

Főszerkesztői előszó

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2026.2.1

1776. július 4-én írták alá a philadelphiai törvényhozás épületében az Amerikai Egyesült Államok függetlenségi nyilatkozatát – 2026-ban tehát az ország fennállásának a 250. évfordulóját ünnepeljük. Az amerikai köztársaság létrejötté egyúttal az európai politikatörténet központi eseményévé is vált, az USA pedig a 20. század során olyan globális hatalom lett, amely nemcsak a glóbusz szinte egészére terjesztette ki a hatását, de maga volt az 1945 utáni nemzetközi rendszer főépítészé is. Nem csoda hát, hogy ez a különleges évforduló nem kizárólag Amerikában, hanem Európában és a világ többi részén is nagy érdeklődést vált ki.

Ez az érdeklődés túlmutat a pusztá megemlékezésen: világszerte nagy igény mutatkozik arra, hogy értő módon vizsgálható és bemutatható legyen az Egyesült Államok globális helyzetének a megváltozása, az ország viszonylagos hanyatlása, a nemzetközi rendszer átalakulása vagy éppen átalakítása. Ugyanilyen, érdemben vizsgálandó kérdés a demokratikus kereteink, illetve a nyilvánosság szerkezetének a formálódása és a Donald Trump névvel fémjelzett mozgalom megfelelő értelmezése. Miközben ugyanis az USA közjogi keretei alig módosultak az elmúlt 250 évben, és az eltéréseket is inkább az alkotmány kiegészítéseiben, sokkal kevésbé annak az átalakításában rögzítették, s ezzel mintegy elismerték a demokrácia régebbi rétegeit és a szerves fejlődését, addig a tartalma és a kiterjedése folyamatosan változott. Alexander Hamiltonnak, James Madisonnak és John Jaynek a föderalizmusról és a demokráciáról szóló fejtegetései ma éppoly aktuálisak, mint 1788 tavaszán voltak, amikor az *A föderalista* készült, de már egészen más rétegei is kialakultak az észak-amerikai demokráciának és a katonai, gazdasági és politikai erején keresztül az egész világra gyakorolt hatásának. Az Egyesült Államok „születésnapja” tehát nemcsak az USA-ról szól, hanem a demokrácia általános állapotáról, az amerikai globális hegemonia jövőjéről, továbbá arról is, hogy mi várhat az egész nemzetközi rendszerre.

A Magyar Külügyi Intézet (MKI) ennek megfelelően kiemelten foglalkozott amerikai témákkal idén. Miközben ez az esztendő Magyarországon is turbulens volt, és jelentős politikai változásokat hozott, az MKI a rendezvényei és az elemzései révén folyamatosan értékelte a második Trump-kormányzat globális tevékenységét, annak főleg a nyugati féltekén kifejtett aktívabb politikáját vagy éppen a rendszeressé váló transzatlanti csörtéket és megegyezéseket – akár az USA–EU-viszonylatban, akár a NATO keretein

belül. Intézetünk emellett a Budapesti Andrassy Egyetemen és a Habsburg Ottó Alapítvánnyal együtt a társszervezője volt a *Democratic Experiment – The United States and Central Europe* című nemzetközi konferenciának. A rendezvény címe Walt Whitman megfogalmazására utal, aki szerint a demokrácia folyamatos „kísérletezés”, ami világosan tükröződik az USA és Közép-Európa kapcsolatainak 250 évéből is. A fórumon a tudományos világ olyan kiválóságai is előadtak, mint Pieter Judson, Larry Wolff, Andy Markovits vagy Walter Grünzweig. Az MKI együttműködött a Nemzeti Közszerkeleti Egyetemen az USA fennállásának 250. évfordulója alkalmából ott szervezett konferencia kapcsán is, valamint a szerzőink közül néhányan hozzájárultak a Magyarország Barátai Alapítvány *Voice of Freedom. In Honor of the United States 250 Years: Hungarians Who Helped Make America Great* című kötetéhez is.

A *Külügyi Szemle* is egy tematikus számmal emlékezik meg a nevezetes évfordulóról, amelybe a felhívásunkra beérkezett tanulmányok közül válogattunk be fél tucatot. Az előszót követő nyitó tanulmányban a főszerkesztő arra keresi a választ, hogy a „trumpizmus” a maga vitatott jellegzetességeivel mennyire lehet tartós vagy mulandó jelenség az amerikai demokrácia és a nemzetközi rend működésében. Magyarics Tamás azt vizsgálja az írásában, hogy a Trump-kormányzat mikor folyamodik az egyoldalú fellépéshez, és milyen esetekben fordul a multilaterális keretrendszer felé. Csizmazia Gábor a rend nélküli amerikai hegemonia lehetőségét vizsgálja, amelyet a *Pax* helyett *Potentia Americana* névvel illet. Eszterhai Viktor arra igyekszik választ adni, hogy a jelenlegi kínai–amerikai viszony visszatérést jelenthet-e a birodalmi alkuk 19. századi rendszeréhez. Reile Zsolt kollégánk a sokat vitatott 2026. januári venezuelai beavatkozást, valamint annak kapcsán az USA nyugati féltekei politikáját vizsgálta. A kiadványt Erneyi Katalinnak az Adam LeBor által jegyzett, *The Last Days of Budapest* című könyvről írt recenziója zárja, amely a magyar főváros 1945. évi történetét dolgozza fel, és a magyar kontextus mellett a nemzetközire is kitér az Egyesült Államok és a nyugati szövetségesek, valamint a náci Németország közötti epikus küzdelem ismertetésével.

A *Külügyi Szemle* tematikus számához jó olvasást, a benne felvetett kérdések továbbgondolásához és megvitatásához pedig hatékonyságot és kíváló társaságot kívánok.

Baranyi Tamás Péter
főszerkesztő

Megfejteni Trumpot – Az új amerikai kormányzat nemzetközi jelentősége

Decoding Trump – The International Significance of the New American Administration

Baranyi Tamás Péter

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2026.2.2

Összefoglaló: A tanulmány Donald Trump második elnökségének a politikai és külpolitikai változásait, valamint a „trumpizmus” hosszú távú fennmaradásának a lehetőségeit elemzi. Ennek keretében áttekinti a Trump-jelenségnek a szakirodalomban megjelenő főbb értelmezési irányait, többek között a tranzakcionalista megközelítést, Walter Russell Meadnek a jacksoniánus külpolitikai folytonosságra vonatkozó értelmezését, továbbá a liberális nemzetközi renddel szembeni kritikákat. Ezt követően a Trump-kormányzat politikájának a legfontosabb ellentmondásait ismerteti: miközben a globális amerikai szerepvállalás visszaszorítását és a multipolaritás elfogadását hangsúlyozza, a gyakorlatban továbbra is erőteljesen érvényesíti az amerikai hatalmi és nemzeti érdekeket. Az elemzés arra világít rá, hogy a trumpi politika korántsem tekinthető egységes és ellentmondásoktól mentes stratégiai programnak, a trumpizmus pedig a személy- és vezető-központúsága, valamint az intézményellenes jellege miatt nehezen válhat tartós, koherens politikai irányzattá. A tanulmány konklúziója ezért, hogy Trump távozásával a trumpizmus fennmaradása bizonytalanná válhat, és maga a mozgalom is jelentősen átalakulhat.

Kulcsszavak: Donald Trump, Amerikai Egyesült Államok, Republikánus Párt, amerikai hegemonia

Abstract: The study examines the political and foreign policy changes under Donald Trump's second presidency, as well as the prospects for the long-term survival of "Trumpism." It also explores the main interpretations of the Trump phenomenon in the academic literature, including the transactional approach, Walter Russell Mead's argument for continuity with the Jacksonian tradition of U.S. foreign policy, and critiques of the liberal international order. The study then turns to the key contradictions within Trump's political approach: while the Trump administration advocates a reduced U.S. global role and appears

more accepting of an increasingly multipolar world, it continues in practice to assert American power and national interests. The analysis therefore suggests that Trump's foreign policy is far from a fully coherent or consistent strategic program. Given its highly personalistic and leader-centered nature, as well as its ambivalent relationship with institutions, the long-term future of Trumpism remains uncertain, particularly after Trump leaves office.

Keywords: Donald Trump, United States of America, Republican Party, American hegemony

Bevezetés

Donald Trump 2024. november 5-én meggyőző fölényrel nyerte meg az amerikai elnökválasztást: 312 elektori szavazatot kapott, míg a demokrata Kamala Harris 226-ot, a népi szavazatoknak pedig a 49,8 százalékát (77,3 millió fő) szerezte meg, az ellenfele 48,3 százalékkal (75 millió fő) szemben. Emellett a kongresszus alsóházában megmaradt a republikánusok többsége (220:215 arányban), a szenátusban pedig még növelték is a fölényüket (53:45). Habár ezek az eredmények nem feltétlenül egy „vörös hullámot” (*red wave*) vetítenek előre, de mindenképpen az USA szavazópolgárainak a vörös irányba történt jelentős eltolódását (*red shift*) jelzik.¹ Emellett a néha implicit módon törvényhozói szerepbe kerülő legfelsőbb bíróság tagjai között is konzervatív többség alakult ki: hat konzervatív bíróra három liberális jut. De az állam mellett a gazdaság is beállt Donald Trump mögé: a 2025. január 20-i beiktatásán a legfontosabb *big-tech* vállalatok vezetői szintén jelen voltak, és látványosan felsorakoztak az új elnök mögött.² Sőt, sok nagyvállalat hamarosan leállította a DEI-programjait, vagyis azokat a belső projektjeiket, amelyek az etnikai és vallási kisebbségek támogatását és a problémáikra való érzékenyítést támogatták – úgy tűnt, hogy a *woke* divathullám már a beiktatás másnapján véget ért.³ Az elnök jelentős mértékű felhatalmazását a Demokrata Párt megzavarodása, vezetőkeresése, a *woke*/progresszív ideológiának az állami szintről való eltűnése kísérte.

Sokáig úgy tűnt, hogy Donald Trump második elnökválasztási győzelme radikálisan átalakítja a nemzetközi politika alapjait is. Nem igazán találkozott valódi ellenerővel, hiszen Oroszországot lekötötte/leköti az ukrajnai háború, Európa pedig éppen akkor döbbent rá az autonómiája fontosságára, amikor annak a megvalósítására a gazdasági ereje és a politikai innovációja a legkevésbé tette/teszi alkalmassá. Még a magukat Trumpgal szemben meghatározó erők is alapvetően meghátráltak: Mark Carney kanadai miniszterelnök bocsánatot kért, és eltüntette a vámellenes plakátokat

az utcákról,⁴ Mark Rutte NATO-főtitkár és Keir Starmer brit miniszterelnök egymással versengve igyekezett megnyerni magának az amerikai elnököt,⁵ egyes országok pedig a Trumpnak és Amerikának való „hízelgést” tették/teszik külpolitikai eszközzé.⁶

Ezt a képet árnyalja az a néhány, 2026 elején bekövetkezett változás, amely visszavetette a trumpi lendületet. Ilyen volt például az elnök vámpolitikája ellen született legfelsőbb bírósági döntés, az iráni háború elhúzódása és a látványos amerikai csetlés-botlás, valamint az elnök európai pártszövetségeinek egynémely kudarca is. Alkalmasnak látszik tehát az idő arra, hogy megvizsgáljuk, milyen elméleti és gyakorlati megközelítések születtek a Trump-elnökség politikájáról, hosszú távú hatásairól és általában a „trumpizmus” időtállóságáról.

A Trump-jelenség főbb jellemzői

Donald Trumpot nagyon sokan úgy jellemezték már a 2017–2021 közötti, első elnöki ciklusa során is, hogy *ad hoc* módon, sőt kaotikusan hoz döntéseket, a politikája pedig túlzottan személyközpontú, és maga az elnökség is Trump-központú. A „kortárs memoárirodalom”, vagyis az elején dicsért, majd eltávolított munkatársak visszaemlékezései szintén ezt a képet erősítették meg – még ha az ilyen típusú visszaemlékezéseket mindig gondos forráskritikával kell is értelmezni. Erre kiváló példa John Bolton könyve, aki lényegében azt állította, hogy Trump veszélyesen alkalmatlan az elnökségre, mert annyira hektikusan és személyközpontúan kormányoz.⁷ Nehéz volt ugyanakkor magyarázatot találni arra, hogy a világ állítólag legfejlettebb demokráciájában hogyan kerülhet valaki hatalomra, hogyan támogathatják hatalmas tömegek, ha nincs koncepció a kormányzása mögött. Ezért kezdődött el az amerikai értelmiség és a globális külpolitikai elit azon törekvése, hogy „értelmet keressen” a látszólag hektikus elnöki tevékenységek és gondolatok mögött. Ezt példázza az első elnöki ciklus alatt született „Trump és a tábornokok” narratíva, amely szerint Trump lényegében a hadsereg legmagasabb rangú, kiválasztott tisztjeire bízta a külpolitikát.⁸ Hasonló elképzelés volt, hogy az elnök a szokásostól eltérő magatartása és gondolkodása ellenére legalább „felnőtteket” tart maga mellett, ezért nincs ok az aggodalomra, hiszen ők lényegében a helyes irányba terelik a nemzetközi politikát.⁹ E gondolat kísérletek lényegében úgy is értelmezhetőek, hogy a trumpi excentrizmus mögött vagy a póre nemzetbiztonsági logika áll – ahogyan azt a hadsereg látja –, vagy a hagyományos amerikai külpolitika republikánus olvasata, csak egy frissebb, Trump szavazói számára vonzóbb kiadásban.

Walter Russell Mead híres tézise, miszerint Trump külpolitikája valójában jacksoniánus, vagyis Andrew Jacksonét, az USA 7. elnökét (1829–1837) idézi, az előbb ismertetteknek annyi bővebb magyarázattal szolgál, hogy a társadalmi összképet is figyelembe veszi. Mead úgy véli, Trump háborúellenes magatartása nem a két világháború közötti izolacionizmusra, hanem Jackson idejére hasonlít, hiszen a háborút ő is a nemzeti növekedést visszavetítő tevékenységnek tartja, miközben az erővel való fenyegetést, a harcias kiállást és a „nemzeti becsületet” nagyon nagyra értékeli – már csak azért is, mert ezeket az értékeket képviselik azok, akik megválasztották őt.¹⁰ A választói akarat és az új, excentrikus külpolitikai irány összefüggésére talán a legjobban Romsics Gergely világított rá, aki egy előadásában úgy fogalmazott, hogy Trump megválasztása valószínűleg „az amerikai Közép” konszolidációját jelenti. A „Közép” több szempontból is fontos fogalom. Egyrészt a társadalom közepét, az alsóközéposztályt jelenti, amely a globalizáció következtében fellépő problémái miatt egyre inkább a trumpi elképzelések felé húz. Másrészt arra utal, hogy a politikai spektrum közepe jobbra tolódott, és már nem annyira a „biztonságos” centrista üzenetek, hanem a radikálisabb lépések vonzzák. Harmadrészt pedig ez a réteg elsősorban az Egyesült Államok földrajzi közepén, vagyis a Közép-Nyugaton helyezkedik el egységes szavazói blokkként.¹¹ E megállapításból az következik, hogy a Trump-jelenség nem a „véletlen műve”, nem afféle „történeti anomália”, ahogy sok progresszív gondolkodó hitte, vagy szerette volna hinni, hanem – legalábbis egyelőre – szilárd szavazói bázisra építő, potenciálisan további választásokon is győzedelmeskedő politikai erőt képvisel.

Maga Trump is elismerte a jacksoni múlttal való folytonosságot, amikor ellenezte, hogy a vitatott megítélésű Jackson elnök képmását az abolicionista, tehát egykor a rabszolgaság eltörléséért küzdő Harriet Tubmanéra cseréljék le a húszdollárosra, de a dolgozószobájában is néhai elődjének a képe került a falra. Walter Russell Mead tipológiája szerint az amerikai külpolitika alapvetően négy hagyományra épít: Alexander Hamiltonéra (konzervatív internacionalista), Andrew Jacksonéra (konzervatív nacionalista), Thomas Jeffersonéra (liberális nacionalista) és Thomas Woodrow Wilsonéra (liberális internacionalista). Ez alapján a trumpi külpolitika egyértelműen a jacksoni hagyományt követi, még akkor is, ha az Egyesült Államok nemcsak az 1945 utáni „liberális nemzetközi rendbe” leginkább beágyazott állam, illetve annak a fenntartója, hanem a külpolitikai hagyományait továbbra is mélyen átjárja a wilsonizmus.¹²

Érdemes kitérni arra is, hogy miként viszonyul a trumpizmus az 1945 utáni időkre jellemző „liberális nemzetközi rendhez”, amelynek az Egyesült Államok volt az egyik legnagyobb nyertese. Hal Brands szerint Trump a tranzakcionalista és spontán külpolitikájával lényegében maga sodorja

veszélybe azt, elsősorban a szerződésekből való kilépéssel, a szövetségesek támogatásának a feltételekhez kötésével és az intézmények aláásásával.¹³ Joe Biden elnök 2020-as választási kampánya és az elnöksége is tovább erősítette ezt a narratívát, hiszen nemzetközi szinten éppen e rend „visszaépítését” ígérte.¹⁴ A liberális nemzetközi rend kritikusai általában azt állítják, hogy az Trump elnök hektikusságától és excentrikusságától függetlenül is „megérett” a változtatásra, mert már nem szolgálja Amerika érdekeit úgy, mint korábban. Valóban úgy tűnik, hogy a globalizáció nem pusztán szolgálta Washington érdekeit, hanem sok tekintetben sértette is, hiszen ha csupán pozitív hatásai lennének, egyáltalán nem is volna szükség a trumpizmus megfektetésére tett kísérleteknek. Számos elemző osztja azt a véleményt, hogy Trump elnökké választása éppen a globalizáció káros hatásaira – a munkásosztály elégedetlenségére, a társadalmi mobilitás csökkenésére, az ipari termelés visszaesésére, a gazdasági stagnálásra és a migrációra – adott reakció volt.¹⁵ A kérdés inkább az, hogy ez a globalizációkritikus jelenség mennyiben kérdőjelezi meg a liberális nemzetközi rendet, és azzal milyen hosszú távú hatásai lehetnek. Tény, hogy azok sem a strukturált reform iránti igényt vélik felfedezni Trump lépései mögött, akik számára a háború óta fennálló renddel való szembehelyezkedés önmagában nem rossz döntés vagy hibás politika, hanem egyfajta „felrázó hatást”. Ezt az amerikai nagystratégiai irodalom *doyen*-je, John Lewis Gaddis így fogalmazta meg: „Talán régóta érett már, hogy újra átgondoljuk az egész politikai rendszert. Vannak pillanatok, amikor ezek a változások nem a rendszeren belülről, hanem kívülről jönnek. Talán ez is épp egy ilyen időszak.”¹⁶

Az elemzők többsége egyetért abban, hogy a trumpi külpolitika tranzakcionista, tehát nem a hosszú távú és szabályokon alapuló kapcsolatok, hanem a dinamikus, az adok-kapok üzleti elvét alkalmazó szemlélet alapján működik; ugyanakkor jacksoniánus abban az értelemben, hogy a hazai erőket akarja elsősorban fejleszteni, s nem a világ számára kíván példát mutatni; továbbá globalizációkritikus, és a globalizációnak az amerikai társadalomra gyakorolt káros hatásait szándékozik csökkenteni; viszont sok tekintetben – antikommunista retorika, Izrael támogatása, az Iránnal való, a múltban gyökerező ellentét – tartja magát a hagyományos republikánus külpolitikai elemekhez; és határozottan republikánus vonása a piacot támogató attitűdje. Ez a politika ugyanakkor néhány látványos ellentmondással is jár. Az utóbbi például szakítópróbát jelenthet, hiszen az USA egyik fő célja az újraiparosítás és a pozitív kereskedelmi mérleg kikényszerítése a vámpolitika révén, miközben az állami szabályozások csökkentése (dereguláció) és a *big-tech* „elszabadítása” igazi piacpárti lépésnek számít. Kérdés, hogy az „amerikai Közép” nyilvánvaló nyugalomkeresése (izolacionizmus) mellett hogyan fér meg a „nemzeti becsület” jegyében is vívott vagy támogatott

fegyveres konfliktusok sora (ukrajnai háború, Irán elleni támadások, venezuelai akció). De főleg az a kérdés, hogy Washington elfogadta-e az USA viszonylagos hanyatlásának a tényét, és így nyitottabbá vált-e a világ többpólusúvá válására – vagy éppen „Amerika aranykorát” és minden korábbinál határozottabb unilaterális fellépést hirdet-e. A továbbiakban ezeket a kérdéseket próbálom meg kontextusba helyezni.

A trumpi Amerika ellentmondásai

A Donald Trump nevével fémjelzett és 2024-ben sok amerikai választó által támogatott politika súlyos ellentmondásokkal terhes, még ha a fentiekben tárgyalt alapvetések szilárdnak is tűnnek. Az egyik ilyen ellentét, hogy a trumpi politika egyszerre érzi „Amerika hanyatlását” az Egyesült Államok megújítása – trumpi szófordulattal: „aranykora” – eljövételének a lehetőségét. Nyilvánvaló, hogy ha az USA valóban a globalizáció negatív hatásainak az áldozata volt, akkor a helyzete nem annyira stabil, mint korábban, és egyszerűen nem képes már teljes mértékben ellátni a „világ csendőrének” a szerepét. Ahogy az USA 2025-ben elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégiája (*National Security Strategy*, NSS) fogalmaz:

„A hidegháború vége után az amerikai külpolitikai elitek meggyőzték magukat arról, hogy az egész világ folyamatos amerikai dominanciája az országunk legfőbb érdeke. Más államok ügyei viszont csak akkor a mi problémáink, ha a tevékenységeik közvetlenül fenyegetik az érdekeinket. Az elitjeink súlyosan elszámolták magukat a tekintetben, hogy Amerika mennyire hajlandó állandóan olyan globális terheket cipelni, amelyek kapcsán az amerikaiak nem látnak összefüggést a nemzeti érdekeinkkel.”¹⁷

A Trump-kormányzat álláspontja világos: az USA nem tudja és nem is akarja örökké fenntartani azt a rendet, amely nem mindig szolgálja az érdekeket, és globálisan mindent lefed.

Ebből egyrészt az következik, hogy a jelenlegi washingtoni vezetés jobban hajlik a multipolaritás vagy a multipolarizálódás elfogadására, mint az elődei. Valójában van két alapvetőnek tűnő, de gyakran kimondatlan alapvetése a Trump-kormányzatnak: az egyik a világ elkerülhetetlen többpólusúvá válása, a másik pedig, hogy az USA eladósodottsága szükségessé teszi a legfontosabb erőforrások centralizálását.¹⁸ Egy ideig valóban az erre utaló jelekre lehettünk figyelmesek: míg a Biden-adminisztráció még a „demokráciák csúcstalálkozóján” is igyekezett az Egyesült Államoknak a szövetségben belüli helyzetét megerősíteni, a rivális hatalmakkal szemben pedig szűkítette a kommunikációs csatornákat, addig a Trump-kormányzat alatt

sokszor az az érzésünk, hogy a Fehér Ház akár még a szövetségesekkel is konfliktusokat vállal fel, nem igazán érdeklik a demokráciaexport kérdései, viszont a riválisokkal sokszor nagyon udvarias hangnemben beszél. Oroszországgal és Kínával szemben nem alkalmazza a korábban gyakran emlegetett „autoriter rendszerek” és „demokráciák” szerinti felosztást, hanem igyekszik értéksemlegesen, talán inkább a 19. századi nagyhatalmi politikát idéző stílusban beszélni róluk. (Ez utóbbi jól kapcsolódik Donald Trump személyközpontú, perszonalizált politikájához is, hiszen az akkori hatalmi politika is hasonló volt.) Mindebből az következhetne, hogy a 19. századi hatalmi politikának a kisállamok szempontjából leghátrányosabb jellemzője, az érdekszférák lehatárolása szintén elkezdődhet. Sőt, az alaszakai Anchorage-ben rendezett amerikai–orosz csúcstalálkozót sok európai szövetséges már „új Jaltaként” emlegette.

A gyakorlatban azonban nem ennyire egyszerű a képlet: bár az ukrajnai háború lezárására irányuló amerikai politikai szándék egyértelmű volt, a többkörös egyeztetések egyike során sem mutatkozott hajlandóság arra, hogy egyfajta „új Jalta” szellemében bármely fél valóban lemondjon az érintett ukrán területekről. Az NSS nemcsak a tartalmában, de a nyelvezetében is arra utal, hogy a nyugati féltekét ténylegesen „amerikai érdekszférának” tekinti, az ottani külső befolyást ki kívánja szorítani, a helyi kormányzási formákat stabilizálni igyekszik, és az ottani erőforrásokra is támaszkodva kíván a globális problémákkal szembenézni. Azt, hogy a stratégia szerzői mindezt a latin-amerikai térségben sokhelyütt rossz emlékeket idéző Monroe-elvre és Roosevelt-kiegészítésre történő utalásként „a Monroe-elv Trump-kiegészítése” fejezetcím alatt taglalják, világos üzenet.¹⁹ Ugyanakkor úgy tűnik, a washingtoni kormányzat nem enged az érdekszféra-politizálás másik oldalának: nem ismeri el, hogy Moszkvának befolyási övezete lenne Kelet-Ukrajnában, sem azt, hogy Kelet-Ázsiában létezne valamilyen természetes kínai biztonsági térség, mint ahogy a Törökország és a közel-keleti arab államok közötti – olykor felvetett – regionális biztonsági paktumot sem. Talán ennél is jobban kiemeli az ellentmondást, hogy a multipolaritás gondolata iránt minden idők legnyitottabb amerikai kormányzata korábban nem látott eréllyel és legitimációs kihívással lépett fel a BRICS-országokkal szemben, amikor Trump hatalmas vámokkal fenyegette meg őket, ha nem tesznek le a dollártalanítási terveikről, azaz arról, hogy a kereskedelmük során az amerikai deviza helyett valamely sajátot használjanak. Az amerikai elnök később diadalmasan jelentette be, hogy „a blokk elhallgatott”.²⁰ Az eredmény – például a venezuelai elnök elfogásával vagy a Panamára gyakorolt nyomással együtt – az a képzet, hogy az USA politikája a nyugati féltekén hegemonisztikus és unilaterális, miközben a többi nagyhatalom érdekszféráját senki sem ismeri el. Az USA tehát egyszerre fogadja

el a többpólusúvá váló világot, és kezeli unilaterálisan a tényleges nagyhatalmi politikát.

Ezzel függ össze egy másik nagy ellentmondás is: a republikánusok hagyományosan a hazai gazdaság jó állapotát tekintik legitimációs forrásnak, míg a demokraták inkább a megélt vagyoni különbségek mérséklését. A Trump-féle vámpolitika, amely a protekcionizmus révén igyekszik újra lendületet adni az amerikai iparnak, nagyon hátrányosan érintette az ország pénzpiacait, miközben a kormányzatnak a rövid távú növekedést szolgáló eszközei (adókedvezmények, dereguláció) érdemben hátráltatják a stratégiai célokat is.²¹ Sok szempontból a *big-tech* vállalatok és főleg a mesterséges intelligenciát (MI) fejlesztő cégek jelentik azt az innovációs forrást, amelyre a Trump-kormányzat a jövőbeli amerikai gazdasági növekedést alapozza.²²

Abból, hogy a dél-afrikai-amerikai milliárdos befektető Elon Muskot Trump 2025 elején bevonta a kormányzásba, és a technológiai vállalatok vezetői felsorakoztak az elnök mögött, egyesek már azt feltételezték, hogy a Trump-kormányzat új, elsősorban a – sokszor kaliforniai illetőségű – tech-cégekre és MI-fejlesztőkre alapozott elitet kíván létrehozni a „beváltak” helyett, akik a keleti parti egyetemekhez és a New York-i Wall Streethez kötődnek. Thomas Südhof német-amerikai agykutató a *Spiegel*nek 2025. júliusban adott interjújában azt nyilatkozta, hogy abból, amit az egyetemi világban és a politikumból lát, úgy véli, Donald Trump legfőbb célja a jelenlegi elit megszüntetése.²³ Azonban hiába viszonyul a republikánus tábor általában pozitívabban a mesterséges intelligenciához, mint a demokraták, a konzervatív gondolkodásban a technológia bírálata és az ember dehumanizálásának a veszélyeitől való félelem mindig erősen jelen volt. A „tech-pozitív populizmus” ellentmondására mutat rá Mona Lazar cikke, aki úgy összegez, hogy a MAGA egy „forradalmat” ígért, és új gépezetet igyekszik létrehozni, ráadásul olyat, amely éppenséggel a régi elitnek is tetszhetett volna.²⁴ (Legutóbb XIV. Leó pápa is az MI-ben rejlő veszélyekre hívta fel a figyelmet a *Magnifica humanitas* című, 2026. májusi enciklikájában.)

A MAGA-tábor alapvetően inkább izolacionista, azaz ki akar maradni a világ ügyeiből, amíg azok nem érintik őket közvetlenül, vagy még inkább a jacksoni értelemben vett „nemzeti büszkeségre” és amerikai nagyságra érzékeny tömeg. Ezért a választó szintjén, de láthatóan a pártban sem egyértelműen feloldható az az előzőhöz hasonló, feszítő ellentmondás az NSS első oldalán olvasható döntéssel, miszerint külföldön az USA csak akkor avatkozik be, ha közvetlen amerikai érdekek sérülnek – hiszen az érdeksérelem közvetlensége általában vitatható. Irán 2026. február 28-i megtámadását sokan nem amerikai, hanem regionális/izraeli érdeknek tartják, és a republikánus szavazótábor is kezdi elveszíteni a türelmét a szűnni nem akaró ot-tani háborúval kapcsolatban.²⁵ Különösen pikáns, hogy a tervezett, rövid idő

alatt győzelemre vezető harcok elhúzódtását éppen azok előtt kell jó színben feltüntetni, akik sokat kárhoztatták a korábbi demokrata kormányzatoknak a közel-keleti, „örökké tartó háborút” (*forever wars*). Ez jelenti talán az első igazán jelentős és sokrétű törésvonalat a MAGA-táboron belül, ahol az egyik oldalon az „izolacionisták” állnak, akik minden külföldi akcióból ki-maradnának, a másikon pedig azok a szereplők – evangéliumi keresztény csoportok, cionisták és Irán-ellenes régi republikánusok –, akik támogatják Izrael fellépését Irán ellen, sőt akár annak a regionális hegemoniáját is.²⁶ Az utóbbiak egyik fő erőssége, hogy közéjük tartozik Trump elnök veje, Jared Kushner is, aki maga is a modern ortodox judaizmus szerint nőtt fel, és ma is gyakorló hívő. Ugyanakkor nehéz összeegyeztetni a békediskurzust, az izolacionista alapállást és Izrael támogatását egy olyan helyzetben, amelyben meglehetősen kevés közvetlen amerikai érdeket lehet felmutatni. Azonban a Trumpot támogató szavazók a jacksoni hagyományok értelmében akár elfogadóbbak is lehetnének a külföldi beavatkozásokkal kapcsolatban, amennyiben azok nem fenyegetik a gazdasági prosperitást, nyilvánvaló a közvetlen amerikai érdek, és valóban értelmezhető a nemzeti büszkeség keretrendszerében – a 2026 februárja óta tartó iráni háború azonban nem tűnik ilyennek.

Távolabbi kilátások

Mindezekből nagyon úgy tűnik, hogy a trumpizmus képes volt ugyan egy sor, a régi elitek és a demokrata kormányzatok által maguk után hagyott frusztráció és csalódottság, illetve az identitáspolitikai és a *woke* progresszió túlzásai becsatornázására, de nem tudott egységes, koherens világgéppé összeállni, ahogy azt az elvi és gyakorlati törésvonalak is jelezzik. Ez annak ellenére is igaz, hogy egyes amerikai jobboldali értelmiségiek már régóta igyekeznek egyfajta egységes ideológiát szerkeszteni a Donald Trump nevével fémjelzett elitellenes, „Washington” ellen lázadó hangulatból.²⁷ Mivel azonban az elnök kormányzati stílusa nagyon személyes, és sokszor *ad hoc*, a korábbi elitek elutasításán és a „politikai hatékonyságon” túl nem igazán tudnak egy széles körű támogatottsággal rendelkező közös nevezőt találni. Éppen ezért problémás, hogy a második Trump-kormányzat kezdeti sikerei (a vállalati világ gyors alkalmazkodása, ami a DEI-programok visszaszorulásában is megmutatkozott, a vámpolitika ellenére elért korai gazdasági növekedés, a különböző partnerekkel aláírt vámmegállapodások, a NATO védelmi minimumának 5 százalékra emelése, a fegyverszüneti kezdeményezések, a venezuelai akció vagy a Grönlanddal kapcsolatos európai megállapodás) után már kevésbé látszik a politikai hatékonyság. A 2026-os év látványos megtorpanása volt a legfelsőbb

bíróságnak a vámpolitika elleni döntése (*Learning Resources, Inc. v. Trump*, 2026. február 20.), a különböző intenzitással zajló, de jelentős amerikai presztízsveszteséggel és globális gazdasági problémákkal járó iráni háború (február 28. óta) vagy a Fidesz–KDNP veresége a magyar országgyűlési választásokon (április 12.). Ivan Krasztev bolgár politológus például úgy értelmezte, hogy Orbán Viktor választási veresége átalakítja az egész jobboldali, patrióta politikai napirendet, részben azért, mert a patrióták magukat „lázadóknak” értelmezték, és nem vették észre, hogy Trump elnök hatalomra kerülésével már nem tűntek azoknak.²⁸ Mindez részben utólag is alátámasztani látszik azt a felvetést, miszerint a Donald Trump-pal való közösségvállalás árt az európai jobboldali erőknél. Ennek a felismerésére utal az is, hogy Jordan Bardella, a francia jobboldali Nemzeti Tömörülés (*Rassemblement national*, RN) valószínű elnökjelöltje nem kért Trump támogatásából.²⁹

A Trump-jelenséget azért is nehéz egységes ideológiai keretbe foglalni, mert túl személyes és túlságosan központosított – és az a vezető, aki ezt az irányvonalat megadja, maga is hajlik a hektikus és pillanatszerű döntésekre. Ez egyrészt talán egyfajta politikai stratégia, amely az üzletemberi, az alkut vezérelvvé tevő attitűdjének is a része – ahogy ezt az amerikai elnök részletesen le is írja a könyvében.³⁰ Másrészt viszont az elnöknek sok kérdésben nincs erős meggyőződése, és hajlania kell a sokszínű szavazótáborra hol egyik, hol másik része felé is. Az ugyanakkor biztos, hogy bár a trumpi nézőpont gyakran nem következetes, viszont mindig személyes és központosított – tehát erősen ellenáll az általánosításnak, s így az ideológiává alakítás kísérletének is. Maga a trumpizmus is szembemegy az intézményesítés logikájával, és ha valamilyen intézményesülés meg is indul, az inkább egyfajta hibridizációnak, az intézményi és az *ad hoc* személyi megoldások egyvelegének nevezhető. Erre kiváló példákat jelentenek Kushnernek a balkáni, szerbiai és albániai befektetései, amelyek egyes vélemények szerint felváltották a hivatalos amerikai külpolitikát, de legalábbis irányt szabtak neki.³¹ Ennél is ékeesebb példa az úgynevezett Béketanács, amely úgy próbált meg a Gázai övezetben békét teremteni, de potenciálisan az ENSZ-től is feladatköröket átvenni, hogy túl személyes volt, hiszen Trump elnök élethosszig tartó elnöklete, a bevett tagok személyes és nem a pozíciójukból adódó jelenléte, a befizetésektől függő hierarchia, a néhányoldalas alapítókartá és az intézményi sztenderdek hiánya jellemezte.³² Az intézményesülés szinte teljes figyelmen kívül hagyása (és természetesen az iráni háború) miatt a Béketanács lényegében anélkül került le – legalábbis egyelőre – a nemzetközi napirendről, hogy érdemben elkezdte volna a munkáját.

Természetesen arra is akadt példa, hogy az *ad hoc* és a politikai legitimáció helyett a gazdasági előnyökre koncentráló megközelítés sikeres volt: ide

tartoznak a 2020 szeptemberében megkötött Ábrahám-megállapodások, amelyek annak ellenére eredményesnek számítanak, hogy a sokat bírált tranzakcionális előnyökön alapultak, és alacsony az intézményesítettségük.

Ez a hibrid szemlélet, amely inkább személyesen-tranzakcionálisan oldaná meg az egyes kérdéseket, valamint a régi intézmények iránti korlátozott tisztelet a két legfontosabb jellemzője a Trump-kormányzatnak. Az Európai Unióval kapcsolatosan az NSS-ben megjelent – és az EU-ban súlyos kritikákat kiváltott – civilizációs aggodalmak, a NATO megkérdőjelezése, majd az 5 százalékos védelmi minimumra való rászorítása jól mutatja, hogy a Trump-kormányzat mennyiben kezeli instrumentálisan ezeket a struktúrákat.

Azonban a régi intézményrendszer szétszedéséről szó sincs: Marco Rubio 2026. január 7-én bejelentette ugyan, hogy az USA kilép 66 nemzetközi szervezetből, amelyek közül 31 az ENSZ-hez köthető, ez mégsem a liberális nemzetközi rend lebontása. Ugyanis az indok alapvetően a hatékonyságuk megkérdőjelezése és az erőforrások jobb allokációja volt, nem pedig ideológiai, és az érintett szervezetek döntő többsége meglehetősen irreleváns a nemzetközi rend egésze tekintetében.³³ Sok jel utal arra, hogy az amerikai kilépés korántsem az amerikaiaknak a „világrendszerváltás” vagy a nemzetközi rend lebontása iránti elkötelezettséget jelzi, hanem éppen a „húzd meg, ereszd meg” politikát, amelyben bizonyos látványos, de nem fontos kilépések fenntartják a „lázzadó” retorikát, miközben igazán jelentős nemzetközi szervezetet akkor sem hagynak el, ha azok nyilvánvalóan szintén nem működnek hatékonyan: nem mondták fel a tagságukat például a nyilvánvalóan diszfunkcionális Kereskedelmi Világszervezetből vagy az ENSZ sokat bíralt Biztonsági Tanácsából sem. Mindez inkább a Trump-kormányzatnak az intézményekhez fűződő ambivalens viszonyát jelzi, valamint a személyes, a nem hivatalos és a hibrid diplomácia iránti vonzalmat, semmint a nemzetközi intézményrendszer lebontása vagy átalakítása iránti bármiféle strukturált elkötelezettséget.

Úgy vélem, a Trump-adminisztráció legfontosabb sajátossága éppen ez az intézményekkel szembeni ambivalencia, valamint a személyközpontú, centralizált kormányzás, amelyet a valódi válságok közepette töredezésre is hajlamos MAGA szavazói tábor befolyásolni tud ugyan, de irányítani nem. Az intézményesülés hiánya jelentős hatással lehet arra, hogy mi marad a trumpizmusból Trump után, hiszen ő 2029 után már nem lehet újra amerikai elnök. A kezdeti sikerek idején elterjedt nézet volt, hogy olyan jelentős a Trump-elnökség felhatalmazása, hogy azt könnyedén követheti a mostani alelnök, James David „JD” Vance akár nyolcéves ciklusa is. A népszerűségi mutatók azonban a 2026. novemberi félidős választások előtt már lendületvesztést mutatnak, sokan pedig kétségbe vonják, hogy Vance „át tudja-e

venni” a trumpizmus marsallbotját.³⁴ Nyilván nem lehet megmondani előre, hogy milyen lesz egy jövőendő elnökjelölt népszerűsége, de Vance a komolysága és a strukturált politika megalkotására tett erőfeszítése miatt valószínűleg az anti-Trump abban az értelemben, hogy nem képes olyan, az érzelmekre ható politikai kommunikációra, amely a sokszor túl kemény, túl erőközpontú fellépést „eladná” az amerikaiak számára. Sokszor éppen úgy tűnik, hogy Vance stabilabb világnézete és megnyilvánulásai azok, amiket sok szavazói csoport is komolyabban vesz tőle, mint Trumptól, és ezért inkább negatívan járul hozzá az elnök népszerűségéhez.³⁵ Bizonyos szempontból akár ez is tekinthető a Trump-kormányzás látszólagos ellentmondásának: minél „komolyabban” gondolják, minél intézményesebb, annál kevésbé „lázado”, és annál kevésbé népszerű.

Ha a Trump-elnökség bizonyos szempontból a viszonylagos amerikai hanyatlásnak az egyik tünete is, és ha a világ valóban a többpólusúság irányába mozdult el, és ez kétségtelenül új megközelítést is kíván, a véleményem szerint a trumpizmus mint politikai kultúra akkor is eltűnhet, vagy csak részben maradhat fenn a Republikánus Párton belül – éppen azért, mert ellenáll az intézményesítésnek. A jelen cikk írásakor a fent említett tendenciák figyelembevételével ez a kimenetel tűnik a legvalószínűbbnek. Még abban az esetben is erre van a legnagyobb esély, ha bizonyos, Trump-pal potenciálisan szövetségben lévő európai jobboldali pártok több helyütt is választási sikerek elé néznek (például a német Alternatíva Németországért vagy a francia Nemzeti Tömörülés). Az intézményesülés elutasítása, illetve az, hogy a MAGA-tábor eleve nem kedveli azt, inkább arra mutat, hogy a személyközpontú politika teljesen széteshet vagy radikálisan megváltozhat Trumpnak a politikai porondról való távozásakor.

Hasonló történt Napóleon után is a 19. század elején: a francia császár sikerei idején minden európai uralkodó engedelmeskedett neki, ezért úgy alakította az európai politikai teret – az államokat köztársaságokká, grófságokká, királyságokká és vissza –, ahogy éppen s kedve tartotta, azonban ezzel saját maga üresítette ki az intézményeket, és éppen ezért lehetett 1815 után a politikai változtatásai zömét viszonylag könnyen a visszájára fordítani. Úgy érzem, ez a napóleoni párhuzam jelenleg találó a trumpizmusra: sok mindent el tud érni és meg tud változtatni, de az intézményesülés kapcsán kérdéses, hogy abból mennyi maradhat meg a Trump-korszak után.

Jegyzetek

- 1 Bloch, Matthew, Collins, Keith, Gebeloff, Robert, Hernandez, Marco, Khurana, Malika és Levitt, Zach: „Election Results Show a Red Shift across the U.S. in 2024”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/interactive/2024/11/06/us/politics/presidential-election-2024-red-shift.html> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 2 Bacqué, Raphaëlle: „The Day Silicon Valley’s Oligarchs Kissed Trump’s Ring”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/en/summer-reads/article/2025/07/20/the-day-silicon-valley-s-oligarchs-kissed-trump-s-ring_6743557_183.html (a letöltés ideje: 2026. május 4.).
- 3 Jeyaretnam, Miranda: „These U.S. Companies Are Not Ditching DEI amid Trump’s Crackdown”, *Time Magazine*, <https://time.com/7261857/us-companies-keep-dei-initiatives-list-trump-diversity-order-crackdown/> (a letöltés ideje: 2026. május 5.).
- 4 Halpert, Madelina: „Canadian PM Mark Carney Apologises to Trump over Anti-Tariff Advert”, *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/articles/cy4007deg2qo> (a letöltés ideje: 2026. május 4.).
- 5 Addley, Esther: „»Orchestrated Grovel«. Critics React to Europe’s Attempt to Tame Donald Trump”, <https://www.theguardian.com/us-news/2025/jun/27/critics-react-europe-donald-trump-nato-mark-rutte> (a letöltés ideje: 2026. május 10.).
- 6 Sharma, Shweta, „How Pakistan Deployed »Flattery as Foreign Policy« to Broker US–Iran Ceasefire”, *Independent*. <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/trump-iran-ceasefire-pakistan-china-islamabad-talks-b2953502.html> (a letöltés ideje: 2026. május 28.).
- 7 Bolton, John: *The Room where It Happened: A White House Mamoir* (New York, NY: Simon & Schuster, 2020), 592. o.
- 8 O’Hanlon, Michael E.: „Trump and the Generals”, *Brookings Institute*. <https://www.brookings.edu/articles/trump-and-the-generals/> (a letöltés ideje: 2026. május 6.).
- 9 Mann, James: „The Adults in the Room” *The New York Review of Books*, <https://www.nybooks.com/articles/2017/10/26/trump-adult-supervision/> (a letöltés ideje: 2026. május 7.).
- 10 Lásd például Mead, Walter Russel: „The Jacksonian Revolt: American Populism and the Liberal Order”, *Foreign Affairs*, 96., no. 2. (2017): 2–7.
- 11 Romsics Gergely: „Amerika döntés után. Miért nyert Trump”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/watch?v=d8S8hA9htjY> (a letöltés ideje: 2026. május 8.).
- 12 Magyarics Tamás: „Unilateralista hagyomány és gyakorlat az amerikai külpolitikában” in *USA 250: Amerika magyar szemmel*, szerk. Csizmazia Gábor és Glant Tibor (Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2026), 77–93. o.
- 13 Brands, Hal: *Amerika nagystratégiája a Trump-korszakban* (Budapest: Pallas Athéné Könyvkiadó, 2019), 232. o.

- 14 Zajec, Olivier: „À l’heure de l’élection américaine, l’ordre international qui vient”, *Le Monde Diplomatique*, 2020. december, 16–17. o.
- 15 A *Guardian* publicistája, Larry Elliott például baloldalról fogalmazza meg a globalizáció kritikáját, és ismeri el annak káros hatásai eredményeként a Trump-jelenséget. Lásd: Elliott, Larry: „The Truth Is that Trump Has a Point about Globalisation”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/sep/26/donald-trump-globalisation-nation-state> (a letöltés ideje: 2026. május 7.).
- 16 Baker, Peter: „A President Impeached, and a Nation Convulsed”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2019/12/18/us/politics/president-impeachment-history.html> (a letöltés ideje: 2026. május 8.).
- 17 *The White House*, „National Security Strategy of the United States of America. November 2025”, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf> (a letöltés ideje: 2026. május 10.), 1. o.
- 18 Kochis, Daniel: „The Trump Administration’s Belief in Multipolarity Informs Its Transatlantic Security Policy”, *European View*, 24., no. 1. (2025): 25–33.
- 19 *The White House*, „National Security Strategy”, 19–20. o.
- 20 *Deutsche Welle*, „Trump Threatens BRICS with Tariffs if They Replace US Dollar”, <https://www.dw.com/en/trump-threatens-brics-with-tariffs-if-they-replace-us-dollar/a-71464802> (a letöltés ideje: 2026. május 10.).
- 21 *Politico*, „He’s Actually Weakening the Economy”: Why Trump’s Strategy May Fail”, <https://www.politico.com/news/magazine/2025/11/12/trump-economy-strategy-industrial-policy-interview-00646509> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 22 Friedell, Sorelle, Kerry, Cameron F., Klein, Aaron, Korpan, Raj, Lopez, Ivan, Muro, Mark, Okolo, Chinasa T., Pell, Stephanie K., Poirier Jude, Signé, Landry, Turner Lee, Nicol, Wang, Judy, West, Darrell M., Wheeler, Tom és Yaraghi, Niam: „What to Make of the Trump Administration’s AI Action Plan”, *Brookings*, <https://www.brookings.edu/articles/what-to-make-of-the-trump-administrations-ai-action-plan/> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 23 Grolle, Johann: „The Goal of the Trump Administration Is to Destroy the Elite”, *Der Spiegel*, <https://www.spiegel.de/international/world/nobel-laureate-on-americas-crisis-in-academia-the-goal-of-the-trump-administration-is-to-destroy-the-elite-a-cf3d8532-e44e-42f4-87b0-dbc27a4c3722> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 24 Lazar, Mona: „MAGA vs the Machine: Why Trump’s World Won’t Hold”, <https://medium.com/@monalazzar/maga-vs-the-machine-why-trumps-world-won-t-hold-4389edd3abf2> (a letöltés ideje 2026. május 11.).
- 25 Messerly, Megan: „»A politically Impossible Situation«: New Poll Shows Trump Voters Losing Patience with Iran War”, *Politico*, <https://www.politico.com/news/2026/07/22/poll-maga-souring-iran-war-costs-trump-01006976> (a letöltés ideje: 2026. július 22.).
- 26 Ward, Ian: „The MAGA Dplit over Israel”, *Politico*, <https://www.politico.com/newsletters/politico-nightly/2025/06/13/the-maga-split-over-israel-00405778> (a letöltés ideje: 2026. június 13.).

- 27 Packer, George: „An Anatomy of the MAGA Mind”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/books/2025/11/how-trump-corrupted-intellectual-right/685021/> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 28 YouTube, „Krasztev: Nem lesz új Orbán, már Orbán sem Orbán. Jelentős európai esemény a magyar rendszerváltás?”, <https://www.youtube.com/watch?v=-NmQ6RIBqns&t=1523s> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 29 Kayali, Laura és Solletty, Marion: „France’s Far-Right Front-Runner Rejects Trump’s Backing”, *Politico*, <https://www.politico.eu/article/frances-far-right-frontrunner-jordan-bardella-rejects-us-donald-trumps-backing/> (a letöltés ideje: 2026. június 14.).
- 30 Trump, Donald J.: *The Art of the Deal* (New York, NY: Random House, 1987), 372. o.
- 31 Drezner, Daniel W.: „Jared Kushner Was Meant for the Balkans”, *Drezner’s World*, <https://danieldrezner.substack.com/p/jared-kushner-was-meant-for-the-balkans> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 32 Dumitriu, Petru: „The Status of the Board of Peace for Gaza in International Law”, *Diplo*, <https://www.diplomacy.edu/blog/the-status-of-the-board-of-peace-for-gaza-in-international-law/> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 33 Yee, Curtis, Warren, Michael, Rodriguez-Feo Vielira, Luena és Petesch, Carley (szerk.): „Trump Exits 66 International Organizations in Latest Retreat from Global Cooperation”, *AP News*, <https://apnews.com/live/us-trump-updates-01-07-2026> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 34 Bennet, James Douglas: „J. D. Vance’s Theory of Trumpism Is No Match for the Practice”, *The Economist*, <https://www.economist.com/united-states/2026/04/16/jd-vances-theory-of-trumpism-is-no-match-for-the-practice> (a letöltés ideje: 2026. május 11.).
- 35 *Navigator*, „What Americans Think about VP Vance”, <https://navigatorresearch.org/what-americans-think-about-vp-vance/> (a letöltés ideje: 2026. június 16.).

Multilateralizmus, ha kell, de unilateralizmus, ha lehet – Donald J. Trump külpolitikájának kétarcúsága *Multilateralism if Necessary, but Unilateralism if Possible – the Duplicity of Donald J. Trump's Foreign Policy*

Magyarics Tamás

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2026.2.3

Összefoglaló: Az unilateralizmus és a multilateralizmus mindig is jelen volt – gyakran egy időben – az amerikai külpolitikában. Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy az ország külpolitikáját egészen az 1940-es évek végéig alapvetően az első, tehát a nemzetközi intézményi kötöttségektől való tartózkodás jellemezte. A váltás szükségből (*by necessity*) történt: Washington a kommunista hatalmakkal szemben a globális érdekeit kizárólag katonai, politikai és gazdasági multilaterális keretek között tudta megvédeni. A hidegháború utáni nemzetközi helyzet új állapotokat és lehetőségeket teremtett az Amerikai Egyesült Államok számára is. A hatalom szóródása, a nagyszámú nem állami szereplő megjelenése, a kommunikációs forradalom, a nemzetközi intézmények gyengülése, valamint az erősen ideológiai töltetű neokonzervatív gondolkodás ismét az unilateralista tendenciákat erősítette. A kivételesség (*exceptionalism*) mellett megjelent a mentesség (*exemptionalism*) érzése is; a multilateralizmus a szükségszerűségből választás (*by choice*) kérdésévé vált. Donald J. Trump mindkét elnökségét a nemzetközi kapcsolatok realista felfogásához való visszatérés jellemzi, amelyben a hosszabb távú stratégiai gondolkodás helyett az erő, az érdekszférák elhatárolása, valamint a tranzakcionista unilaterális és multilaterális megközelítések kapnak elsőbbséget.

Kulcsszavak: unilateralizmus, multilateralizmus, minilateralizmus, tranzakcionista politika, kivételesség és mentesség, hitelességi szakadék, Donroedoktrína

Abstract: *Unilateralism and multilateralism have always been present in American foreign policy, more often than not, at the same time. However, it is true that the country's foreign policy was unilateral basically, free from institutional commitments until as late as the 1940s. The shift came by necessity: Washington*

was able to protect its global interests exclusively within military, political, and economic multilateral framework in opposition to the communist powers. The international scene in the post-Cold War years created new challenges and new opportunities for the U.S. too. The dispersion of power, the appearance of a large number of non-state actors, a revolution in communications, the weakening of international institutions, as well as the heavily ideological neoconservative way of thinking put unilateral tendencies into the foreground again. Exemptionalism appeared alongside traditional exceptionalism; multilateralism became by choice instead of by necessity. The presidencies of Donald J. Trump are characterized by a return to the realist concept of international relations, in which the application of the use of force, the recognition of the spheres of interests, and the transactional unilateral and multilateral approaches enjoy priority over long-term strategic thinking.

Keywords: *unilateralism, multilateralism, minilateralism, transactional policy, exceptionalism and exemptionalism, credibility gap, Donroe doctrine*

Bevezetés

Az amerikai kül- és biztonságpolitikát, mint minden más országét, folyamatos és megszakított egyaránt jellemzi. Egyetlen elnök sem kezdhet „nulláról”: egy bonyolult, sokszereplős külső és belső rendszerbe lép be a beiktatása napján – más szavakkal: az elnökök nagyrészt „hozott anyagból” dolgoznak. Donald J. Trump kül- és biztonságpolitikája sem kivétel e szabály alól: annak elemei kivétel nélkül jelen voltak az ország születése óta, ha nem is szükségszerűen a mostani kombinációban. A címben jelzett dichotómia a valóságban soha nem érvényesült ún. tiszta formában. Ha közel is járt egy adott elnök külpolitikája az egyik vagy a másik véglethez, inkább korlátozott multilateralizmusról vagy korlátozott unilateralizmusról beszélhetünk: az egyik legjobb példa erre a közelmúltból Barack Obama elnök (2009–2017) *retrenchment* [megerősítési] politikája. Egy másik megközelítésben pedig az unilateralizmus korántsem azonos a nemzetközi ügyektől való távolságtartással: az Amerikai Egyesült Államok egyoldalúságának a lényege, hogy minél kevésbé legyen korlátozott a jog, a normák, a szövetségesek vagy partnerek tekintetében. A multilateralizmusban hívók is elsősorban az amerikai érdekeket tartják szem előtt, de a véleményük szerint azoknak a multilaterális keretek között lehet a legjobban érvényt szerezni.¹

Az amerikai adminisztrációk, természetesen, az ország (földrajzi, politikai, gazdasági, társadalmi, sőt kulturális) adottságainak, a külső körülményeknek, azaz a globális hatalmi helyzetnek, a belpolitikai

helyzetnek, valamint a hatalmon lévő elit ideológiai beállítottságának a figyelembe vételével alkalmazták az általuk legcélravezetőbbnek ítélt megközelítést. Az események azonban esetenként döntő mértékben megváltoztatták az eredeti elképzeléseket; az egyik legjobb példa erre George W. Bush elnöksége, aki elsősorban „belpolitikai” elnök kívánt lenni, de 2001. szeptember 11-e teljesen új irányt szabott a későbbi politikájának.

Az unilateralizmus és a multilateralizmus történelmi összefüggésben

Az amerikai külpolitika irányadó elvét egészen a második világháborúig két elnök George Washington (1789–1797) és Thomas Jefferson (1801–1809) sokat idézett figyelmeztetése jelentette: „tartós szövetséget senkivel” (Washington búcsúüzenetéből), illetve „lekötöttséget jelentő szövetséget senkivel” (Jefferson első beiktatási beszédéből). Mindkét elvet – feltehetőleg – a későbbi elnöknek az Alexander Hamiltonnal folytatott 1793-as vitája inspirálhatta, illetve az annak eredményeként Washington által kibocsátott semlegességi nyilatkozat. Az Egyesült Államok által 1778-ban kötött első nemzetközi szerződés értelmében ugyanis Franciaország katonai segítséget nyújtott neki a Nagy-Britannia elleni forradalmi/függetlenségi háborújában, 1793-ban pedig Párizs arra hivatkozva kérte az amerikaiak segítségét ugyancsak – többek között – a britek ellen. Az arról folytatott jogi vitán túl lépve, hogy az Egyesült Államoknak szerződéses kötelessége lenne-e a franciák támogatása, vagy sem, George Washington realista politikai alapon úgy döntött, hogy az alkotmányos felhatalmazásának a némileg szabadon értelmezésével egy semlegességi nyilatkozatot ad ki (miközben a háború és béke kérdésében végső soron a kongresszus dönt). Amerika így kimaradt a konfliktusból, az elnök ugyanis tisztában volt azzal, hogy az Egyesült Államok valójában katonailag nem győzte le Nagy-Britanniát, inkább London jutott a költség-haszon számítás alapján arra a következtetésre, hogy nem éri meg mindenáron a birodalomban tartani az észak-amerikai gyarmatokat. Azaz a britek, mindenekelőtt a tengeren, katonailag sokkal erősebbek voltak az amerikaiaknál, így egy Franciaország melletti kiállás az új köztársaság létét is veszélyeztethette volna. Röviden: a multilateralizmus elutasítása egyszerűen szükségszerűség volt.

Az unilateralizmust hagyományosan a Monroe-doktrínához (1823), illetve annak a kiegészítéseihez (Polk-doktrína [1845] és a Rooseveltt-kiegészítés [1904]) kötjük. Ezek az addigi spanyol és portugál gyarmatok frissen kivívott függetlenségét biztosító elvek egyfajta nagyhatalmi politikai vákuumban keletkeztek, illetve keletkezhetnek: csupán Nagy-Britannia érdeklődött aktívan Latin-Amerika iránt, a többi korabeli nagyhatalom

érdekszféráját elsősorban más kontinensek jelentették. Így az egyoldalú amerikai nyilatkozatot a britek közömbössége tette lehetővé. S bár eredetileg egy közös brit–amerikai deklarációról lett volna szó, de – mindenekelőtt John Quincy Adams külügyminiszter szorgalmazására – James Monroe elnök (1817–1825) 1823. december 2-án, az Unió helyzetéről szóló beszéde keretében felszólította az európai hatalmakat, hogy tartózkodjanak a nyugati félteke további gyarmatosításától – cserébe az Egyesült Államok nem avatkozik be az európai hatalmi harcokba. (A valóságban megfelelő haditengerészeti és haderő hiányában nem is tudott volna.) A nyilatkozatot elvileg elutasították az érintett nagyhatalmak, de a gyakorlatban csak Németország tett a 20. század elején tétova kísérleteket a pozíciószerezésre Latin-Amerikában (a haditengerészetiével fenyegetőző „ágyúnaszád-diplomácia” révén).

A nemzetközi nagypolitikába a századfordulón kapcsolódott be az Egyesült Államok, miután megfelelő ipari háttérrel alakított ki. Az 1898-as spanyol–amerikai háború során kijelölte a tengerentúli terjeszkedésének a fő irányait, s ahhoz megfelelő erőkitétési kapacitásra is szert tett a Theodore Roosevelt kezdeményezte flottaépítési programmal. A két óceán immár nem csupán pajzsként működött az USA számára, de útvonalat is biztosított Washingtonnak a még mindig erősen unilateralista ihletésű külpolitikája kiteljesítéséhez. Ez az unilateralizmus nyilvánult meg a „nagy háborúban” való részvételben: az Egyesült Államok nem *szövetséges*, hanem csak *társult* hatalomként lépett be az antant oldalán, hogy ezzel is hangsúlyozza az európai katonai bloktól való távolságtartását. A háborút követően pedig az éppen Woodrow Wilson elnök (1913–1921) által megálmodott Nemzetek Szövetségébe (Népszövetségbe) annak a vélt vagy valós multilaterális kötelezettségei miatt nem lépett be az Egyesült Államok, s ezzel gyakorlatilag fenntartotta az unilaterális, másokról teljes mértékben független külpolitikai cselekvőképességét – legalábbis elvileg.

Az Egyesült Államok első bő másfél évszázadát az unilateralista cselekvés elvi fenntartása jellemezte, de míg a 20. század elejéig lényegében szükségből (*by necessity*), később már a saját döntése alapján választotta (*by choice*) ezt a megközelítést. Ahogy Stewart Patrick megjegyzi, „semmi szükségyszerűség nincsen Amerika multilateralizmusában”, hiszen a kizárólagos dominanciával rendelkező országok, a hegemonok nem szívesen fogadják el, hogy a hatalmukat jelentős mértékben korlátozzák.² A 180 fokos fordulat, a multilateralizmusnak a szükségből és – döntő mértékben – érdekből³ történő, bizonyos szintű elfogadása a második világháború után következett be, mivel a globális (pontosabban: félglobális) hegemonia vagy primátus létrehozását, majd a fenntartását nem tudta egyedül, kizárólag önmagára támaszkodva (*go-it-alone*) megoldani. Az amerikai „egyetlen világrendszert/architektúrát” feltételező elképzelés szinte a háború befejezésével egyidejűleg

szertefoszlott. Az egyesült nemzetek eszméje alapvetően az 1941-es Atlanti Charta elveire épült. Az Egyesült nemzetek nyilatkozatát 1942. január 1-jén írták alá, és a háború során nagyjából negyven állam csatlakozott hozzá. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) végül 1945 tavaszán született meg, ötven állam és számos nem állami szereplő részvételével. A tagállamok papíron egyenlőek voltak, de a Biztonsági Tanács öt, vétójoggal felruházott tagja „egyenlőbb” volt a többinél. Az ENSZ működése azonban nem sokkal később már a politikai viták középpontjába került: az első nagyobb válságát a koreai háború kirobbanása (1950) okozta, és a szervezet attól kezdve a fajsúlyosabb ügyekben gyakorlatilag a nagyhatalmak „játsszóterévé” vált.

A Japán ellen 1945 augusztusában bevetett atombombák alkalmazása mögött sokan a szovjetek korai feltartóztatásának a szándékát látják – de az „egyetlen világrendszer” elve már akkor megbukott. Egyetlen hegemon hatalom vagy birodalom sem képes megfelelő szövetségi rendszerek és partnerek nélkül létezni, s ezeket a kapcsolatokat, definíció szerint, elsősorban multilaterális keretekben lehet megvalósítani. Ezt a gondolkodásmódot a hidegháborús légkörben a katonai/védelmi/biztonsági szervezetek jelenítették meg – habár az azok alkotta multilaterális díszletek mögött a két legerősebb állam (az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió) egyfajta kimondatlan unilateralis érdekérvényesítése bújt meg – amennyiben arra szükség volt. A nemzetközi kapcsolatok vizsgálatával foglalkozó szakemberek számára közhely, hogy a két nagyhatalom akkoriban előszeretettel élt az egyoldalú döntés és cselekvés lehetőségével; a multilateralizmus pedig főként a kis- és a közepes nagyságú államok által előnyben részesített fórum volt.

Az egyoldalú cselekvés leghatékonyabb gátja a *külső* ellensúly. Így a Szovjetunió felbomlása elvben és gyakorlatban is jelentősen növelte az Egyesült Államok látens unilateralista reflexeit: ez volt – Charles Krauthammer kifejezésével – az „unipoláris pillanat”.⁴ Az európai kommunista tömb eltűnése mellett az egyoldalú cselekvést egyfajta szükségszerűség is diktálta: a hatalom horizontális, de főként vertikális szóródása. Ez utóbbi azt jelentette, hogy nagyszámú, egyre befolyásosabbá váló nem állami szereplő jelent meg a világ színpadán (például nemzeteken átnyúló terroristacsoportok), amelyek nem illeszkedtek az alapvetően az államokon alapuló (vesztfáliei) rendbe. Ez pedig egyre inkább az anarchista nemzetközi viszonyok kialakulásával fenyegette a világot, és a szabályalapú rendszer egyre akadozottabban működött.⁵ Márpedig az ellenük való fellépés – szükségszerűen – sokszor unilateralista cselekvést igényelt. Továbbá egy valódi *globális* világrend kialakításának a reménye is gyorsan elszállt: az 1990-es évek válságai – többek között a nyugat-balkáni háborúk – ismét felelevenítették a nagyhatalmi rivalizálást, és az ENSZ BT-ben újra egymást blokkolták a nagyhatalmak.

Washington a szervezet megkerülésével, egyoldalúan, a nemzetközi jog figyelmen kívül hagyásával indított ún. humanitárius beavatkozást, majd a 2000-es évek elején ismét ignorálta az ENSZ BT-t és a nemzetközi jogot, sőt többek közt a hadifoglyokra is vonatkozó III. genfi egyezményt. Később kiderült, hogy a George W. Bush által 2003 tavaszán kezdett iraki háború nemzetbiztonsági szempontból nem valódi szükségszerűség, hanem „választás” alapján megindított, alapjában véve unilaterális beavatkozás volt. A „soha véget nem érő” háború ugyancsak egyoldalú módon ért véget Afganisztánban: Joe Biden adminisztrációja 2021. augusztus végén a szövetségesek előzetes értesítése nélkül fordított hátat Kabulnak. Egy akkori keserű mondas szerint a két évtizedes háború során az amerikaiak eljutottak a táliboktól a tálibokig... De az azt megelőző demokrata adminisztráció is minden külön értesítés vagy átfogó konzultáció híján jelentette be 2011-ben az „Ázsia felé fordulást” (*pivot to Asia*, illetve *rebalance to Asia*). Az európai szövetségesekkel kapcsolatos véleményt pedig az európai és eurázsiai ügyekért felelős államtitkár, Victoria Nuland fogalmazta meg a legmarkánsabban, nyomdafestéket nem tűrő, de annál lekezelőbb hangnemben 2014-ben, a Viktor Janukovics rendszerének bukásával végződő ukrajnai tiltakozások idején.⁶

A korábban említett külső ellensúly mellett az elnöki hatalommal szembeni *belső* ellensúly is sokat gyengült az utóbbi évtizedekben. A belpolitikai élet egyre nagyobb mértékben polarizálódott: félig-meddig tartós patthelyzet alakult ki a két nagy párt között a kongresszus mindkét házában. Ennek az egyik következménye a törvényhozás ellenőrző (*oversight*) szerepének az átpolitizálódása. Ez egyebek mellett azt jelenti, hogy szinte lehetetlen a nemzetközi szerződéseket az alkotmány által meghatározott (kétharmados) szenátusi többséggel elfogadtatni, s ezért az elnökök egyre gyakrabban nyúlnak az elnöki/végrehajtói megállapodásokhoz (*executive agreement*), amelyekkel ki tudják kerülni a szenátusi szavazást – végső soron pedig tágabb teret nyernek az egyoldalú döntésekhez. (E szerződések hátulütője viszont az, hogy egy másik elnök egyetlen tollvonással megsemmisítheti őket.) Azaz némi túlzással azt állapíthatjuk meg, hogy az unilateralizmus az Egyesült Államok külpolitikai döntéshozó mechanizmusában is teret nyert.

Említést érdemel, hogy az unilateralizmus az ideológiában is megjelent. Elsősorban a protestáns vallási gyökereik, illetve az ország „isteni ihletésű” alkotmányába vetett hitük következtében az amerikaiak jelentős része a „választott nép” tagjának tekinti magát. Ez a fajta kizárólagosságtudat a világi szintre is átkerült,⁷ de politikai eszközként Woodrow Wilson használta először, amikor az Egyesült Államokat morálisan a többi ország fölé emelte. Az ezredfordulón a neokonzervatívok képviselték ezt a fajta ideológiai felsőbbrendűséget, majd ez a fajta elvi/ideológiai unilateralizmus lett

tetten érhető Joe Biden gondolkodásában is, amikor a világot önkényesen kétfelé osztotta: „demokráciákra” és „autokráciákra”. Az előbbieket számára két csúcstalálkozót is szervezett – nem sok sikerrel. Trump többek közt az- zal vívta ki a liberális világ ellenszenvét, hogy az Egyesült Államokról mint „normális országról” beszélt, amelyet – ugyanúgy, mint a többi – minde- nekelőtt az érdekei mozgatnak. Azaz szembeállt a liberálisok és a neokon- zervatívok békés vagy erőszakos „térítő” politikájával, s nem tartja felada- tának, hogy a világ más országait kioktassa arról, hogyan kellene élniük, s főleg nem bocsátkozik „nemzetépítési” kalandokba. Ebből a szempontból hasonlít Richard M. Nixonra (és Henry A. Kissingerre), akiket szintén azért támadott és taszított ki – bizonyos mértékben – a liberális elit Ameriká- ban, mert az érdekek primátusát vallották a nemzetközi kapcsolatok terén, nem pedig az egyoldalúan felfogott és meghatározott amerikai „értékek” (a „jeffersoni demokrácia”) külföldi terjesztését. A valóságban a „kivételes- ségtudatból” (*exceptionalism*) levezethető erkölcsi felsőbbrendűséghez ké- sőbb párosult egy gyakorlati „mentességi elv” (*exemptionalism*) is, és együtt erkölcsi álcát kölcsönöztek az olyan érdekalapú lépéseknek, amelyeket anél- kül kellett megtenni, hogy az „értékalapúság” csorbát szenvedne.⁸

Külön kell és lehet szólni a NATO keretében kialakult szövetségi- si viszonyról. Az ún. tehermegosztás kérdése körüli vita évtizedekre nyúlik visz- sza, de az amerikaiak a hidegháború alatt nem igazán törekedtek az ellen- tétek kiélezésére. A szervezet stratégiáját illetően azonban jelentős fordulat állt be az 1990-es évek elején: az elsődleges feladat immár nem az észak-at- lanti térség védelme lett, hanem „területen kívüli” akciók végrehajtása. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a globális érdekekkel rendelkező ameri- kaiak céljai felé tolódott el a stratégia súlypontja, s ennek megfelelően az európaiaknak, akik inkább regionális közvetlen érdekekkel rendelkeztek, még inkább követő magatartást kellett tanúsítaniuk. Sőt, a nyugat-balkáni háborúk arra is rávilágítottak, hogy az EU-tagállamok még a saját „hátsó udvarukban” is amerikai segítségre szorulnak, mint ahogy később, 2011- ben, a Líbia elleni hadműveletek során is.

Washington a nyugat-balkáni háborúból egyebek mellett azt a követ- keztetést vonta le, hogy az európai országok többsége esetén jelentős kor- látaik mutatkoznak az együttműködésnek. Ez viszont az eltérő geopolitikai/ geostratégiai helyzetből adódott: a világ gazdasági, politikai és stratégiai súlypontja áthelyeződött az indo-csendes-óceáni térségre, ahol az európa- iak erőkitérítési képességek nélkül nem tudtak, és ma sem tudnak komoly nagyhatalmi szerepet játszani. Többek közt erre a „képeségsszakadékra” hívta fel a figyelmet az USA akkori védelmi minisztere, Robert Gates 2011- ben, Brüsszelben.⁹ Ám ez a képeségsszakadék nem csupán a NATO-n belül létezett, hanem globálisan is: az Egyesült Államok fegyveres erői majdnem

minden kategóriában a versenytársak előtt jártak, így az egyik legfontosabb kritérium, az erőkitetési képesség terén is. (1999-ben az akkori francia külügyminiszter, Hubert Védrine egyenesen amerikai hiperhatalomról beszélt.¹⁰) Ez a katonai fölény pedig magában hordozta az egyoldalú cselekvés lehetőségét.¹¹

Röviden kijelenthető, hogy az említett körülmények közvetlenül és közvetve is az amerikai unilateralista gondolkodást erősítették – függetlenül attól, hogy demokrata vagy republikánus elnök volt a Fehér Ház ura. A vita tárgyát csak az képezheti, hogy a felsorolt esetek a szabályt erősítő kivételek voltak-e, vagy rendszerszintű jelenségek. Úgy tűnik, hogy Donald Trump elnöksége alatt az utóbbi eshetőség áll közelebb a valósághoz.

Donald Trump tranzakcionális multilateralizmusa és unilateralizmusa

A 21. század elején jelentős átrendeződés zajlott le a világrendben, amelynek az egyik legnagyobb hatással járó jelensége az Egyesült Államoknak az előző évszázad utolsó évtizedében élvezett kvázi „unipoláris pillanatához” képest bekövetkezett hatalomvesztése volt. Amerika a világ domináns hatalma maradt, és lényegében minden téren – a katonaitól kezdve a gazdaságin át a „puha” hatalomig – továbbra is az első számú ország volt. Am a vetélytársak, mindenekelőtt Kína, egyre szorosabban felzárkóztak mögé. Már az Obama-adminisztráció is felismerte, hogy az országnak fel kell adnia a neo-konzervatívok által megkezdett „határok nélküli” demokráciaexportot és nemzetépítést, és prioritásokat kell felállítani az amerikai külpolitika számára – más szavakkal: az Egyesült Államok stratégiaileg túlterjeszkedett, s így nem képes megfelelő erővel jelen lenni a világ minden pontján. Barack Obama el akart kerülni minden olyan felelősség- és kötelezettségvállalást, amely nem tartozott az elsődleges amerikai nemzetbiztonsági érdekek körébe („*Don't do stupid stuff*”), és igyekezett szűkíteni az „arcvonalat”, például a tágabb közel-keleti „soha véget nem érő” háborúk lezárásával – bár ez nem sikerült neki teljes mértékben.¹²

Ennek a nagystratégiának a része volt a már említett „*rebalance to Asia*” és a „*leading from behind*” politika (Líbia esetében), a korábbi szövetségesek (például Hoszni Mubárak) „kezének elengedése” az „arab tavasz” idején, sőt közéjük sorolhatjuk a NATO 2014-es walesi csúcstalálkozóján a vonakodó európai szövetségesek védelmi kiadásainak a GDP-jük két százalékra történt emelését is – amelynek a távolabbi célja az Egyesült Államok európai biztonsági kötelezettségei egy részének a partnerekre való áthárítása. A folyamatot Galló Béla a „képeségi ciklus” változásával írja le: abból azonban, amit az Egyesült Államok az 1990-es években megtehetett,

a külső környezet megváltozása miatt 2010 után már nem mindenre volt módja.¹³ A szakértők sokan úgy vélik, ez burkoltan ugyan, de a liberális világrend csendes feladását jelentette, hiszen az egy egypólusú rendet feltételez, amelyben a globális hegemon alakítja a szabályokat – és tartatja be azokat.¹⁴ A valóságban azonban mindenre vonatkozó szabályrendszeren nyugvó (*rules-based*) nemzetközi rend soha nem létezett: „Hiszen éppoly jól tudjátok, mint mi, hogy emberek között jogegyenlőségről csak az erők egyensúlya esetében lehet beszélni, a hatalmas azonban végrehajtja, amit akar, a gyenge pedig meghajlik előtte.”¹⁵ Stephen M. Walt ez alapján a Donald Trump vezette Egyesült Államokat a Thuküdidész korabeli Athén modern megfelelőjeként „ragadozó hegemonként” írja le.¹⁶

Donald Trump soha nem csinált titkot abból, hogy szkeptikusan, sőt ellenségesen tekint a multilaterális nemzetközi megállapodások és intézmények nagy részére. Érvéle szerint azok egyoldalú előnyöket biztosítottak – és biztosítanak – a többi félnek, az Egyesült Államok kárára. Alapvetően az üzleti életből hozott ún. tranzakcionista szemlélettel viszonyul a multilaterális keretekhez, és úgy véli, hogy a nemzetközi kapcsolatokat leginkább a költség-haszon elméletnek és gyakorlatnak megfelelően kellene kezelni. Más szavakkal: az Egyesült Államok addig működik együtt az adott nemzetközi szervezettel, amíg az hasznos számára. A valóságban ez nem Donald Trump saját és egyedi hozzáállása: ahogy arról korábban szó volt, más elnökök is minden további nélkül megkerültek nemzetközi szervezeteket, multilaterális intézményeket, ha a véleményük szerint az ország érdekei azt diktálták. Még a névlegesen értékalapon működő liberális vagy neokonzeratív adminisztrációk sem gondolkodtak sokat, ha a nemzet(biztonság)i érdek vagy elvont elvek között kellett választaniuk. Ebben az összefüggésben Trump elnöksége nem hozott forradalmi változást: a különbséget inkább az eltérő retorikája jelenti. Véleménye szerint az Amerika által az utóbbi nyolcvan évben kivívott globális hegemon hatalmi helyzetben Washington jobb „üzleteket” (*deal*) tud kötni bilaterális vagy ún. minilaterális alapon, amikor a másik féllel vagy felekkel szembeni fölénye sokkal hangsúlyosabban nyilvánulhat meg, mint az olyan globálisnak mondható multilaterális szervezetekben, amilyen például az ENSZ és annak a szakmai szervei, továbbá a Kereskedelmi Világszervezet (*World Trade Organization*, WTO), az Egészségügyi Világszervezet (*World Health Organization*, WHO) és mások.¹⁷

Rövid távon esetleg működhet ez a fajta megközelítés, de erősen kérdéses, hogy hosszabb távon, stratégiaiilag mit nyer Amerika, ugyanis több mint valószínű, hogy az általa hagyott vákuumba más (nagy)hatalmak lépnek be, hogy ezáltal is növeljék a globális befolyásukat. Ennek példája a Kína részvétele nélküli Transz-csendes-óceáni Partnerségből (*Trans-Pacific Partnership*, TPP) való kilépés, amelyet követően, 2020-ban alakult

meg a Regionális Átfogó Gazdasági Partnerség (*Regional Comprehensive Economic Partnership*, RCEP) – immár Kínával, de az Egyesült Államok nélkül. A Trump-adminisztráció kilépett a párizsi klímaegyezményből is, bár annak a döntésnek a belpolitikai háttére bonyolultabb, mint az előbbi megállapodások esetében volt. Egy globális klímaegyezményre az első kísérletet a kiotói protokoll jelentette, de azt az amerikai szenátus mindkét pártja elutasította, s a Clinton-adminisztráció is csak félszívvel támogatta azt, noha az alelnök, Al Gore a „zöldpolitikák” korai élharcosa volt. A megállapodás ugyanis a törvényhozók, de az amerikai közvélemény döntő része szerint is egyoldalú előnyökhöz juttatta volna az Egyesült Államok gazdasági vetélytársait, elsősorban Kínát. (Egy másodlagos érv az volt, hogy egy Kínához hasonló, zárt társadalomban a szabályok betartásának az ellenőrzése bizonytalan vagy egyenesen lehetetlen.) A Trump-adminisztrációknak a multilaterális klímapolitikából, valamint a nemzetközi segélyszervezetekből, az egész világra kiterjedő kulturális és oktatási intézményekből való kimaradása egyfajta „globális rend, mínusz egy” (*global order minus one*) helyzetet teremtett. Mivel azonban éppen a legerősebb és a legnagyobb befolyású ország nem vesz részt a szervezetek munkájában, a „globális rend” kifejezés önmagában kérdőjelessé válik.

A nemzetközileg tapasztalható relatív hatalomvesztése miatt az Egyesült Államok a jelek szerint nem kívánja – és nem is tudja – a liberális világrendhez szükséges hegemon szerepét eljátszani, ugyanakkor, úgy tűnik, senki sem kíván a helyébe lépni. Potenciálisan Kínának lenne erre esélye, de Peking számos objektív és szubjektív akadállyal néz szembe. Az utóbbiak Kína történelmi hagyományaiból erednek: amikor lehetősége kínálkozott rá, akkor sem törekedett arra, hogy kilépjen a regionális hatalmi helyzetéből. Ami az objektív tényezőket illeti, röviden megemlíthető a katonai és a politikai szövetségi rendszerek hiánya – amelyek nélkül pedig nem lehet globális birodalmat építeni és fenntartani –, továbbá a katonai erőkiemelési képességek korlátozott volta. Kína gazdasági terjeszkedése egyértelmű, de a „jüant nem követi a zászló”.

A posztliberális világrendben előtérbe kerül a hagyományosnak mondható realista külpolitikai felfogás. A Trump-adminisztráció nagystratégiaja ebből a premisszából indul ki. Elveti a liberális ideológiában burkoltan jelen lévő univerzalizmust, helyette szigorúan realista alapon rangsorolja az érdekeket. Ennek megfelelően Washington jelenleg elsősorban a nagyhatalmi erőközpontokkal való kapcsolatokra helyezi a hangsúlyt: globális szempontból a Washington–Peking–Moszkva-stratégiai háromszöget tekintti döntő jelentőségűnek (ami a nixoni–kissingeri „háromszögelési” politikára emlékeztet).¹⁸ Ennek a tekintetbevételével érthetőbb az Ukrajnával szembeni keményebb politika is: Washington az orosz–ukrán konfliktust

globális nézőpontból közelíti meg, és az Oroszországgal folytatott hivatalos és nem hivatalos tárgyalások napirendje sokkal bővebb, mint a két szláv ország közötti háború. Helyet kap benne többek közt a globális energiaellátás kérdése, a tágabb Közel-Kelet (benne Irán), a nyugati biztonsági garanciák Moszkva számára, illetve a NATO kelet-európai szerepe. Ide tartozik még, hogy a Trump-adminisztráció nem újította meg az Oroszországgal 2010-ben, Prágában megkötött, de 2026. februárban lejár Új START-egyezményt, mivel a véleménye szerint az intenzív kínai nukleáris fejlesztésekre való tekintettel Pekinget is be kellene vonni, így a megállapodást háromoldalúvá bővíteni. Az Ukrajna által kívánt, sőt követelt biztonsági garanciák biztosítását az amerikai érdekek rangsorolása alapján, valamint a globális tehermegosztás jegyében Washington Brüsszelre kívánja hárítani: az Egyesült Államoknak a jelenlegi adminisztráció szerint nincsenek létfontosságú érdekei Ukrajnában, szemben – például – a Csendes-óceán térségével.¹⁹ Továbbá, és a hatalmi egyensúly szempontjából talán a legfontosabbként, Donald Trump megpróbálja korrigálni a Biden-adminisztráció stratégiai hibáját – azt, hogy Oroszországot közelebb lökte Kínához –, és vissza akar térni a kennani, kissingeri vagy mearsheimeri elvhez, amely szerint Washington parancsolóan szükséges stratégiája megkívánja Moszkva és Peking egymástól való távol tartását.²⁰

A 2025. novemberben kiadott nyilvános Nemzeti Biztonsági Stratégia (*National Security Strategy*, NSS)²¹ is közvetetten ezt a megközelítést tükrözi. A globális kihívások – Kína és Oroszország – előtt kapott helyet benne a nyugati félteke védelme, egyfajta „Donroe-doktrína”. A stratégia egyes elemei nem igazán nevezhetők újaknak: a Panama-csatorna megépítését és ellenőrzését az amerikai tengeri hatalom „apostola”, Alfred Thayer Mahan javasolta a 19. század fordulóján, míg Grönland megvétele az Alaszka megszerzéséről elhíresült külügyminiszter, William H. Seward tett először ajánlatot a Dán Királyságnak, még az 1860-as években.²² A második Trump-adminisztrációnak a két szövetségesével, Kanadával és Dániával, továbbá két latin-amerikai állammal, Panamával és Venezuelával szembeni, meglehetősen agresszív fellépése több mint jelzésértékű volt. Az egyoldalú politikát kiegészítette egy olyan minilaterális együttműködési keret, az „Amerikák Pajzsa” csúcstalálkozó (*The Shield of the Americas Summit*), amely még beleillik abba a trumpi elgondolásba, hogy az Egyesült Államok minden relációban a legerősebb résztvevő legyen (a kezdeményezést akár stratégiai multilateralizmusnak is nevezhetjük).²³

Mindehhez azonban hozzá kell tenni, hogy az említett országokat nem véletlenszerűen választotta ki a Trump-adminisztráció. Grönland ugyanis az északi hajóutak biztosítása, szükség esetén lezárása miatt lehet fontos (főleg az oroszoknak az Atlanti-óceánra való kijutását akadályozhatná).²⁴

A Panama-csatorna atlanti- és csendes-óceáni kijáratánál hongkongi bejegyzésű kínai vállalatok működtek, azok kivásárlása a földrészen egyre növekvő kínai befolyás megállítását is szolgálta. Venezuela a világ olajellátásában az egyik kulcsszereplő, geostratégiaileg pedig az ottani erős orosz és kínai jelenlét is kiválthatta az amerikai beavatkozást (plusz a latin-amerikai baloldali rezsimek, elsősorban Kuba gyengítése). Kanada a „kakukk” ebben a sorban: a szomszédos ország esetében a gazdasági potenciál, illetve geostratégiaileg a mind fontosabbá váló Északi-sarkvidékhez való hozzáférés indokolhatta a fokozott amerikai érdeklődést (ott ugyancsak az oroszok és a kínaiak a potenciális versenytársak). A nyugati félteke elsőbbsége egyben azt az üzenetet is hordozza, hogy Washington meg kívánja erősíteni az ottani befolyási övezetét.

Arthur Herman a felsorolt országokkal kapcsolatos trumpi politikát a hajózási útvonalak, kiváltképpen a tengerszorosok fontos stratégiai szerepével köti össze. Az Egyesült Államok a Panama-csatorna, a Hormuzi-szoros, a Grönland, Izland és az Egyesült Királyság közötti tengeri út, a Bab el-Mandeb, valamint a Malaka-szoros biztosításával (értsd: ellenőrzésével) óriási geostratégiai előnyt élvez a versenytársakkal szemben.²⁵ Mindehhez hozzátehetjük, hogy ezeknek a stratégiai szűkületeknek (*chokepoints*) a nyitva tartása az amerikai ún. szolgáltató birodalom egyik legfontosabb tényezője volt, amelyből a szövetségesek mellett még a potenciális ellenlábások is profitálhattak: Kína gazdasági felemelkedésében többek közt ez a lehetőség is szerepet játszott. A globális geopolitikára ez azzal a hatással járhat, hogy a nagy erőközpontok érdekszférákat/befolyási övezeteket alakítanak ki: az Egyesült Államok a nyugati féltekén folytatja ezt a tevékenységet, míg Kína Délkelet-Ázsiában, Oroszország pedig Közép-Ázsiában. Ebben az új nagyhatalmi felállásban kellene a középhatalmaknak és a kisebb országoknak a helyüket megtalálniuk.

Az európai szövetségesekkel a NATO, Ukrajna vagy Grönland kapcsán folytatott vita ideológiai háttérében Donald Trumpnak a „Nyugattal” mint olyannal kapcsolatban meglévő szkepticizmusa mutatkozik meg. Robert Kagan megfogalmazása szerint Donald Trump számára a világ küzdőtér, s nem egy globális közösség.²⁶ Daniel W. Drezner meglátása az, hogy „ha a világ legerősebb országa ilyen hobbesi álláspontra helyezkedik még [a] saját szövetségesével fennálló viszonyában is, az mindenki másban is hobbesi reakciót fog kiváltani.”²⁷ A külpolitika realista megközelítése, az értékeknek az érdekekkel szembeni hátrébb sorolása burkoltan azt jelenti, hogy a jelenlegi adminisztráció számára nincsenek *ab ovo* „jó” és „rossz” országok: a különböző államokat elsősorban egy ideológia- és értékmentes költség-haszon koordinátarendszerben helyezi el.²⁸ Ennek egyik eklatáns példája a NATO kezelése. Habár az évek során – ahogy arról már korábban

szó volt – különböző amerikai adminisztrációk időnként felvetették az európai szövetségesek nem megfelelő mértékű teherviselésének a kérdését, de komolyan soha nem vetődött fel az, hogy Washington kivonná a haderejét Európából, sőt kilépne magából a szervezetből is. Donald Trump azonban ismételten utal(t) erre a lehetőségre, kissé a Monroe-doktrína fordítottjaként: „Európa az európaiaké”, tehát gondoskodjanak is ők a védelméről. Trump ezzel potenciálisan akár javíthatja is az európaiak globális helyzetét: jelenleg ugyanis – részben a gyenge katonai képességek miatt – nincsenek ott a legnagyobb erőközpontok körében.

A trumpi tranzakcionalizmus, az azonnali eredmények hajszolása ebben az esetben visszaüthet az Egyesült Államok globális helyzetére, és további viszonylagos hatalomvesztést okozhat számára a többi erőközponttal szemben. Ugyanis a Kínával vagy Oroszországgal szemben a hatalom legtöbb összetevőjében meglévő előnye elsősorban abból a kiterjedt katonai, politikai és gazdasági formális és informális szövetségi rendszeréből ered, amellyel a másik kettő nem rendelkezik. Hosszabb távon pedig – elvileg – egy újabb olyan hatalmi központ jöhet létre az Európai Unióval, amely további globális hatalomszóródást eredményez. Egy ilyen forgatókönyv esetében az Egyesült Államok fontos támaszt veszíthet. Amerika a NATO révén „európai hatalom”, de jelentős mértékben az általa biztosított védelmi ernyő alapozza meg az európai befolyását.

Konklúzió

Donald Trump a liberális világrend kereteit feszegeti, de még nem teljesen számolta fel őket.²⁹ Barack Obamához és Joe Bidenhez hasonlóan tudatában van annak, hogy az Egyesült Államok „egypólusú pillanata” – ha egyáltalán volt – mára elmúlt. A liberalizmus univerzalizmusa helyett a realista politikai hagyományok jegyében fogalmazza meg a prioritásokat. A jelek szerint kimondatlanul elfogadja a nagytérségeknek az egymástól való bizonyos fokú függetlenségét; más szavakkal: tiszteletben tartja a rivális nagyhatalmak befolyási övezetét, és azokba nem kíván (erőszakkal) behatolni. Ez az oka annak, hogy az orosz–ukrán háborúban nem kívánja az amerikai erőforrásokat túlzott mértékben Kijev támogatásával lekötni, s ezzel – hallgatólagosan – elismeri Oroszországnak a nyugati határai mentén meglévő különleges biztonsági érdekeit – mint ahogy az „unipoláris világ” lázában égő és a neokonzervatívok befolyása alatt lévő Bill Clinton és George W. Bush kivételével Franklin D. Rooseveltttől George H. W. Bushig az összes amerikai elnök elismerte, ahogy James Baker (Ronald Reagan és az idősebb Bush kabinetfőnöke), aki ígéretet is tett arra, hogy a NATO nem terjeszkedik kelet felé, Oroszország irányába. Ugyanakkor az *America*

First egyértelműen protekcionista és a kizárólagos nemzeti érdekeket képviselő politikája óhatatlanul is összeütközésbe sodorhatja az Egyesült Államokat a másik két hatalmi központtal – és még a saját szövetségeseivel is.³⁰

A nemzetközi szervezetekkel szemben érzett ellenszenv és előítéletei miatt Donald Trump hajlamosabb inkább taktikai, semmint stratégiai partnerségeket kötni – a washingtoni–jeffersoni figyelmeztetések jegyében. Az Amerikák Pajzsa vagy a Béketanács (*Board of Peace*) is ilyennek tekinthető, és erősen kétséges, hogy ezek a formációk túlélik-e Trump elnökségét. A kérdés azonban az, hogy ami érvényes, logikailag és realista politikai alapon iránymutató volt egy gyenge Egyesült Államok esetében a 18. század végén és a 19. század elején, mennyire az a 21. századi világbirodalom számára.

A Trump-elnökség külpolitikájának egy másik aggasztó jelensége a döntéshozatal túlzott központosítása. Természetesen nem kizárólag és elsősorban arról az évtizedek óta tartó folyamatról van szó, amelynek során a végrehajtói hatalom – és kimondottan a Fehér Ház – egyre több jogkört ragadott magához, mindenekelőtt a törvényhozói hatalommal szemben. A folyamat csúcspontja Richard Nixon „birodalmi elnöksége” (*imperial presidency*) volt, az 1970-es évek első felében, s a döntések elnöki hatáskörbe vonásához megfelelő partnerre lelt Henry A. Kissinger személyében. A döntéshozatal azonban Donald Trump első és második ciklusa – a legmarkánsabban az utóbbi – során korábban soha nem látott mértékben átkerült az elnök kezébe, még ha nem is teljes mértékben. Az alkotmányból is következően Trump előtt is az elnöké volt a végső szó – Harry S. Truman elhíresült gondolata szerint „*The buck stops here*” [„A felelősség nálam ér véget”] –, de a döntés szabályszerűen hosszú előkészítő folyamat eredményeként született. Donald Trump esetében azonban a veszély abban is rejlik, hogy ez a mechanizmus akadozva vagy egyáltalán nem működik, és a szövetségek, partnerségek, két- és egyoldalú kapcsolatok sorsát az elnök nem mindig következetes és kiszámítható gondolkodása dönti el, holott annak koherens jellege alapvető szükséglet az Egyesült Államok egyik legfontosabb „valutájának”, a hitelének a fenntartásában.

Jegyzetek

- 1 McFaul, Michael: „Foreign Policy: Where Is Trump Going?”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2026/03/10/shield-americas-trump-us-right-wing-leaders-cartels-security-military/> (a letöltés ideje: 2026. március 30.).
- 2 Patrick, Stewart: „The Death of the World America Made”, *Carnegie Endowment for International Peace*, <https://carnegieendowment.org/emissary/2025/02/trump-executive-order-treaties-organizations> (a letöltés ideje: 2026. április 3.).

- 3 Sandbu, Martin: „Multilateral World under Threat as Trump Takes Aim”, *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/3c11f40a-3538-4de7-8ade-4b04655ca6cb?syn-25a6b1a6=1> (a letöltés ideje: 2026. április 3.).
- 4 Krauthammer, Charles: „The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, 70., no. 1. (1990/1991): 23–33.
- 5 McFaul, Michael: „Foreign Policy: Where Is Trump Going?”.
- 6 „[Vice President Biden] is now gotten both [Robert] Serry and [UN Secretary General] Ban Ki-moon to agree that Serry could come in Monday or Tuesday. So that would be great, I think, to help glue this thing and to have the UN help glue it and, you know, Fuck the EU”. Lásd: *BBC*, „Ukraine Crisis: Transcript of Leaked Nuland–Pyatt Call”, <https://www.bbc.com/news/world-europe-26079957> (a letöltés ideje: 2026. április 10.).
- 7 Abraham Lincoln az 1862. december 1-jén a kongresszushoz intézett éves üzenetében kijelentette: „In giving freedom to the slave, we assure freedom to the free – honorable alike in what we give, and what we preserve. We shall nobly save, or meanly lose, the last best hope of earth.” Lásd: *Abraham Lincoln Online*, „Annual Message to Congress – Concluding Remarks”, <https://www.abraham-lincolnonline.org/lincoln/speeches/congress.htm> (a letöltés ideje: 2026. március 30.).
- 8 Patrick: „The Death of the World America Made”.
- 9 Gates, Robert, „Text of the Speech by Robert Gates on the Future of NATO”, *Atlantic Council*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/text-of-speech-by-robert-gates-on-the-future-of-nato/> (a letöltés ideje: 2025. október 10.).
- 10 „Pour ma part, j’estime que depuis 1992 le terme de «superpuissance» ne suffit plus pour décrire les États-Unis. Terme trop connoté à la guerre froide et trop exclusivement militaire, alors que la suprématie américaine d’aujourd’hui s’exerce aussi bien sur l’économie, la monnaie, la technologie, les domaines militaires que sur les modes de vie, la langue et les produits culturels de masse qui submergent le monde, modelant les pensées fascinant jusqu’aux adversaires des États-Unis. C’est pourquoi j’emploie le terme d’«hyperpuissance» que les médias américains jugent agressif en raison de la connotation pathologique d’hyper, alors qu’il n’est que descriptif.” Lásd: *Wikipédia*, „Hyperpuissance (politique)”, [https://fr.wikipedia.org/wiki/Hyperpuissance_\(politique\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Hyperpuissance_(politique)) (a letöltés ideje: 2026. április 10.).
- 11 Madeleine Albright Colin Powellnek, a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa elnökének a nyugat-balkáni amerikai beavatkozást sürgetve: „What are you saving this superb military for, Colin, if we can’t use it?”. Lásd: Albright, Madeleine: *Madame Secretary* (London: Macmillan, 2003), 182. o.
- 12 Mearsheimer, John J.: *The Great Delusion. Liberal Dreams and International Realities* (New Haven & London: Yale University Press, 2018), 217–234. o. Barack Obama külpolitikájáról részletesebben lásd: Magyarics Tamás: „»Don’t Do Stupid Stuff« – Barack Obama realista internacionalista külpolitikája”, *Külügyi Szemle*, 16., különszám (2017): 5–21.
- 13 Galló Béla: „Bosszút áll-e a földrajz?”, *Kommentár*, no. 4. (2022): 94.

- 14 Lásd többek között: Békés Márton: „A világrendszerváltás”, *Kommentár*, no. 4. (2022): 79.; Patrick: „The Death of the World America Made”.
- 15 Thuküdidész: *A peloponnészoszi háború* (Budapest: Európa, 1985), 455. o.
- 16 Walt, Stephen M.: „The Predatory Hegemon”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/predatory-hegemon-walt> (a letöltés ideje: 2026. április 12.).
- 17 Lásd többek közt: Weiss, Thomas G.: „The UN and Multilateralism under Siege in the »Age of Trump«”, *Gobal Security*, 4., no. 1. (2018): 1–17.
- 18 Varga Gergely ezt a jelenséget „trilaterális hatalmi struktúrában” való gondolkodásnak nevezi. Lásd: Varga Gergely: „Új világrend felé”, *Kommentár*, no. 2. (2025): 165–166.
- 19 John J. Mearsheimert idézi: Bíró András: „Hidegháborús elméletek alkonya”, *Kommentár*, no. 4. (2022): 115.
- 20 Uo., 113. o.
- 21 *The White House*, „National Security Strategy of the United States”, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf> (a letöltés ideje: 2025. december 10.).
- 22 Lásd többek közt: Bernek Ágnes: „Reálgeopolika”, *Kommentár*, no. 4. (2025): 60–61.
- 23 Area, Diego: „Trump’s »Shield« against Multilateralism”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2026/03/10/shield-americas-trump-us-right-wing-leaders-cartels-security-military/> (a letöltés ideje: 2026. március 29.). Az Amerikai Államok Szervezete (*Organization of American States*, OAS) az ideológiai megosztottság miatt kevésbé „használható” Washington számára.
- 24 Grönland problematikájához lásd bővebben: Papp Gábor, Lévai Dávid és Papp Zsanett Gréta: „Grönland az Egyesült Államok külpolitikai gondolkodásában”, *Külügyi Szemle*, 25., no. 1. (2026): 25–47. Elektronikusan elérhető: <https://hiia.hu/wp-content/uploads/2026/04/2-Papp-Levai-Papp.pdf>.
- 25 Herman, Arthur: „The Five Keys of Donald Trump’s Grand Strategy”, *Hudson Institute*, <https://www.hudson.org/global-economy/five-keys-donald-trumps-grand-strategy-arthur-herman> (a letöltés ideje: 2026. március 30.).
- 26 Kagan, Robert: *A dzsungel visszavág* (Budapest: Antall József Tudásközpont, 2022), 160. o.
- 27 Daniel W. Drezner idézi Kagan: Uo., 160. o.
- 28 Patrick, Stewart: „League of Nations Redux? Multilateralism in the Post-American World”, *Carnegie Endowment for International Peace*, <https://carnegieendowment.org/research/2025/09/multilateralism-post-american-world> (a letöltés ideje: 2026. március 30.).
- 29 Ezt a véleményt tükrözi többek közt: Wall, Patrick: „Multilateralism under Trump 2.0? Not Unless There’s Something to Be Gained for the U.S.”, *Geneva Solutions*, <https://genevasolutions.news/global-news/multilateralism-under-trump-2-0-not-unless-there-s-something-to-be-gained-for-the-us> (a letöltés ideje: 2026. április 10.). Wall egyebek mellett az Ábrahám-egyezményekre és az Észak-Koreával szemben bevezetett szankciókra hivatkozik.
- 30 Varga: „Új világrend felé”, 167. o.

Potentia Americana: amerikai elsőség – hegemónia és rend nélkül

*Potentia Americana: American Preeminence
without Hegemony and Order*

Csizmazia Gábor

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2026.2.4

Összefoglaló: A második Trump-elnökség külpolitikáját a *Pax Americana* végével, vagyis egy posztamerikai, poszthegemonikus és egyben multipoláris világ képével szokás társítani, jóllehet mindegyik jelző vitatható. A Washington által keltett turbulencia megértése végett a cikk külön vizsgálja az Amerikai Egyesült Államok és a nemzetközi rend kapcsolatának a főbb alkotóelemeit: az USA külpolitikai aktivitását és hatalmi státuszát, valamint az amerikai értelmezésű világrendet. Egyfelől az elméleti szakirodalom ismertetésén keresztül bemutatja e faktoroknak a jelenlegi nemzetközi rend kontextusában játszott szerepét, másfelől áttekinti, hogy azok miként jelennek meg a második Trump-elnökség külpolitikájában. Washington kifejezetten aktív külpolitikája a kemény hatalmi eszközökkel érvényesíti az amerikai elsőséget, ami egyelőre a hegemónszerepe csökkenését és egy új világrend tervének a hiányát jelenti.

Kulcsszavak: Trump-elnökség, nemzetközi rend, *Pax Americana*, posztamerikai, poszthegemonikus, multipolaritás, elsőség, kemény hatalom

Abstract: The foreign policy of the second Trump administration is often associated with the end of *Pax Americana*, that is, with the image of a post-American, post-hegemonic, and multipolar world, although each of these descriptors is debatable. To understand the turbulence created by Washington, the article examines the main components of the relationship between the United States and the international order: American foreign policy activity and power status, as well as the American interpretation of the world order. On the one hand, it presents the role of these factors in the context of the current international order through theoretical literature, and on the other hand, it reviews how they appear in the foreign policy of the second Trump administration. Washington's highly active foreign policy asserts American preeminence through hard power, which means an incomplete hegemonic role and the absence of a plan for a new world order, for now.

Keywords: *Trump administration, international order, Pax Americana, post-American, post-hegemonic, multipolarity, preeminence, hard power*

Bevezetés

A nemzetközi politikai és elemzői diskurzusban általánosan elterjedt nézet szerint a posztbipoláris világrend leáldozóban van. Bár az új világ pontos részletei vita tárgyát képezik, azt gyakran a posztamerikai és poszthegemonikus, illetve a multipoláris jelzővel szokás illetni. Ebben az olvasatban Washington az izolacionista hajlamait követi, így a figyelmét, az aktivitását és az erőforrásait a világ többi régiója helyett elsősorban az amerikai kontinensre fordítja, ennek eredményeképpen pedig megszűnik a *Pax Americana*, vagyis az amerikai értékek és érdekek mentén működő világrend.

Bár a posztamerikai, a poszthegemonikus és a multipoláris világ gondolatai az elméleti és a közéleti diskurzusban már az első Trump-elnökséget megelőzően is jelen voltak,¹ a Fehér Ház külpolitikája akkora visszhangot generál a világban, hogy sokan Donald Trump második elnökségével társítják e „jóslatok” megvalósulását. Ugyanakkor a trumpi (és a republikánus) „béke, erő által” mottóval jelzett külpolitika alapvetései mindenről szólnak, csak nem az amerikai hatalom hanyatlásáról, visszahúzódásáról, illetve a kihívókkal szembeni kiállás kerüléséről.² Annak ellenére, hogy a trumpi világkép és logika a nemzetközi politika többi résztvevője számára valamelyest kiismerhető volt, a Washington által 2025 januárjától folytatott, a korábbiaknál is merészebb külpolitika következetességét még az elnök hazai hívei is kezdték kétségbe vonni.

Ennek az ellentmondásnak a hátterében az áll, hogy a második Trump-elnökség külpolitikája koránt sincs összhangban a nemzetközi aktivitásra, hegemoniára és rendre vonatkozó korábbi amerikai elképzelésekkel. A helyzet jobb megértéséhez e három elemet külön-külön érdemes megvizsgálni, azon kérdések megválaszolásával, hogy Washington:

- mennyire élénk kapcsolatban akar lenni a világgal;
- milyen hatalmi helyzetet foglalna el a világban; valamint
- az előbbiektől tükrében milyen világot akar látni?

A válaszok alapján kiderül, hogy ma a nemzetközi politikában úgy érvényesül az amerikai cselekvés hatalma (*Potentia Americana*), hogy közben az amerikai vezetői hatalom (*Potestas Americana*) kiüresedik, az amerikai világrend (*Pax Americana*) képe pedig hiányzik.³

Potentia Americana – az amerikai világrend és annak eltűnése

Az Egyesült Államok nemzetközi aktivitása az alapítástól napjainkig meglehetősen változónak bizonyult. Egyrészt az amerikai külpolitikai gondolkodás olyan átalakuláson ment át az elmúlt 250 évben, amely jól tükrözi az észak-amerikai gyarmatokból globális birodalommal fejlődés pályáját: Washington egyre inkább internacionalista magatartást követett, változó súlypontokkal. Másrészt az egyre növekvő nemzetközi érdekeltsége és aktivitása nem egy lineáris ív, hanem az aktív és kevésbé aktív fellépés iránti igény hullámmása mentén alakult: így az izolacionista lépések éppen a zárkózottabb időszakok tünete, vagyis rendszeres, nem pedig eseti jelenségek. Mindennek fényében a Trump-elnökség külpolitikájának két markáns jellemzője van: egyrészt a nemzetközi kapcsolatokban használatos fogalmakkal nehezen azonosítható, másrészt szembemegy az elvileg meghatározó visszahúzó gondolatával.

Az amerikai internacionalizmus és annak ciklusai

Az amerikai külpolitikában mind az izolacionizmus, mind az internacionalizmus a kivételességtudatból ered. Az első értelmében az amerikai politikai rendszer és szabadságjogok olyan értékek, amelyeket óvni kell a nemzetközi hatalmi játszmák veszélyeitől (a külső fenyegetésektől és a belső nemzetbiztonsági visszaélésektől egyaránt). Az izolacionista hagyomány George Washington elnök 1796-os búcsú- és Thomas Jefferson elnök 1801-es beiktatási beszédével vette kezdetét: mindketten azt hangsúlyozták, hogy az Egyesült Államok nyitott a gazdasági és a kereskedelmi kapcsolatok iránt, de elkerüli az állandó politikai és katonai szövetségek béklyóját. Valójában azonban csak európai vonatkozásban lehetett izolacionizmusról beszélni, hiszen a washingtoni külpolitika idővel komoly érdeklődést mutatott az amerikai kontinens többi része iránt, s ezt az 1823-as Monroe-doktrínában, majd annak az 1904-es Roosevelt-kiegészítésében nyilvánította ki.

Az európai értelmezés szerinti amerikai internacionalizmus Woodrow Wilsonnak az első világháborút lezáró törekvései részeként debütált: Washington a liberális értékek nemzetközi terjesztésére tett kísérletet – jóllehet a liberális internacionalizmus csak a második világháború árnyékában vált meghatározóvá az amerikai külpolitikában, akkor is realista vonásokkal társítva. A 20. században az amerikai külpolitikai aktivitás nagy viták sorozatán keresztül,⁴ de erősödő tendenciát mutatott. Az elméleti szakirodalom az internacionalizmusnak számos típusát különbözteti meg, amelyek többek közt a liberális értékek terjesztése, a nemzetközi intézményekbe

vetett bizalom, valamint az amerikai kemény hatalmi eszköztár iránti fogékonyság tekintetében eltérő irányzatokat alkotnak.⁵

Az amerikai internacionalizmus győzelme azonban csupán látszólagos, hiszen a közéleti diskurzusban a realista és a nacionalista ismérvek mentén fel-felmerül a külvilágtól való visszahúzódás gondolata. Valójában az ilyen periódusok is felrajzolhatók egy ívre, bár az nem lineáris, hanem ciklikus. Az amerikai külpolitikai hangulatingadozás elmélete szerint az Egyesült Államokban körülbelül fél évszázadig tart egy-egy külpolitikai ciklus, amelynek van egy introvertált és egy extrovertált időszaka. Az ún. „pozitív tevékenységek” – vagyis a külvilág formálására ható kezdeményezések (például a területszerzési kísérletek, a fegyveres műveletek, az erőteljes diplomáciai figyelemztetések) – leginkább az extrovertált időszakokra jellemzőek. De azt jelzik a katonai (haditengerészeti) kiadások, a nagy pártok választási platformjain megjelenő üzenetek, valamint a meghatározó elnöki (beiktatási és az unió helyzetéről szóló) beszédek szövegei is.⁶ Természetesen az introvertált időszakokban is folytatódik a külpolitikai aktivitás, azonban olyankor Washington politikai és katonai értelemben is kevésbé assertív, és inkább megállapodások és szerződések útján próbálja megelőzni egy-egy helyzet romlását, miközben az elnökség mellett a kongresszus is hajlamosabb beleszólni a külpolitika alakításába. Az eredeti elmélet átlagosan 21 éves introvertált és 27 éves extrovertált időszakokkal számolt, a továbbfejlesztett változatban pedig 1776–2016 között öt teljes (tehát introvertált és extrovertált szakaszt is tartalmazó) ciklust azonosítottak, amelyek szélsőséges pontjait a társadalom hangulata és az ország külpolitikai érdekei közötti konfliktus jellemzi.⁷ Mindennek tükrében a legutóbbi extrovertált szakasz 2016-ban véget ért, s most az azt követő új ciklus zajlik, introvertált szakasszal.⁸

Megfoghatatlan doktrína, érdek–hangulat-konfliktus

Bár rendszeresen éri az izolacionizmus vádja, Donald Trump külpolitikája kifejezetten aktív. Sőt, már az első elnöki ciklusa alatt is számos kezdeményezést hajtott végre, s azok egy része akár az elvi megfontolások, akár a gyakorlati kivitelezés terén túlélte a 2020-as elnökválasztást. Ez már önmagában egy paradoxon, ugyanis az amerikai elnökök rendszerint (ha megadatik nekik) a második ciklusukban látnak hozzá a külpolitikai örökségük megteremtéséhez. Az ellentmondásosság akkor tűnik fel igazán, amikor a trumpi külpolitikát a nemzetközi kapcsolatok megszokott elméleteinek és fogalmainak a rendszerében próbáljuk értelmezni. Michael Anton, aki az első Trump-elnökség idején a Nemzetbiztonsági Tanács tagja, a másodikikén pedig a 2025-ös Nemzeti Biztonsági Stratégiának (*National Security Strategy*, NSS) az egyik fő szövegezője volt, úgy értékeli, a trumpi külpolitika

már az első elnöki ciklus során is számos ötletet merített a főbb amerikai külpolitikai hagyományokból és irányzatokból, de igazából egyikre sem „iratkozott fel”. Ugyanez a második Trump-elnökség gondolkodásában is tetten érhető: a tavaly készült stratégia nyíltan elutasítja, hogy bármilyen jelző megfelelően leírhatná az „*America First*” lényegét, amely „pragmatikus, anélkül hogy »pragmatista«, reális, anélkül hogy »realista«, elvhű, anélkül hogy »idealisztikus«, erős, anélkül hogy »héja«, és visszafogott, anélkül hogy »galamb« lenne”.⁹

Anton szerint a Trump-doktrína lényege, hogy Washington – a nemzetállami érdekeknek megfelelően – szembeszállt a liberális internacionalizmussal, mert bár az sokáig előnyös volt számára, az abból fakadó globalizáció és transznacionalizmus politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális trendjei már inkább a feltörekvő és Amerika-ellenes hatalmaknak kedveznek.¹⁰ A tavaly elkészült NSS alapelveként azonosítja a nemzeti szuverenitásnak a transznacionális szereplőkkel szembeni védelmét, az egyes régiókban az ellenséges erők által elérni kívánt dominanciának a meggátolását, valamint a hiteles elrettentést. Bár a dokumentum a hatalmi egyensúly kialakítására és a liberális értékek – erősen korlátozott – támogatására is utal, a „rugalmas realizmus” jegyében fenntartja az Egyesült Államok számára annak a jogát, hogy az amerikai érdekek mentén katonai beavatkozásokat indítson. A Trump-elnökség alapelvei közé tartozik a más országokkal való békés kereskedelmi kapcsolatok megteremtése is,¹¹ bár mind a dokumentum, mind a meghozott vámpolitikai döntések arról tanúskodnak, hogy Washington inkább korrigálni akarja a nemzetközi szabadkereskedelmi folyamatok eddigi trendjét, és nagyobb lehetőséget kíván biztosítani az amerikai termékek exportjának.

A dokumentum alapján Donald Trump legfőbb külpolitikai öröksége a béke előmozdítása lenne, ám ez újabb kérdéseket vet fel. Egyrészt nem világos, hogy Washington béketeremtő küldetésének a fókuszában a nemzeti érdekek állnak-e, vagy tágabb, globális megfontolás vezeti-e az elnököt: az említett alapelvek és a trumpi tranzakcionalista attitűd fényében ugyanis korlátozott tevékenységről van szó, ugyanakkor az NSS felveti, hogy az Egyesült Államok a „közvetlen és központi érdekek szempontjából félreeső régiókban és országokban is törekedhet békemegállapodások keresésére, az elnök iránymutatása szerint”. Másrészt ez utóbbi kitétel kifejezetten elnöki aktivizmust sugall: ebben az olvasatban az amerikai erőfeszítések élén az „elnöki diplomácia” áll,¹² amelynek az eszközei: a „nem bevett diplomácia, Amerika katonai ereje, valamint gazdasági súlya”.¹³

A második Trump-elnökség külpolitikai asszertivitása otthon (is) feszültséget kelt, mivel a kormányzat extrovertált külpolitikája nincs szinkronban

az amerikai közélet introvertált hangulatával. Az utóbbi tíz évben (vagyis a legújabb introvertált időszak kezdetétől napjainkig) az amerikai pártok platformjain egyre több jele mutatkozik annak, hogy inkább a hazai társadalmi, gazdasági és intézményi (politikai) problémák megoldására koncentrálnának. A Republikánus Párt választási programjaiban a külpolitikával foglalkozó fejezet terjedelme – 2016-ban az anyag 25,5%-a volt, 2020-ban nem adtak ki új programot, 2024-ben pedig már csak 8,4%-ot tett ki – csökkenő tendenciát jelzett, és bár a demokratáknál ez az arányszám változó volt (rendre 14,6%, 21,9% és 16,8%), az ő szövegeikben is érződött a hazai környezetre hangolt külpolitika igénye.

Míg a republikánusok 2016-ban a nemzetközi aktivitás korlátjaként a nemzeti szuverenitás védelmét emelték ki, a 2020-as platformot helyettesítő nyilatkozatuk pedig azt lényegében megerősítette, addig a demokraták 2016-ban egyes témák (például a klímavédelem) terén az addigi vállalások fokozását célozták, 2020-ban pedig abban bíztak, hogy az Egyesült Államok vezető szerepének a megújítása a „hazai megújulást előre sorolja és felgyorsítja”. Hasonló különbséget lehetett megfigyelni a külpolitikai fellépés jellegét és belső mozgásterét illetően is: miközben tíz évvel ezelőtt a republikánusok a hazájukat a világpolitikában „nélkülözhetetlen nemzetként” azonosították, és a „világvezető szerep hagyományát” részvételnként és nem beavatkozásként értelmezték, amely „konzultációt és nem cselekvési engedélyt igényel”, a demokraták szemében az amerikai vezetés „a világban a békét és jólétet szolgáló, elvhű erőként” jelent meg, és a katonai erőnek az elnök általi alkalmazására vonatkozó kongresszusi engedély szigorítását hangsúlyozták. 2024-ben még jobban érzékelhető lett a hazai ügyek prioritása: a republikánusok az ország „súlyos hanyatlásáról” írtak, a demokraták pedig kijelentették, hogy az amerikai külpolitikát többé már nem lehet úgy folytatni, „mintha a belpolitikai kihívásaink függetlenek lennének a globális kihívásoktól”.¹⁴

A 2017-es és a 2021-es elnöki beiktatási beszédben szintén tetten érhető egyfajta külpolitikai visszafogottság (Donald Trump az amerikai modell mindenkire „fénylő példáját”, Joe Biden pedig a „hatalom példája” helyett a „példa hatalmát” hangoztatta), de e tekintetben 2025 már fordulatot jelentett: Trump ugyanis nemcsak „Amerika aranykorának” a kezdetéről és a háborúk lezárásáról, illetve elkerüléséről beszélt, hanem arról is, hogy „az Egyesült Államok újra gyarapodó nemzetként fog tekinteni magára, amely növeli a gazdagságunkat, kiterjeszti a területünket, építi a városainkat, emeli az elvárásainkat, és új és gyönyörű horizontok felé viszi a zászlónkat”.¹⁵ Az elnök konkrétan a Panama-csatorna feletti amerikai ellenőrzés visszaszerzéséről beszélt, de később újra felvetette azt Grönland kapcsán is, továbbá fokozta a nyomást a venezuelai és kubai rezsimen: az előbbi esetén

az olaj, az utóbbián a sziget megszerzését is elképzelhetőnek ítélte. Mindez vegyes, de összességében inkább negatív társadalmi visszhangot váltott ki, különösen az iráni háború árnyékában. Ez utóbbi – Nicolás Maduro venezuelai elnök elrablásához hasonlóan – az elnök háborúindítási jogáról szóló vitákat váltott ki a kongresszusban: a törvényhozók az első másfél évben tehetetlennek bizonyultak ugyan az elnök proaktivitásával szemben, de az említett ügyek és a vámpolitika miatt egyre jobban keresik az elnök külpolitikai mozgásterét korlátozásának a lehetőségeit. Csakhogy a Donald Trump által keltett külpolitikai turbulencia hátterében olyan nemzetbiztonsági megfontolások állnak, amelyeket a Fehér Ház égetően sürgősnek tekint: Washington mielőbb korrigálni akarja az általa fenntarthatatlannak vélt nemzetközi dinamikákat, elsősorban a kereskedelem, a nyersanyagszállítások, a gyáripari termelés, valamint a szövetségi teherviselés terén. Nem véletlen, hogy a második Trump-elnökség számos intézkedése biztonságiasító elnöki rendeletekre épül, ami világosan szemlélteti az amerikai külpolitikai cselekvés szabadságának a fontosságát.

***Potestas Americana* – az amerikai hegemonia nyomai**

Az amerikai külpolitika számára kulcsfontosságú Washingtonnak a nemzetközi színtéren betöltött szerepe. A *Pax Americana* egy olyan világrendet jelent, amelyben az amerikai hatalom egy, a rend működése szempontjából nélkülözhetetlen, globális vezető funkcióval bír: a nemzetközi rend szabályait az Egyesült Államok mint hegemon hatalom hivatott betartatni. Ez egyrészt páratlan mértékű katonai és pénzügyi hatalmat, másrészt a nemzetközi kapcsolatok többi szereplője részéről nyíltan vagy hallgatólagosan biztosított politikai legitimitást feltételez. Míg az előbbit a hegemon hatalmi státusz egyedülálló (globális), az utóbbit a hegemon szerep testhezálló (hiteles) jellege határozza meg. A Trump-elnökség igényt tart a státusszal járó elsősége, de közben a szerepből adódó feladatokat csak részben teljesíti.

Amerikai hegemon hatalmi státusz és szerep

A *Pax Americanának* mint világrendnek bizonytalan a jövője, ezért a multipoláris világ hívei arra számítanak, hogy Washington feladja a globális vezető szerepét, és elkezd regionális hatalom módjára viselkedni. Valójában azonban az amerikai helyzet egyedülálló. Egyrészt az észak-amerikai regionális biztonsági komplexum mindig is stabil volt, mégpedig az Egyesült Államokkal a központjában. Léteznek más centralizált régiók is,¹⁶ ám azokban a központi szereplőnek a hatalma kisebb. Másrészt egy

multipoláris világban nemcsak több pólusnak és érdekszférának, hanem több befolyási övezetnek is léteznie kell – csak hogy ez utóbbinak a kritériumait (katonai dominancia, gazdasági centralizáció és tartós jelenlét biztosítása) kizárólag az Egyesült Államok teljesíti.¹⁷ Mindemellett a pólusok egymáshoz viszonyított helyzetét is érdemes vizsgálni, amely viszont számos hatalmi tényező (katonai erőikvetítés, gazdasági súly, szövetségi hálózat, technológiai fejlettség) terén oly mértékű amerikai fölényt mutat, hogy egyesek szerint a világ továbbra is „részben unipoláris” maradt.¹⁸ E nézet kritikusaiknak egy része két pólust azonosít: ők egy olyan, a „Thuküdidész csapdájaként” elhíresült helyzethez hasonló világot vizionálnak, amelyben az amerikai és a kínai hatalom össze fog csapni egymással. A koncepciójuk lényege, hogy a két fél konfliktusa súlyos kataklizmát okozna, ezért célszerűbb békésen megegyezniük, és ennek érdekében – mivel maga az alaphelyzet egy nagyhatalmi váltás lehetőségét sugallja – lényegében a már-már hanyatló Washingtont inti óvatosságra a feltartóztathatatlanul felemelkedő Pekinggel szemben. A peloponnészoszi háború tanulságát a kínai elnök is nyíltan hangoztatja, jóllehet a történelmi párhuzam több ponton vitatható: például a szóban forgó ókori konfliktust technikailag a regnáló hatalom nyerte meg (ahogy számos hasonló konfliktusban is az volt jobb helyzetben).¹⁹

Az amerikai geopolitikai gondolkodás klasszikusainak a nézetei szerint az Egyesült Államok hatalma eleve nem korlátozódhat a nyugati féltekére. Nicholas J. Spykman az eurázsiai magterületre vonatkozó brit gondolatot újította meg, amikor a második világháború vége előtt az Eurázsia peremterületén való amerikai jelenlétet szorgalmazta,²⁰ amelyre a hidegháborús feltartóztatási stratégiának, majd a posztbipoláris európai stabilitás biztosításának a sikeréhez is szükség volt. Az USA globális vezető szerepe szintén egy klasszikus geopolitikai gondolatból ered. Alfred Thayer Mahan már az amerikai nagyhatalmi státusz elérése előtt leírta, hogy az ország sikerének a kulcsa a nyílt tengeri útvonalakban rejlik, így azok szabadságának és biztonságának a garantálása központi amerikai érdek.²¹ Washington már a korai izolacionista időkben is nemegyszer a tengerek szabadsága ügyében került fegyveres konfliktusba állami és nem állami szereplőkkel. A kiemelt tengeri útvonalak és fojtópontok, avagy a „globális közös terek” feletti kontroll gyakorlása rendkívül fontos területe az amerikai biztonságpolitikának, és e feladatra az Egyesült Államok kapacitásához és rutinjához képest eltörpülő lehetőségeik okán egyetlen más hatalom sem alkalmas. Így a nemzetközi tengeri kereskedelem zavartalan működésének a biztosítása révén az USA hegemon hatalmi státusszal és az annak megfelelő szereppel egyaránt rendelkezik.

Amerikai elsőség és hiányos hegemonia

Donald Trump a második elnöki ciklusában több ízben tudatosítani igyekezett az Egyesült Államok regionális és globális hegemon hatalmi státuszát. A 2025-ös Nemzeti Biztonsági Stratégia Washington kiemelt érdekeként említi az amerikai kontinens stabilitását, valamint annak a megelőzését, hogy a régió főbb stratégiai pontjai ellenséges külső hatalmak kezére jussanak. Ugyanakkor e tekintetben nem áll meg a „nyugati féltékenél”, hanem minden régió kapcsán megfogalmaz olyan érdekeket, amelyek alapvető azonnosságot mutatnak a globális amerikai hegemonia profiljával: ilyen a fontos tengeri útvonalak szabadságának a fenntartása, Európa szabadságának és biztonságának a megőrzése, valamint az ellenséges hatalmak közel-keleti dominanciájának a meggátolása, s mindezzel párhuzamosan a külföldi szereplők által az amerikai gazdaságnak okozandó további károk megállítása és a helyzet megfordítása is – ami szintén főleg Pekingre történő utalás.²²

A Nicolás Maduro elrablását szolgáló művelettel Washington nemcsak a saját környezetének a stabilitását, hanem az amerikai erőketítés precizitását is szemléltette, miközben Európában a hegemon hatalmi státuszának a realitása és korlátjai egyaránt megmutatkoztak. Egyfelől a Trump-elnökség kiemelten foglalkozott az orosz–ukrán háború ügyével, és noha az másfél év alatt sem hozott érdemi áttörést, Washington megkerülhetetlen szereplő maradt. Ez utóbbi az amerikai fegyverszállításokra is igaz, amelyek akadoztak ugyan,²³ ám a részleges amerikai hátrálás az európai teherviselés további növelésének az elősegítésére is hivatott. Ennek megfelelően továbbra is mehettek amerikai fegyverek Ukrajnába, amennyiben azokért az európai szövetségesek fizettek.²⁴ Másfelől az egymásnak ellentmondó hírek arra utalnak, hogy a mai napig sem tisztázódott, hogy Washington mekkora katonai lábnyomot tervez Európában hagyni:²⁵ a Fehér Ház az eddigi szerepvállalásának a csökkentését, a kongresszus pedig legalább a szinten tartást szeretné elérni. Mindeközben az iráni háború mind a Kijevnek, mind az európai szövetségeseknek szánt amerikai fegyverrendszerek szállítását megnehezítette, valamint egyes NATO-tagállamokat Washingtonnal szembeni politikai kritikák, sőt ellenállás kifejezésére készítette.

A Trump-adminisztráció közel-keleti fellépése felemás képet festett az USA hegemon státuszáról. A Signalgate-ügy²⁶ jelezte, hogy a washingtoni kül- és biztonságpolitika főbb döntéshozói (köztük Marco Rubio, Pete Hegseth és Michael Waltz) körében továbbra is amerikai feladatnak számít a kritikus tengeri útvonalaknak a jemeni húszikkal szembeni védelme. Hasonló jelenthető ki az iráni háború kapcsán is, jóllehet az az amerikai hatalmi hübriszről is árulkodott.

Egyfelől Trump meggyőződése, hogy Teheránnak nemcsak az atom-programját, hanem a konvencionális erőkitetési képességét is le kell törni: Washington már 2017 óta számol a revizionista hatalmak (Peking és Moszkva), valamint a partnereik (Teherán és Phenjan) összehangolt fellépésével – márpedig ez fegyveres konfliktus esetén egyszerre több hadszínteret jelent, így az USA és a nyugati szövetségesei érdekét szolgálja a kisebb veszélyforrások kezelésének az előre vétele.²⁷ Ilyen a Hormuzi-szoros iráni lezárásának és az arra adott amerikai blokádnak az ügye is. Bár a népszerű vélekedés szerint Washington akaratlanul is ütőkártyát adott Teherán kezébe, valójában az iráni vezetés bármikor megkísérelhetette volna a szoros lezárását (sőt, már az 1980-as évekbeli tankerháborúban is szolgáltatott példát a hajóforgalom akadályozására). Márpedig az iráni lépés és a hajóforgalom megsarcolása az amerikai hegemoniagyakorlással, azon belül a nemzetközi tengeri útvonalak szabadságának a védelmével ütközik, így Washington nem pusztán a saját, hanem mások érdekében is büntette meg érte Teheránt.

Másfelől a háború kibontakozása alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a részletek megtervezését az amerikai katonai és gazdasági hatalmi profilra szabták: Washington olyan műveletekbe kezdett, amelyekhez csak korlátozott mértékben számíthatott az európaiak támogatására,²⁸ miközben az amerikai energia dominanciájára építő politikája révén az irániak által kijátszott „energiakártya” ellen is jobban felkészült, mint a szövetségesei. Az iráni atomprogramban érintett bázisokra mért légicsapások arra utaltak, hogy az Egyesült Államok egy távoli, de az amerikai szerepvállalás szempontjából politikailag érzékeny térségben is éreztetni kívánja a hatalmát – még ha a hazai közéletben vitát is generált, hogy a Trump-adminisztráció jól mérte-e fel az iráni rezsim ellenálló képességét. A számok (ember-, eszköz- és pénzvesztés) tekintetében Washington mérlege sokkal jobb, mint Teheráné, de a nemzetközi rend oldaláról ennél fontosabb, hogy bármekkora kárt is okozott Washington, nincs senki, aki az általa kiváltott helyzetet képes lenne feloldani. Pekinget a Közel-Keletről érkező olajimportja okán érzékenyebben érinti az ügy, ráadásul a korábbi gazdasági, politikai és katonai együttműködésük dacára érdemben nem tudott (vagy nem akart) Teherán segítségére lenni, ahogy a tengeri útvonalak biztosításának a feladatát sem tudná átvenni. Ezzel együtt az amerikai elsőség korlátjai is megmutatkoztak:²⁹ az iráni háború már az első hetek műveleti költségei miatt sokkhatást okozott az amerikai védelmi ipari bázisnak, s rávilágított a gyártási kapacitás növelésének az évtizedek óta megoldatlan problémájára.³⁰ Bár Trump és csapata napirendre vette annak a megoldását, ez újabb kérdéseket vet fel. A 2027-es költségvetési tervben ugyanis 1,5 billió dollárt kértek a kongresszustól a

Pentagon részére, míg a külügyminisztérium és a nemzetközi programok (köztük például a segélyezés) számára csupán 35,6 milliárd dollárt (közel 30%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban).³¹ Az első Trump-elnökség tíz évvel ezelőtti tervezésének tükrében ez nem újszerű lépés, ugyanakkor az amerikai puha hatalom érezhető gyengüléséhez, de legalábbis kisebb láthatóságához vezethet.

A hegemonhelyzet visszaszorulásának a másik oka a szerepkör részleges kiüresedése. A nemzetközi vizek szabadságának a biztosítását és bizonyos regionális konfliktusok megelőző rendezését még fel lehet fogni az amerikai hegemonia egy-egy népszerűtlen, de szükséges megnyilvánulásának, viszont a multilaterális helyett a bilaterális megállapodások keresése arról árulkodik, hogy Donald Trump az amerikai hatalmi helyzetet a saját önző érdekei érvényesítésére is használni akarja, amelynek érdekében még a szövetségesekkel és partnerekkel szemben is zéróösszegű játékokat folytat. Az elsőségét érvényesítő „ragadozó hegemon” meghatározást³² Washington elsősorban a vámpolitikájával „érdemelte ki”. A biztonságiasítási logika mentén bevezetett globális (minden országra kivetett), legalább 10 százalékos amerikai vámok elsősorban az állam külkereskedelmi deficitjének és a szövetségi kormányzat bevételeinek a mértékét hivatott javítani, azonban a kereskedelmi kapcsolatok újratárgyalásakor a Trump-adminisztráció a partnerekkel szemben nemcsak a vámok csökkentését, hanem az Egyesült Államokba irányuló beruházások növelését, valamint amerikai fegyverek és energia vásárlását is kérte – részben az amerikai védelmi ernyő költségeire való hivatkozással. Az ehhez hasonló megoldások persze nem újak a nemzetközi politikában, és bár rövid távon (főleg politikai) előnyökhöz juttathatja az amerikai felet, hosszú távon a szövetségesek részéről mind a pénzügyi fenntarthatóság, mind a politikai életképesség tekintetében megkérdőjelezhető. Hasonló mondható el a Béketanács működéséről is, amelynek a jogalapját az ENSZ biztosítja, a kiszivárgott alapító chartája szerint viszont egy olyan struktúrát és működési rendet kíván megvalósítani, amely a felszínen multilaterális ugyan, de valójában erőteljes amerikai befolyást biztosít – stratégiai és operatív szinten egyaránt.³³

***Pax Americana* – az amerikai világrend és annak eltűnése**

A *Pax Americana* kapcsán két dolgot érdemes tisztázni. Az egyik, hogy a kifejezés nem a „béke”, hanem a „rend” amerikai érvényesítésére utal: a hasonló elnevezésű időszakokról (például: *Pax Romana* vagy *Pax Britannica*) is elmondható, hogy az aktuális legfőbb hatalom nem a teljes béke, csupán a politikai és a gazdasági stabilitás katonai biztosítására vállalkozott.³⁴ A másik, hogy az amerikai rendépítés a saját kivételesség- és

küldetéstudatukra épült: előbb az észak-amerikai terjeszkedés civilizációs feladatát, majd az amerikai kontinens politikai és katonai stabilitásának a garantálását, végül pedig a nemzetközi politika működési rendjének az erkölcsi fejlesztését célozta.³⁵

Regionális és globális Pax Americana

Bár napjainkban *Pax Americana* alatt a hidegháború utáni nemzetközi rendet szokás érteni, a kifejezés eredetileg regionális elképzelést takart: előbb a polgárháborút követő egyesült államokbeli békére, később a latin-amerikai és a karibi térségben megvalósuló rendre utalt.³⁶ Idővel az Egyesült Államok az amerikai rendet az egész kontinensre kiterjesztette: az 1823-as Monroe-doktrína szentesítette az amerikai és az európai érdekszférák elkülönülését, 1904-ben pedig Theodore Rooseveltt a Monroe-doktrína kiegészítésével nyilvánvalóvá tette, hogy az USA érdekei védelmében fenntartja a latin-amerikai intervenció jogát. Mindez több amerikai pénzügyi és katonai beavatkozáshoz vezetett,³⁷ mindazonáltal integrációs lépésekre is sor került: 1889–1890-ben Washington konferenciát szervezett az amerikai államok számára, amelynek eredményeként 1910-ben megalapították a Pánamerikai Uniót, 1933-ban pedig Franklin D. Roosevelt meghirdette a „jószomszédi” politikáját, amely a katonai beavatkozások helyett a gazdasági és a kereskedelmi kapcsolatok erősítésére helyezte a hangsúlyt. A hidegháború során Washington sorra hívta életre a kollektív biztonság intézményeit: az 1947-ben létrejött Amerika-közi Kölcsönös Segítségnyújtási Szerződést (riói paktum), valamint az 1948-as alapokmányának az elfogadásával az Amerikai Államok Szervezetét.³⁸ Bár a „nyugati féltekének” nevezett régió stabilitása a posztbipoláris korban is fontos maradt, Washington érdeklődési köréből fokozatosan kikerült, ahogy azt a Monroe-doktrína 2013-as hivatalos amerikai megtagadása szemléltette.

Globális kontextusban a *Pax Americana* a liberális nemzetközi rendet jelenti. A „liberális” jelző találó, hiszen a rend építését elsőként Woodrow Wilson vetette fel az első világháborúban, akit az a cél vezérelt, hogy a fegyverzetkorlátozás és az egységes szabályozásnak megfelelően folyó kereskedelem, valamint a népképviselő és a nemzetközi intézményi együttműködés révén a világ a demokratikus államok számára biztonságossá váljon. Magát a kifejezést George W. Kirchwey, az American Peace Society elnöke használta 1917-ben, amikor kijelentette, hogy az Egyesült Államok ezzel az idealista lépéssel „vált a nemzetközi rendszer részévé”, és a demokráciákkal való együttműködés túlmutat az éppen zajló háborún.³⁹ Az amerikai világrendépítés gondolata a második világégés alatt újra előkerült: 1941-ben

Henry Robinson Luce újságíró a „The American Century” című cikkében egy, a háború utáni, amerikai vezetésű és liberális elvek mentén működő új világ felépítését szorgalmazta.⁴⁰ Ugyanakkor James H. R. Cromwell torontói amerikai nagykövet *Pax Americana* című, Rooseveltnak ajánlott könyvében⁴¹ az amerikai demokráciát a világbékével hozta összefüggésbe. A gyakorlatban az amerikai–brit Atlanti charta volt az, amely már az amerikai hadba lépést megelőzően előrevetített egy, a roosevelti alapszabadságok érvényesülését biztosító új világrendet, amelynek az alapjait Washington 1944-ben kezdte letenni, a hidegháború alatt pedig a szuperhatalmi verseny keretei között működtette azt a szövetségeseivel. A posztbipoláris világ beköszöntével megtörtént a nemzetközi rend kiterjesztése is, ami viszont a „siker válságát” hozta, mivel az új tagok révén új elvárások is érkeztek, s ez csökkentette a rend kohézióját.⁴²

Regionális konstrukció, globális destrukció

A második Trump-elnökség pálfordulást jelentett Washington korábbi Amerika-politikájához képest. Az Egyesült Államok 2025-ös Nemzeti Biztonsági Stratégiája bevezette a Monroe-doktrína Trump-kiegészítését, amely egyúttal a dokumentum egyetlen, külön névvel bíró kezdeményezése. Ez voltaképp a Rooseveltnak kiegészítés megerősítése, azzal a különbséggel, hogy ebben a figyelem középpontjában „a régióhoz való kulcsfontosságú földrajzi hozzáférés”, illetve a külső hatalmakhoz tartozó „erők és egyéb fenyegető képességek pozicionálásának a megtagadása” áll,⁴³ de ez utóbbi immár nem Európára, hanem a Kínai Népköztársaságra és az Oroszországi Föderációra vonatkozik. Az amerikai érdeklődés az elnök első napjától kezdve megmutatkozik: Donald Trump a 2025-ös beiktatásakor a Mexikói-öböl és a Denali-hegy – Amerikai-öbölre, illetve McKinley-hegyre történő – átnevezéséről, valamint a Panama-csatorna feletti amerikai ellenőrzés visszaszerzéséről beszélt,⁴⁴ Marco Rubio első külügyminiszteri útja pedig a Panamai Köztársaságba vezetett, amelynek a kormányszata rövid időn belül visszalépett a kínai Övezet és Út Kezdeményezéstől (*Belt and Road Initiative*, BRI), valamint *de facto* és *de jure* megszüntette a kifogásolt kínai háttérű cégeknek a Panama-csatorna körüli jelenlétre vonatkozó engedélyét. A Trump-elnökség másik látványos lépése Nicolás Maduro venezuelai elnök elrablása és amerikai törvényszék elé állítása volt, amelyet követően Washington rávehette Caracast arra, hogy megszüntesse a havannai olajexportját. Az Egyesült Államok ezzel érvényesíteni tudta a Trump-kiegészítést az egyébként is évek óta amerikai érdekeket sértő, kínai és orosz hírszerzési szálakkal rendelkező venezuelai és kubai rezsimmel szemben.

Mindazonáltal a Trump-adminisztráció nem kezdett értékalapú rendépítésbe, így – a korábbi gyakorlattal ellentétben – nem szorgalmazta a demokratikus berendezkedést és a humanitárius segélyezést erősítő programokat, a figyelmét inkább az amerikai nemzetbiztonsági szempontból releváns kérdésekre (a politikai és gazdasági stabilitásra, a kritikus és az információs infrastruktúrák ellenőrzésére, valamint a kábítószer- és embercsempészet elleni fellépésre) irányította.⁴⁵

Globális viszonylatban az első Trump-elnökség felismerése az volt, hogy a nemzetközi rend egyes intézményei már nem képesek az eredeti elképzelések mentén ellátni a feladatukat. A rend aláásásáért és megtöréséért az amerikai vád a revizionista hatalmakat (rendre Pekinget és Moszkvát) érte,⁴⁶ de a felhígítás vádjá alól Washington szövetségesei és partnerei sem mentesültek. Minden nacionalista-populista felhangja ellenére a trumpi „*America First*” nem felborítani akarta, hanem újrarahangolni igyekezett a nemzetközi rendet,⁴⁷ amit többnyire a szervezetekkel és az eljárásaikkal szembeni éles kritikák, szokatlan kezdeményezések és látványos destrukciók formájában végzett. Trump második elnöksége abban különbözik az elődjeitől, hogy letett a *Pax Americana* fenntartásáról. A 2025-ös Nemzeti Biztonsági Stratégia szerzői szigorúan tartották magukat ahhoz az 1986-os törvényi előíráshoz, miszerint az NSS-eknek a nemzetbiztonság szempontjából „létfontosságú” érdekeket és célokat kell tárgyalniuk. Más szóval, a Trump-elnökség a legszűkebben vett nemzeti érdekekre fordította a figyelmét. Donald Trump első elnöki ciklusa során a világ már ízelítőt kapott e jacksoni külpolitikai logikából (amely a 19. század elején, Andrew Jackson elnöksége idején alakult ki), amely elfogadja ugyan az amerikai kivételességtudatot, ám az abból következő egyetemes küldetéstudatot határozotlan elutasítja, a washingtoni kormányzat feladataként pedig az Egyesült Államok katonai biztonságának és gazdasági jólétének a garantálását azonosítja.⁴⁸

A második Trump-elnökség külpolitikájának éppen az a különös jellemzője, hogy nyersen közli az amerikai nemzeti érdekeket, amelyeket meg sem próbál az értékek köntösébe öltöztetni. A külügyminiszter-jelölti első szenátusi meghallgatásán Marco Rubio arról beszélt, hogy a Francis Fukuyama által vizionált „történelem végébe” és a liberális nemzetközi rend integrációs képességébe vetett bizalom az USA részéről nemcsak megalapozatlan, hanem veszélyes illúzió is volt, mivel egyes hatalmak és szereplők kifejezetten Amerika-ellenes kezdeményezésekre használják a rend belső politikai és gazdasági dinamikáit. Rubio hozzátette ugyan, hogy a második világháború után az Egyesült Államoknak most újra fel kell építenie „a káoszból egy szabad világot”,⁴⁹ ám annak a részleteit azóta sem tisztázta. A 2025-ös NSS csak kétszer említi a „rend” szót, akkor

is negatív kontextusban: amikor a Kínai Népköztársaság integrációjának a kudarcáról számolt be, illetve amikor a szövetségesekkel és partnerekkel való tehermegosztás kapcsán elutasította, hogy „az Egyesült Államok Atlasz módjára fenntartsa az egész rendet”.⁵⁰ Az NSS azt is rögzítette, hogy „az egész világ feletti állandó amerikai dominancia” sosem volt igazán Washington érdekében, mivel az amerikai gazdasági és társadalmi erőforrások tükrében egy arra irányuló törekvés egyszerre irreális és kontraproduktív.⁵¹

Washington az „új globális rend” képét jelenleg kizárólag a kereskedelem-politika terén veti fel. Mindazonáltal annak kapcsán sem egy átfogó, intézményesített rendszerként: Washington szerint a globális szabadkereskedelmi megállapodások és intézmények kudarcot vallottak, mivel a legtöbb ország az iparpolitika és a nem vám jellegű korlátozások eszközei alkalmazásával ellehetetlenítette a szabad és tisztességes árukereskedelmet, amelynek következtében látványos külkereskedelmi hiányok és többletek jöttek létre. Robert Lighthizer, az első Trump-elnökség kereskedelmi főképviselője úgy véli, a helyzet orvoslását leginkább úgy lehet elérni, ha az országok a többéves külkereskedelmi mérlegük alapján változó vámokat alkalmaznak, és új, az említett korlátozások lebontásáról is szóló megállapodásokat kötnek.⁵² A gyakorlatban is hasonló lépések történtek: Jamieson Greer, a második Trump-elnökség kereskedelmi főképviselője kifejtette, hogy Washington a számára zavaró kereskedelmi korlátokat már nem a nemzetközi fórumokon, hanem az amerikai védő- és büntetővámok eseti bevetésével kívánja megszüntetni, amelyek során tágabb kontextusban (különböző témák egybekötésével) folytat tárgyalást a partnereivel – ahogy tette azt az Európai Unióval is 2025-ben. Sőt, mivel ez utóbbi amerikai részről mintaértékűnek számított, a főképviselő az aláírás helyszíne alapján egy új, Turnberry-rendszer lehetőségéről értekezett,⁵³ jöllehet annak kilátásai pillanatnyilag kérdésesek.

Következtetések

A második Trump-elnökség a külpolitikát összességében ott folytatja, ahol az első abbahagyta, ám a nemzetközi rend vonatkozásában jól érezhető váltás történt. Washington már nemcsak zavarónak, hanem kifejezetten veszélyesnek tartja a nemzetközi rend eddigi működését. Ebből adódóan egyrészt nem tesz kísérletet a *Pax Americana* fenntartására, legalábbis nem a korábbi elképzelések szerint: bizonyos hegemon feladatokat elvállal, de a legtöbb régió biztonságát – az amerikai kontinens és egyelőre a Közel-Kelet kivételével – a szövetségesekre delegálja. Másrészt viszont ez nem jelent inaktivitást vagy visszahúzódást, illetve ez utóbbiból adódóan egy multipoláris világ beköszöntének az elfogadását, épp ellenkezőleg: Washington

sürgető feladatnak tekinti azt a – globális szinten rombolásként ható – tevékenységet, amelyet az amerikai kemény hatalmi képességek (katonai csapások, vármok és szankciók) eszközeivel folytatandó korrekciónak tekint. Így az Egyesült Államok látványosan érezteti a globális elsőségét, ám azt nem egy új, hanem a jelenleg fennálló világrend egyes elemeinek az amerikai érdekekre hangolt átalakítására használja. Természetesen egy ilyen állapotot is illethetne a *Pax Americana* kifejezés, noha ebben inkább konfliktusok és azokra adandó eseti megoldások várhatók.

Jegyzetek

- 1 Lásd rendre: Zakaria, Fareed: *The Post-American World* (New York, NY: W.W. Norton & Company, 2008); Keohane, Robert O.: *After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984); Primakov, Yevgeny: „International Relations on the Eve of the 21st Century: Problems and Prospects” in *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*, szerk. Shakleina, Tatiana és Melville, Andrei (Budapest: Central European University Press, 2005), 207–220. o.
- 2 O’Brien, Robert: „The Return of Peace through Strength”, *Foreign Affairs*, 103., no. 4. (2024): 25.
- 3 A Trump-elnökség politikai szótára vélhetően nem Baruch Spinoza fogalmi készletét követi, a 17. századi filozófus hatalomkonceptiói mégis jól társíthatók az amerikai világhatalmi szerep eltérő értelmezéseivel. Egyfelől a hatalom jelentheti a cselekvés hatalmát (*potentia*), vagyis az egyén azon képességét, hogy a saját fennmaradását szolgáló tettei révén hatással legyen a külvilágra. Másfelől létezik a politikai intézmények által gyakorolható hatalom (*potestas*), amely a törvényeket hivatott érvényesíteni az emberek körében. Grey, John R. T.: „Power” in *The Cambridge Spinoza Lexicon*, szerk. Hübner, Karolina és Steinberg, Justin. (Cambridge: Cambridge University Press, 2025), 430., 433. o. Az amerikai külpolitika kontextusában is elmondható, hogy a hatalom egyfelől a hazai nemzeti érdekek, másfelől a nemzetközi rend tagjaira vonatkozó szabályok biztosítását is szolgálhatja.
- 4 Dunne, Michael: „US Foreign Relations in the Twentieth Century: From World Power to Global Hegemony”, *International Affairs*, 76., no. 1. (2000): 25–40.
- 5 Lásd: Csizmazia Gábor: „Amerikai külpolitikai irányzatok: liberális, konzervatív és progresszív internacionalizmus” in *USA 250. Amerika magyar szemmel*, szerk. Csizmazia Gábor és Glant Tibor (Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2026), 95–120. o.
- 6 Klingberg, Frank L.: „The Historical Alternation of Moods in American Foreign Policy”, *World Politics*, 4., no. 2. (1952): 239–273.
- 7 Holmes, Jack. E.: *Amibivalent America: Toward a Steadier and Safer Response to World Trends* (Lanham, MD: University Press of America, 2011), 1–27. o.

- 8 A számításához kisebb extrapoláció szükséges, ugyanis az elméletet kidolgozó Jack E. Holmes kötete 2011-ben jelent meg: mivel az extrovertált szakasz kezdetét az 1989-es évben határozta meg, az átlagosan 27 éves időszak vége 2016-ra esett.
- 9 *The White House*, „National Security Strategy of the United States of America, November 2025”, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>, 8. o. (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 10 Anton, Michael: „The Trump Doctrine”, *Foreign Policy*, no.232. (2019): 42–47.
- 11 *The White House*, „National Security Strategy, 2025”, 8–10. o.
- 12 Uo., 13. o.
- 13 Uo., 8. o.
- 14 A teljes pártprogramokat lásd: *The American Presidency Project*, „Party Platforms”, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/app-categories/elections-and-transitions/party-platforms> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 15 Az elnöki beiktatási beszédekért lásd: *The American Presidency Project*, „Inaugural Addresses”, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/app-categories/spoken-addresses-and-remarks/presidential/inaugural-addresses> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 16 Buzan, Barry és Wæver, Ole: *Regions and Powers. The Structure of International Security* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 268–270. o.
- 17 Beckley, Michael: „There Is Only One Sphere of Influence”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/there-only-one-sphere-influence> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 18 Brooks, Stephen G. és Wholforth, William C.: „The Myth of Multipolarity”, *Foreign Affairs*, 102., no. 3. (2023): 76–85.
- 19 Hason, Victor Davis: „America Is Not Caught in a »Thucydides Trap«!”, *Las Vegas Review Journal*, <https://www.reviewjournal.com/opinion/opinion-columns/victor-davis-hanson/victor-davis-hanson-america-is-not-caught-in-a-thucydides-trap-3831356/> (a letöltés ideje: 2026. június 13.).
- 20 Spykman, Nicholas J.: *The Geography of the Peace* (New York, NY: Harcourt, Brace and Company, 1944), 43. o.
- 21 Mahan, Alfred Thayer: *The Influence of Sea Power upon History* (Boston, MA: Little, Brown, and Company, 1890): 25–28. o.
- 22 *The White House*, „National Security Strategy, 2025”, 5. o.
- 23 Cancian, Mark F. és Park, Chris H.: „Trump Sends Weapons to Ukraine: By the Numbers”, *Center for Strategic & International Studies*, <https://www.csis.org/analysis/trump-sends-weapons-ukraine-numbers> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 24 Jakes, Lara: „Weapons to Start Flowing into Ukraine under European Deal with Trump”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2025/08/29/world/europe/ukraine-weapons-europe-purchases.html> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 25 *The Wall Street Journal*, „What’s up with Trump and NATO?”, <https://www.wsj.com/opinion/nato-europe-u-s-troops-donald-trump-pentagon-a89cb86> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).

- 26 Goldberg, Jeffrey: „The Trump Administration Accidentally Texted Me Its War Plans”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2025/03/trump-administration-accidentally-texted-me-its-war-plans/682151/> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 27 Grygiel, Jakub: „The Iran War and the Coming Global Struggle”, *Civitas Institute*, <https://www.civitasinstitute.org/research/the-iran-war-and-the-coming-global-struggle> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 28 Colchester, Max és Pancevski, Bojan: „Europe Is Quietly Playing a Crucial Role in the Iran War”, *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/world/europe/europe-is-quietly-playing-a-crucial-role-in-the-iran-war-aad34a00?mod=Searchresults&pos=5&page=1> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 29 Singh, Michael: „Is Iran America’s Suez Crisis? Not to Xi Jinping”, *The Wall Street Journal*, https://www.wsj.com/opinion/is-iran-americas-suez-crisis-not-to-xi-jinping-93c54438?mod=commentary_article_pos22 (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 30 Ferrari, John G. és Prochnicki, Dillon: „Running on Empty: America’s Depleted Weapons Stocks in the Iran War Are a Strategic Red Flag”, *American Enterprise Institute*, <https://www.aei.org/articles/running-on-empty-americas-depleted-weapons-stocks-in-the-iran-war-are-a-strategic-red-flag/> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 31 *The White House*, „Budget of the U.S. Government”, https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2026/04/budget_fy2027.pdf, 51., 59. o. (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 32 Walt, Stephen: „The Predatory Hegemon”, *Foreign Affairs*, 105., no.2. (2026): 8–23.
- 33 Magid, Jacob: „Full Text: Charter of Trump’s Board of Peace”, *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/full-text-charter-of-trumps-board-of-peace/> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 34 Norrlof, Carla: „The Waning of Pax Americana?” in *Great Decisions* (New York, NY: Foreign Policy Association, 2018), 12. o.
- 35 Glant Tibor: „Birodalmi öntudat: kivételességtudat és a három Pax Americana” in *Az Amerikai Egyesült Államok politikai rendszere*, szerk. Magyarics Tamás, Mártonffy Balázs és Merkovity Norbert (Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2024), 236–237. o.
- 36 Norrlof: „The Waning of Pax Americana?”, 13. o.
- 37 McCormick, James M.: *American Foreign Policy and Process* (Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning, 2010), 12–21. o.
- 38 Meyer, Peter J.: „Organization of American States: In Brief”, *Congressional Research Service*, https://www.congress.gov/crs_external_products/R/PDF/R47230/R47230.7.pdf (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 39 Kirchwey, George W.: „Pax Americana”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 72. (1917): 40–48.
- 40 Luce, Henry: „The American Century”, *Diplomatic History*, 23., no. 2. (1999): 161., 163–171.

- 41 Cromwell, James H. R.: *Pax Americana: American Democracy and World Peace* (Chicago, IL: A. Kroch and Son, Publishers, 1941).
- 42 Ikenberry, G. John: „The End of Liberal International Order?“, *International Affairs*, 94., no.1. (2018): 9–10., 18–21.
- 43 *The White House*, „National Security Strategy, 2025”, 15. o.
- 44 *The White House*, „The Inaugural Address”, <https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/01/the-inaugural-address/> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 45 Nicolás Maduro eltávolítását követően Donald Trump inkább Delcy Rodríguez alelnökkel, s nem a demokratikus ellenzéket vezető María Corina Machadoval egyezett meg az amerikai–venezuelai kapcsolatok további alakításáról, miközben a politikai szempontból Venezuelához és Kubához hasonló megítélés alá eső Nicaraguával szemben az amerikai külpolitika eddig visszafogottnak bizonyult. Meyer, Peter J., Klein, Joshua és Kitamura, Kyla H.: „U.S. Foreign Policy in the Western Hemisphere: Issues for Congress”, *Congressional Research Service*, https://www.congress.gov/crs_external_products/R/PDF/R48960/R48960.2.pdf, 4–7., 12–13., 41–45. o. (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 46 *The White House*, „National Security Strategy of the United States of America, December, 2017”, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, 25., 27. o. (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 47 Brands, Hal: „The Renegade Order”, *Foreign Affairs*, 104., no. 2. (2025): 33.
- 48 Mead, Walter Russell: „The Jacksonian Revolt”, *Foreign Affairs*, 96., no.2. (2017): 3–4.
- 49 *United States Senate Committee on Foreign Relations*, „The Nomination of Hon. Marco Rubio to Be U.S. Secretary of State”, <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/6df93f4b-a83c-89ac-0fac-9b586715afd8/01%2015%2025%20Nominations%20--%20Rubio.pdf> (a letöltés ideje: 2026. június 6.).
- 50 *The White House*, „National Security Strategy, 2025”, 12. o.
- 51 Uo., 1–2. o.
- 52 Lighthizer, Robert E.: „The New Trade Order”, *Foreign Affairs*, 105., no. 3. (2026): 57–69.
- 53 Greer, Jamieson: „Trump’s Trade Representative: Why We Remade the Global Order”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2025/08/07/opinion/trump-trade-tariffs.html> (a letöltés ideje: 2025. augusztus 15.).

Világrend-átalakulás és nagyhatalmi versengés a második Trump-adminisztráció idején: az amerikai–kínai kapcsolatok a hidegháborús analógián túl

World Order Transformation and Great Power Competition under the Second Trump Administration:

U.S.–China Relations beyond the Cold War Analogy

Eszterhai Viktor

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2026.2.5

Összefoglaló: A második Trump-adminisztráció külpolitikájával kapcsolatban széles körű várakozás volt, hogy annak a meghatározó jellemzője a Kína-ellenesség lesz. Ez a feltételezés, amely nagyrészt az „új hidegháború” koncepciójára épült, jelentősen leegyszerűsítette a bilaterális kapcsolatok dinamikáját, és nem tükrözte a politikai gyakorlat alakulását. A tanulmány célja egy olyan alternatív, a 19. század második felének nagyhatalmi politikájára építő elméleti keret felvázolása, amely az amerikai–kínai kapcsolatok pontosabb értelmezését kínálja. A fő állítás szerint az átalakuló nemzetközi rend olyan feltételeket teremt, amelyek a nagyhatalmi interakciókban a verseny mellett a pragmatikus együttműködés lehetőségét is magukban hordozzák, ezáltal meghaladják a hidegháborús analógia leegyszerűsítő értelmezését.

Kulcsszavak: nagyhatalmi politika, Kína, Amerikai Egyesült Államok, külpolitikai stratégia, hidegháborús analógia

Abstract: Widespread expectations surrounding the foreign policy of the second Trump administration assumed that its defining feature would be a strongly anti-China stance. This assumption, largely rooted in the concept of a “new Cold War,” has significantly oversimplified the dynamics of bilateral relations and failed to capture developments in actual policy practice. This study advances an alternative theoretical framework inspired by the great power politics of the late nineteenth century, offering a more precise interpretation of U.S.–China relations. It argues that the evolving international order creates conditions in which, alongside strategic competition, more pragmatic forms of cooperation between great powers

may also emerge, thereby moving beyond the reductionist implications of the Cold War analogy.

Keywords: *great power politics, China, United States, foreign policy strategy, Cold War analogy*

Bevezetés

A második Trump-adminisztráció megalakulása óta a szakértői közvélemény és a média részéről a spekulációk széles skálája jelent meg az amerikai–kínai viszony alakulása kapcsán. A legtöbb elemzés arra a következtetésre jutott, hogy a két ország kapcsolata a rendszerszintű adottságokból fakadóan tovább éleződik.¹ A növekvő feszültségekről szóló előrejelzések háttérben egyrészt a felek közötti pszichológiai és gazdasági leválás előrehaladott volta állt,² másrészt pedig az a tény, hogy a fennmaradt gazdasági egyensúlytalanságok növelték az új kereskedelmi konfliktusok és a technológiai verseny kiéleződésének a valószínűségét.³ Egyesek még a nagyhatalmak közötti geopolitikai feszültségek eszkalálódását sem zárták ki, mindezekelőtt Tajvan ügyében.⁴ Végül nem elhanyagolható szempont volt az általános várakozások során, hogy a republikánus politikai szcénát képviselő politikusok Kína-ellenes retorikája is a konfliktusos narratívát erősítette.⁵ E predikciók jelentős része az „új hidegháború” koncepciójára épült.

A várakozásoktól eltérően a Donald Trump második elnökségének a Kína-politikája – egy közel öthetes kereskedelmi konfliktus ellenére – alapvetően stabilnak és kontrolláltnak mondható, amit több szakértő is egyfajta fordulatként azonosít.⁶ Az amerikai politikai vezetők kritikus hangokat ütöttek meg Pekinggel szemben ugyan, de a külpolitika mérsékelt, célzott és pragmatikus maradt, szemben az első Trump-adminisztrációnak és a Biden-kormányzatnak a hidegháborús időket idéző politikai légkörével. Ez a megközelítés tükröződik a 2025 végén kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégiában is, amely Kínát a „közel egyenrangú rivális” (*near-peer rival*) kategóriába sorolja, ugyanakkor nem egy egzisztenciális ellenfélként határozza meg, inkább potenciális együttműködési partnerként.⁷

A jelen tanulmány központi állítása, hogy az amerikai–kínai versengés nem értelmezhető adekvát módon a hidegháborús analógia keretében, és azt pontosabban írja le egy, a 19. század végi nagyhatalmi egyensúly logikájára építő megközelítés. Az elemzéshez heurisztikus eszközként alkalmazott történeti analógia nem egy törvényszerűen bekövetkező állapot előrejelzéseként szolgál, és a célja nem a történelmi megfeleltetések mechanikus keresése, hanem olyan strukturális hasonlóságok azonosítása, amelyek révén pontosabban értékelhető a jelenlegi nemzetközi dinamika.

Az első rész így a hidegháborús elméleti keret alapfeltevéseit és korláta-
it ismerteti, különös tekintettel annak az amerikai–kínai kapcsolatra való
alkalmazhatóságára. A második egy alternatív elemzési keretet mutat be,
amelyet a 19. századi nagyhatalmi viszonyok analógiájára épít, a harmadik
pedig az alapján vizsgálja a második Trump-adminisztráció Kína-politiká-
jának a kezdeti időszakát, kiemelten a strukturális feszültségek és a prag-
matikus döntések összefüggéseit. Végül azok a következtetések szerepel-
nek, amelyek új, a leegyszerűsítő hidegháborús kereten túlmutató perspek-
tívát kínálnak az amerikai–kínai kapcsolatok várható jövőbeli alakulására
vonatkozóan.

A hidegháború mint analitikai keretrendszer és az alkalmazásának a korlátai

A „hidegháború” kifejezés a 2010-es évek végétől egyre meghatározóbbá
vált az amerikai–kínai kapcsolatok elemzése során,⁸ ugyanakkor azt ritkán
vizsgálják, hogy a szó pontosan mit is jelent analitikai keretként. Magyar
nyelven e tekintetben hiánypótló Kusai Sándornak a *Külügyi Szemlében*
2021-ben megjelent munkája,⁹ amelyben a szerző arra mutatott rá, hogy
bár a hidegháború nem egy egységesen definiált tudományos fogalom, de
a főbb strukturális jegyei jól azonosíthatók. A jelen tanulmány értelmezé-
sében a hidegháború hosszú távú, két vagy több nagyhatalom és azok szö-
vetségesei között a globális dominanciáért folyó többdimenziós versengés,
és a maga „totalitásában” kiterjed a politikai, a gazdasági, az ideológiai és a
katonai szférára, meghatározza a világrendet, a nemzetközi rendszert, vala-
mint a globális és a regionális kormányzást. A versengés nem jár közvetlen
fegyveres konfliktussal – azt elsősorban a nukleáris elrettentés kényszerítő
ereje korlátozza. A cél a teljes győzelem, amely az ellenfél globális nagyha-
talmi pozíciójának a megszüntetését és a politikai-hatalmi rezsimjének a
felszámolását jelenti.¹⁰

E definíció alapján a „második hidegháborúnak” mint analitikai ke-
retnek a napjaink nemzetközi viszonyaira történő alkalmazása több szem-
pontból is vonzó lehet. A nagyhatalmi versengés ezúttal is többdimenziós.
Kiemelt szerepet játszik benne a gazdasági és technológiai tér, hiszen azon
belül valósulnak meg a kereskedelmi konfliktusok, a beruházások nemzet-
biztonsági korlátozása, valamint a globális értékláncok átalakulása. A kato-
nai és biztonsági dimenzió szintén érintett, bár a súlya viszonylag csökkent
a gazdasági eszközökéhez képest.¹¹ A geopolitikai versengés egyre inkább
a gazdasági eszközökön keresztül érvényesül, például a kínai Övezet és Út
Kezdeményezés (*Belt and Road Initiative*, BRI) és a nyugati „Építsünk fel
ismét egy jobb világot!” (*Build Back Better World*, B3W) program révén.

A földrajzi fókusz az indo-csendes-óceáni térségre helyeződött, míg más régiókban a rivalizálás gyakran közvetett, proxykon keresztül történik. Mindezek ellenére a közvetlen katonai konfliktus valószínűsége alacsony marad, ami fenntartja a versengés „hideg” jellegét.¹²

Az Egyesült Államok hagyományosan a szövetségesein keresztül igyekszik egy blokkszerű fellépést kialakítani – így volt ez részben már az első Trump-adminisztráció idején, majd a Joe Biden-féle „szabad demokráciák” koncepció keretében is –, és elvárja, hogy a partnerei a „leválás” (*decoupling*) politikának megfelelően cselekedjenek: csökkentsék a gazdasági kapcsolataikat Kínával.¹³ Mindezzel párhuzamosan viszont Kína és Oroszország stratégiai együttműködése erősödött, és aktív szerepet vállalnak az olyan multilaterális kezdeményezésekben (például a BRICS-ben vagy a Sanghaji Együttműködési Szervezetben), amelyek alternatívát kínálnak az Egyesült Államok vezette nemzetközi renddel szemben.¹⁴ A klasszikus hidegháborúhoz hasonlóan ma is megfigyelhető az ideológiai-intellektuális versengés a nyugati narratívák („autoriter rezsimek” *versus* „szabad demokráciák”), valamint a kínai és az orosz állami kontroll alatt álló diskurzusok között.¹⁵

Az analógia népszerűségét tovább erősítette, hogy az amerikai politikai szereplők is gyakran hivatkoztak a hidegháborús keretre,¹⁶ Kína pedig rendszeresen bírálta az Egyesült Államokat a „hidegháborús gondolkodásmód” fenntartása miatt¹⁷ – még ha a magas rangú amerikai kormányzati tisztviselők ezt a terminológiát nyíltan kerülték vagy el is utasították.¹⁸ Ez a kölcsönös retorika – paradox módon még a kínai is – hozzájárult a keret legitimációjához.

Bár a fenti tényezők első ránézésre alátámasztják a hidegháborúnak az analitikai keretrendszerként való alkalmazhatóságát, számos olyan jellemző azonosítható napjaink nemzetközi viszonyaiban, amely jelentősen szűkíti annak az érvényességi körét. Mindenekelőtt a jelenlegi nemzetközi rendszer lényegesen multipolárisabb: a két meghatározó nagyhatalom mellett olyan szereplők is számottevő kapacitásokkal bírnak, mint Oroszország, az Európai Unió, India és Japán. Míg az olyan mutatókban, mint a világgazdaságon belüli súly, a katonai kiadások vagy a nukleáris robbanófejek száma, a két nagyhatalom együttes kapacitása a hidegháború alatt meghaladta az 50 százalékos értéket, ma már egyik indikátor esetén sincs így (1. táblázat).¹⁹

1. táblázat²⁰
A hatalmi mutatók összehasonlítása: 1960 vs. 2025

Mutató	1960	2025
Gazdasági súly (a globális GDP aránya, nominális)	USA: kb. 40%	USA: 25,7%
	SZU: kb. 10%	Kína: kb. 16,7%
	Együttes súly: 50%	Együttes súly: 42,4%
		EU: kb. 17%
Katonai kiadások (a globálisból való részesedés)	USA: kb. 45-50%	USA: kb. 33%
	SZU: kb. 20-25%	Kína: kb. 12%
	Együttes súly: 65-75%	Együttes súly: 45%
		EU (tagállamok összesen): kb. 15%
Nukleáris arzenál (a robbanófejek száma)	USA: 18.638	USA: kb. 3.700
	SZU: 1.627	Kína: 600
	Együttes súly: 91,5%	Együttes súly: kb 36%
		Oroszország: 45,5%

Ennek következtében ma nem beszélhetünk a világméretű, zárt és egymással szemben álló blokkstruktúráról.²¹ A hidegháború korai szakaszában a két szuperhatalom dominanciája nem csupán statisztikai, hanem funkcionális értelemben is egyértelmű volt. Az Egyesült Államok gazdasági ereje a Bretton Woods-i rendszer révén működtette a nyugati világ pénzügyi és kereskedelmi gépezetét: az USA számára a 40 százalékos GDP-súlya a globális likviditás és technológiai innováció felett szinte kizárólagos kontrollt biztosított. A Szovjetunió hatalmának a természetét pedig a szárazföldi katonai ereje és a belső vonalak mentén szervezett, autark, azaz önellátásra alkalmas gazdasági blokkja határozta meg, amely révén képes volt egy összefüggő, ideológiailag zárt geopolitikai teret uralni. Ma egyik szereplő sem rendelkezik hasonló, minden dimenzióra kiterjedő kapacitásfölénnyel. Bár az USA katonai technológiája és pénzügyi rendszere továbbra is kiemelkedő, már nem képes a nyugati szövetségesek (pl. az EU) gazdasági politikájának a teljes körű diktálására, ahogyan Kína felemelkedése sem egy zárt, szovjet típusú tömböt hozott létre, hanem egy olyan globális termelési központot,

amely mélyen beágyazódott a nemzetközi értékláncokba. Ez a minőségi változás az oka annak, hogy a jelenlegi rendszerben a hatalmi mutatók 50 százalék alatti együttes szintje (1. ábra) nem csupán számszaki csökkenés, hanem a szuperhatalmi kontroll jellegének az alapvető átalakulása is – annak ellenére, hogy az Egyesült Államok és Kína ténylegesen kiemelkedik a többi szereplő közül.²² Ennek következtében a kisebb államoknak – mindenekelőtt a középhatalmaknak – nem kell minden áron blokkokba tömörülniük – és nem is feltétlenül kívánnak.²³ Kína ráadásul elutasítja a hagyományos, intézményesített katonai szövetségeket: az egyetlen formális szövetsége Észak-Korea;²⁴ az Egyesült Államok szövetségi rendszerén belül pedig a közelmúltban csak az orosz–ukrán háború következtében alakult ki átmenetileg az erősebb kohézió, azonban továbbra is elmaradt a Kínával kapcsolatos egységes stratégiai megközelítés.²⁵

Az ideológiai dimenzióban is lényeges eltérések figyelhetők meg a hidegháború és a jelenlegi helyzet között. Bár most is rendszerszintű különbségek állnak fenn, egyik fél sem törekszik a másiknak az elpusztítására.²⁶ Nem alakult ki globális ideológiai mobilizáció, amely tartósan blokkokba szervezné a nemzetközi rendszert. De a katonai dimenzióban is hiányoznak a klasszikus hidegháború alapvető jegyei. A katonai ellentétek most is jelentősek, és erődemonstrációk is zajlanak, ám azok elsősorban regionális jellegűek, és nem jelentenek globális, totális katonai szembenállást. A nukleáris elrettentés ismét felkerült a napirendre, de nem párosul a hidegháborúra jellemző permanens feszültséggel. Az eszkaláció lehetősége fennáll, ugyanakkor nem beszélhetünk olyan strukturális kényszerhelyzetről, amely szükségszerűen bármikor globális konfliktusba torkollna.

A legmarkánsabb eltérés a gazdasági dimenzióban figyelhető meg: az Egyesült Államok és Kína között komplex interdependencia áll fenn, azaz kölcsönösen függenek egymástól, ami korlátozza a teljes leválás és a blokkosodás lehetőségét.²⁷ Habár a leválás és a kockázatcsökkentés (*decoupling, de-risking*) politikája is megjelenik, a hatásuk egyelőre meglehetősen szelektív.

Összegzésként megállapítható, hogy a hidegháborús analógia alkalmazása fokozott körültekintést igényel. Bár lehet amellet érvelni, hogy a „hidegháború” terminus – akárcsak a „világháború” – tágabb értelemben is használható, a jelen tanulmány szerint a párhuzamba állítás során a keretek túlzott tágítása elfedi azokat a specifikus strukturális jegyeket (például a komplex gazdasági interdependenciát és a multipoláris érdekérvényesítést), amelyek alapvetően más stratégiai válaszokat követelnek meg a szereplőktől. Ennek igazolására szolgál a második Trump-adminisztráció külpolitikájának az elemzése.

Az „új hidegháborús” megközelítés gyengeségei a második Trump-adminisztráció külpolitikája tükrében

A 2025 januárjától hivatalban levő második Trump-adminisztráció külpolitikai lépései különösen problematikussá teszik a hidegháborús analitikai keret mechanikus alkalmazását. Azok ugyanis több olyan jellemzővel bírnak, amelyek alapjaiban kérdőjelezik meg e keret magyarázó erejét.

Mindenekelőtt említendő, hogy a jelenlegi amerikai politika számottevő feszültségeket generál a szövetségi rendszeren belül: egyrészt gazdasági eszközök (vámok, kötelező befektetési kvóták, valamint a kulcsiparágak részleges visszatelepítése az Egyesült Államokba) révén, másrészt a szövetséges államok szuverenitását érintő lépésekkel – például Grönland megszerzésének a terve kapcsán. Ide sorolhatók azok a washingtoni elvárások is, amelyek esetenként partnerországok részéről hazai és nemzetközi jogi korlátokba ütköznek, ahogyan az az amerikaiaknak az iráni konfliktusokban való katonai támogatása kérdésében történik.

Washington emellett – legalábbis retorikai szinten – devalválja a szövetségi rendszereit, és csak korlátozottan ismeri el a partnerei hozzájárulását, továbbá gyakran a szövetséges érdekek figyelembevétele nélkül folytat tárgyalásokat más nagyhatalmakkal, például Oroszországgal. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető a multilaterális intézmények és a nemzetközi szabályok szisztematikus gyengítése is, ami több szövetségesnek az érdekével is ellentétes. Mindennek a hatására az Egyesült Államoknak a partnerországok társadalmában való megítélése egyre romlik, ami a politikai vezetésük mozgásterét is szűkíti. Mindez erodálja a blokkosodás alapját, amelyre az „új hidegháborúként” történő megközelítés implicit módon épít.

Ugyancsak új elem a szövetségi rendszer pusztá eszköznek tekintése, instrumentalizálása.²⁸ Míg a hidegháború idején a szövetségek stabil, hosszú távú stratégiai érdekeken alapultak, addig azok alakításában a második Trump-kormányzat alatt a tranzakcionista logika vált meghatározóvá.²⁹ Ennek megfelelően az amerikai elnök gyakran él a gazdasági nyomásgyakorlás módszereivel (vámok, a katonai hozzájárulás növelésének igénye), de az eszköztárában szerepel a biztonsági garanciák feltételelessé tétele, valamint a multilaterális együttműködések helyett a kétoldalú alkuk előnyben részesítése is. A szövetségek funkciója így a normatív keretből eszközjellegűvé alakul.

Az ideológiai dimenzióban szintén jelentős elmozdulás figyelhető meg. A hidegháborús logikában központi szerepet játszó értékkülönbségek – „autoriter rezsimek” *versus* „liberális demokráciák” – háttérbe szorúlnak. Donald Trump a megnyilatkozásai szerint gyakran pozitívan viszonyul egyes autoriter vezetőkhez, miközben az európai szövetségeseket

ideológiai alapú kritikával illeti. Ezt jól illusztrálja James David Vance alelnöknek a Müncheni Biztonságpolitikai Konferencián elmondott 2025-ös beszéde, amely szerint Kína felemelkedése és az orosz agresszió eltörpül az európai értékvesztés jelentette veszély mellett.³⁰

Fontos hangsúlyozni, hogy nem pusztán a rezsimtípustól független hatalmi politika visszatéréséről van szó – arra a hidegháború is számos példát kínált –, hanem a versengő ideológiák iránti normatív közönytől. Donald Trump egy nyilatkozatában így fogalmazott: „Az egyetlen korlát a saját erkölcsöm és gondolkodásom.”³¹ Ez a megközelítés sokkal inkább egy perszonalizált, az amerikai elnök személyére szabott, szinte birodalmi döntéshozatali logikát tükröz, semmint ideológiai győzelemre törekvő külpolitikát.

Az „új hidegháborús” analógia megkérdőjelezése szempontjából az is lényeges, hogy sem a gazdasági, sem a technológiai versengésnek nem az egyértelmű és következetes célja az ellenfél izolálása.³² Ezt a kereskedelmi tarifák általános – tehát a versenytársakon kívüli – alkalmazása is jelzi.³³ Emellett Washington nyitottságot mutat a nagyhatalmi alkuk és az eseti megállapodások iránt: a technológiai korlátozásai nemcsak restriktívként, hanem tárgyalási eszközként is funkcionálnak. Ma a személyes diplomácia szerepe jelentősen felértékelődik: míg a hidegháború idején inkább intézményes keretek között zajlott, addig most a közvetlen vezetői interakciók válnak meghatározóvá.

A fenti különbségek alapján kijelenthető, hogy a hidegháborús analógia legfeljebb részleges párhuzamokat kínál, így a jelenlegi folyamatok nem egy megváltozott körülmények között zajló „új hidegháborút” jelentenek, hanem olyan tartalmi és minőségi jellegzetességekkel bírnak – mint a komplex gazdasági interdependencia vagy a multipoláris hatalmi dinamika –, amelyek egy gyökeresen új elméleti keret alkalmazását teszik szükségessé.

A 19. századi nagyhatalmi logika és az amerikai stratégiaváltás – az átalakuló világrendszer alternatív megközelítése

E tanulmány mellett érvel, hogy a jelenlegi nemzetközi rendszer dinamikájának és az amerikai törekvéseknek a megértéséhez történeti analógiaként leginkább a 19. század végi európai hatalmi egyensúly logikája, különösen az 1871 és 1914 közötti időszak tapasztalatai lehetnek segítségre.³⁴ Ez a párhuzamba állítás nem determinisztikus előrejelzésként szolgál, hanem olyan heurisztikus keretként, amely a strukturális hasonlóságokat emeli ki, s ezáltal a kortárs világrend működésének a pontosabb értelmezését teszi lehetővé.

Akárcsak napjainkban, a 19. század végén is két kiemelkedő kapacitásokkal rendelkező nagyhatalom határozta meg a globális dinamika fő irányait:

a status quót és a pozícióit féltő, vezető hatalom, Nagy-Britannia, valamint a feltörekvő, dinamikus iparilag egyre erősebb kihívó, Németország. Az akkori rendszert sem lehetett azonban egy tisztán kétpólusú struktúrára egyszerűsíteni. Sokkal inkább egy aszimmetrikusan hierarchizált multipoláris rend rajzolódott ki, amelyben a két domináns szereplő mellett számos közép- és nagyhatalom – például Franciaország, az Orosz Birodalom, az Osztrák–Magyar Monarchia, majd az Egyesült Államok és Japán – is autonóm módon volt képes befolyásolni a nemzetközi folyamatokat. A rendszer működését alapvetően az önsegély elve határozta meg, amely szerint az államok elsődleges célja a saját kapacitásaik és ellenálló képességük növelése volt – ami a nemzetközi szabályok és intézmények viszonylagos súlyvesztésével járt együtt.³⁵

Így a szabályok nem univerzális és stabil normarendszert jelentettek, hanem a vezető hatalmak közötti eseti alkuk és folyamatos újralibrálások eredményeként jöttek létre. A versengés tehát rendszerszintű maradt, de nem zárta ki a pragmatikus megállapodásokat: a stabilitás nem egy állandó egyensúlyon, hanem az alkuk pillanatnyi fenntarthatóságán múlt. A szereplők számára minden olyan viselkedés elfogadható volt, amely a saját pozícióikat erősítette – azaz a réalpolitika elsőbbséget élvezett a nemzetközi joggal szemben. Ezzel párhuzamosan a szövetségi rendszerek is átalakultak: a stabil, ideológiai alapú blokkok helyett rugalmasabb, gyakran egymást átfedő és eseti koalíciók jellemezték a nemzetközi politikát. A partnerségek funkciója eszközjelleggel öltött, és a hosszú távú normatív elköteleződés helyett a kölcsönösségen alapuló együttműködés került előtérbe.³⁶

Mindez közvetlen párhuzamba állítható az amerikai stratégiai gondolkodás legújabb fordulatával. Washington helyzetértékelése szerint a poszt-hidegháborús liberális világrend hanyatlása visszafordíthatatlanná vált, a változás hátterében pedig nem az amerikai képességek abszolút csökkenése, hanem a rivális hatalmak – mindenekelőtt Kína és a BRICS-országok – viszonylagos megerősödése áll. Ez a hatalmi eltolódás lett a nemzetközi rendszer átalakulásának a fő mozgatórugója, amelyre az Egyesült Államok tranzakcionális réalpolitikával válaszolt. Ez a folyamat kiválóan jellemezhető Paul Kennedynek a 19. század végi „stratégiai túlköltekezésre” (*strategic overstretch*) vonatkozó tézisével, amely szerint az akkori hegemon – a Brit Birodalom – a gazdasági súlyának az egyre jobban iparosodó riválisaiéhoz (Németország, USA) mért csökkenése következtében kénytelen volt feladni a globális rendfenntartó szerepét is.³⁷ A brit tapasztalat azt mutatja, hogy egy viszonylagos hanyatlásban lévő hegemon számára a merev szövetségek fenntartása helyett kifizetődőbbé válik a tranzakcionális megközelítés: az eseti érdekközlációk létesítése vagy bizonyos perifériákról való stratégiai visszavonulás – ahogy az a kelet-ázsiai rendfenntartás részleges

átruházását célzó 1902-es angol–japán szövetség kapcsán történt –, hogy az erőforrásait a belső mag megerősítésére összpontosíthassa (ld.: a századfordulós *National Efficiency* mozgalom).

Míg Barack Obama és Joe Biden kormányzata a szövetségi rendszerek (pl. AUKUS, Quad) megerősítésével és a versengés költségeinek a megosztásával igyekezett az amerikai elsőbbséget fenntartani,³⁸ addig a második Trump-adminisztráció radikálisabb utat választott: feladta a liberális nemzetközi rend fenntartásának az igényét, mivel annak a költségeit már túl magasnak ítélte. A stratégiai fókusz így a belső kapacitások megerősítésére, a technológiai önállóságra és a gazdasági szuverenitás visszaépítésére helyeződött át (*Make America Great Again*, MAGA).³⁹ Egy ilyen környezetben a szövetségek funkciója alapvetően megváltozik, és azok a korábbi, közjavakat biztosító struktúrák helyett ellenszolgáltatásokon alapuló eseti együttműködéseké válnak. Ez magyarázza, hogy Washington miért vállal konfliktusokat a saját szövetségeseivel is – például a védelmi kiadások vagy a kereskedelmi mérlegek kapcsán –, miközben kész pragmatikus alkukat kötni a rivális nagyhatalmakkal.⁴⁰

A rendszer másik meghatározó sajátossága az érdekszférák kialakítása és egyidejűleg a gazdasági összekapcsoltság (*interdependencia*) fennállása. A nagyhatalmak, a 19. század végéhez hasonlóan, a saját belső kapacitásaik és a biztonságuk garantálása érdekében ma is kizárólagos befolyási övezetek létrehozására törekszenek. Az akkori hatalmi logika központi eleme az érdekszférák kölcsönös elismerése és a stratégiai mélység biztosítása volt. Erre kiemelkedő példa a Brit és az Orosz Birodalom közép-ázsiai vetélkedése (*Great Game*), az Oszmán vagy a Csing-birodalmon belüli befolyási zónák kiépítése, továbbá Afrika újrafelosztása.⁴¹ A saját érdekszféra feletti hatalomra való törekvés ma ismét relevánssá vált, és ez tükröződik a jelenlegi amerikai külpolitikai retorikában is, amely a globális fókusz helyett ismét a „nyugati félteke” (*Western Hemisphere*) feletti szükségszerű, birodalmi jellegű dominanciát hangsúlyozza.⁴²

Ugyanakkor ez a geopolitikai fragmentáció nem jelenti a globalizáció végét vagy a rendszerszintű leválást. A jelenlegi dinamika minőségileg tér el a korábbi hiperglobalizációtól: a piacok, az ellátási láncok és a technológiai hálózatok továbbra is globálisak maradnak, ám a működésüket egyre inkább állami és geopolitikai szempontok befolyásolják. Az összekapcsoltság, a 19. század végéhez hasonlóan, e kettős szerkezetben sem a konfliktus alternatívája, hanem annak az egyik elsődleges eszköze.⁴³ A gazdasági kapcsolatok így a nagyhatalmi alkupozíciók formálásának a tényezőivé válnak, amelyek megvalósítása során a kizárólagosnak tekintett érdekszférák határait a technológiai és a tőkeáramlások szükségszerűen átlépik. Az állam szerepe ott erősödik meg, ahol a függőségi viszonyok fenntartása már

nem a globális hatékonyságot, hanem a viszonylagos hatalmi pozíció javítását szolgálja – például a félvezetőgyártás vagy a mesterséges intelligencia terén. Végül, ahogy a századfordulóra jellemző intenzív angol–német kereskedelmi kapcsolatok nem akadályozták meg a stratégiai rivalizálást, úgy ma a komplex amerikai–kínai értékláncok sem jelentenek garanciát a konfliktus elkerülésére.⁴⁴

Összességében egy olyan világrend körvonalazódik, amelyre nem a hidegháborús típusú blokkosodás jellemző, inkább egy hierarchikusan multipoláris, befolyási övezetekkel strukturált, de gazdaságilag összekapcsolt rendszer lesz. Az új rendben a versengés intenzív, de nem totális, az együttműködés pedig nem kivétel, hanem a rivalizálással párhuzamosan létező mechanizmus. A 19. század végi nagyhatalmi analógia ezért nemcsak a leíró erejében bizonyul jobbnak a hidegháborús keretnél, hanem képes megragadni azt a strukturális bizonytalanságot, szelektív nyitottságot és rugalmasságot is, amelyben a szabályok, a szövetségek és az erőviszonyok egyaránt folyamatos újraegyeztetések tárgyát képezik.

Az amerikai–kínai viszony a nagyhatalmi, birodalmi kapcsolat tükrében

Ha az Egyesült Államok és Kína viszonyára a 19. századi nagyhatalmi és birodalmi kapcsolati logika alapján tekintünk, az segíthet a második Trump-adminisztráció Kína-politikájának a strukturáltabb megértésében. E megközelítés szerint Kína az Egyesült Államok elsődleges stratégiai versenytársa, amely a globális gazdasági, technológiai és katonai kapacitásai révén több dimenzióban is az amerikai hegemonia kihívójaként jelentkezik. Az Egyesült Államok stratégiai percepciója azonban nem pusztán a külső hatalom felemelkedésére korlátozódik: a nemzetközi rend működési feszültségei és a saját belső strukturális korlátai egyaránt meghatározó tényezők abban.

Az amerikai narratívában Peking magatartása kettős értelmezési keretben jelenik meg. Amennyiben Kína a nemzetközi szabályrendszeren keresztül – amelynek a kialakításában és a fenntartásában az Egyesült Államok kulcsszerepet játszott – képes előnyökre szert tenni, akkor azt Washingtonban racionális nagyhatalmi viselkedésként azonosítják. De azt is annak tartják, ha a szabályokat megkerüli vagy megsérti, például a Dél-kínai-tengeren zajló területfoglalással, szigetek építésével vagy gazdasági eszközök geopolitikai alkalmazásával, mivel azt a nemzeti érdekek következetes érvényesítésekként fogják fel. Ez az értelmezési kettősség arra utal, hogy a szabályalapú nemzetközi rend normatív jellege fokozatosan relativizálódik az amerikai stratégiai gondolkodásban is. Ennek következtében a külpolitikai fókusz a szabályok betartatása helyett egyre inkább a nemzeti érdekek

maximalizálására és a viszonylagos hatalmi pozíció fenntartására helyezik át, amelynek az eszközei között a vámpolitikai nyomásgyakorlás, a katonai erőikivetítés, valamint a globális ellátási láncok és beruházások stratégiai újraszervezése egyaránt megjelenik.⁴⁵

Trump jelenlegi Kína-politikája több ponton is eltér az előző elnöksége idején folytatottól. Míg korábban a hangsúly elsősorban a kereskedelmi egyensúlytalanságok korrekcióján volt, amelyek részben a liberális világ gazdasági rend strukturális sajátosságaiból fakadtak, addig a mostani megközelítés célja a globális kereskedelmi és technológiai szabályrendszer részleges újratárgyalása és átalakítása.⁴⁶ Ennek a tétje nem Kína „legyőzése”, hanem az Egyesült Államok viszonylagos pozíciójának a fenntartása a liberális rend megszűnése ellenére is. Ez az elmozdulás a 2025 tavaszán eszkalálódott amerikai–kínai kereskedelmi feszültség során is megfigyelhető volt. Az ugyanis nem rendszerszintű szakításhoz, hanem az erőviszonyok és az alkupozíciók kölcsönös újraértékeléséhez vezetett. A rövid, de intenzív eszkaláció okozta kontrollált gazdasági konfliktus mindkét fél számára világossá tette a kölcsönös függőségek fennmaradását és a nyílt konfrontáció esetén várható magas költségeket.⁴⁷

2025 eleje óta több alkalommal felmerült egy olyan átfogó amerikai–kínai keretmegállapodás lehetősége, amely a szűk kereskedelmi érdekeken kívül szélesebb stratégiai dimenziókat is lefedne. A 2025-ös G20-csúcstalálkozón pedig a felek már nem csupán elmozdultak a neoliberalis szabadkereskedelmi ideáloktól egy eseti, kvótaalapú megállapodási rendszer felé, hanem egyúttal előkészítettek egy átfogó „nagy alkut” is.⁴⁸ (A részletes kidolgozását 2026 tavaszára ütemezték, de a technikai és a politikai nézeteltérések miatt a folyamat lassulása tapasztalható.) De ez a dinamika nem a konfliktusok megszűnését, hanem egy tartósan intézményesülő alkufolyamat kialakulását jelzi, amelyben a felek kölcsönös engedmények révén optimalizálják a stratégiai pozícióikat.

A technológiai verseny ebben a keretben nem kizárólag izolációs mechanizmus, hanem rugalmas tárgyalási eszköz, amely az alkupozíciók folyamatos újrakalibrálását szolgálja. A fejlett félvezetők – például az NVIDIA H200-as MI-chipek – esete jól illusztrálja ezt a stratégiai fordulatot. Míg a korábbi megközelítés a fekete-fehér logikát követve a totális technológiai elszigetelésre törekedett, a második Trump-adminisztráció felismerte, hogy a teljes tiltás ellentétes lenne a belső megerősítés (MAGA) koncepciójával. A kínai piacról való drasztikus kivonulás ugyanis éppen azokat az amerikai technológiai óriásokat gyengítené meg pénzügyileg, amelyek a nemzeti innováció és a gazdasági szuverenitás tartópillérei. Ennek megfelelően a kormányzat a kontrollált export modelljét választotta, és szigorú kvótákhoz kötve ugyan, de újra engedélyezte az említett félvezetők kínai szállítását, s egyúttal stratégiai tárgyalási alappá emelte a technológiai hozzáférést.⁴⁹

Az indopacifikus térségben az Egyesült Államok és a helyi szövetségesei közötti viszony kettős logika mentén alakul. Az USA részéről a klasszikus védelmi garanciák nyújtása mellett egyre inkább nyilvánvalóvá válik az a stratégiai megközelítés, amelyben a szövetséges függőségek egyúttal a hozzájárulások növelésének az eszközeit is jelentik. Ez megjelenik az érintettek védelmi kiadásainak az emelkedésében, az ipari kapacitásaik bővítésében – különösen a hajóépítés és a védelmi ipar terén –, valamint a jelentős amerikai tőke- és technológiai beruházásaikban (ld. Japán és Dél-Korea befektetési vállalásait, illetve a tajvani TSMC kapacitásbővítéseit). Ez a tendencia részben átalakítja a második világháború utáni amerikai szövetségi logikát, amely elsősorban a partnerek megerősítésére épült, mivel a jelenlegi megközelítésben a függőségek stratégiai erőforrásként is szolgálnak.⁵⁰

Ezzel párhuzamosan az amerikai külpolitika Oroszországgal kapcsolatban is egyre inkább tranzakcionális, birodalmi logikát követ. A stratégiai kalkulációk között megjelenik annak a lehetősége, hogy Moszkvának a Pekinghez fűződő viszonya egy „szétválasztási” stratégia révén jelentősen gyengíthető. Oroszországnak mint önálló pólusnak a kezelése, az ideológiai dimenziók háttérbe szorítása, valamint az európai szövetségesek súlyának a viszonylagos csökkenése mind egy blokkosodás utáni, birodalmi jellegű hatalmi struktúra irányába mutat.⁵¹

Az amerikai–kínai reláció – a nagyobb alkupozíciós rugalmasság ellenére – továbbra is jelentős geopolitikai feszültségeket hordoz. Az Egyesült Államok arra törekszik, hogy a saját befolyási övezeteként értelmezett Észak-, Dél- és Közép-Amerikában korlátozza a kínai jelenlétet. Ez a cél megjelenik a térségbeli stratégiai infrastruktúrák feletti ellenőrzése megerősítésében – például a Panama-csatorna esetében –, valamint a kínai energetikai és nyersanyag-érdekeltségek visszaszorításában, különösen Venezuelából.⁵² Ugyanakkor Washington továbbra is alkalmazza a klasszikus hatalmi eszköztár elemeit is, köztük a katonai erőket és a gazdasági szankciókat, amelyek hatása nem kizárólag bilaterális, hanem – Kína tágabb partnerségi hálózata keresztül – olykor rendszerszintűen is érvényesül.

Összességében megállapítható, hogy az Egyesült Államok és Kína viszonya egy folyamatosan újratárgyalandó nagyhatalmi kapcsolat, amelyben a verseny és az alkudozás egymást feltételezve van jelen. Ebben az értelemben az amerikai stratégia a birodalmi logika bizonyos elemeit mutatja, mivel nem abszolút dominanciára törekszik, hanem a strukturális előnyök, a hozzáférési aszimmetriák és a függőségi viszonyok fenntartására és újratermelésére. A nemzetközi rendszer így nem a stabil blokkstruktúra felé mozdul, hanem egy instabil, de az együttműködés lehetőségét továbbra is fenntartó nagyhatalmi egyensúlyi állapot irányába, amelyben a rivalizálás és az eseti kooperáció egyszerre strukturálja az államok viselkedését.

Következtetések

A tanulmány elsődleges megállapítása, hogy a jelenlegi amerikai külpolitika és az amerikai–kínai kapcsolatok értelmezésére széles körben alkalmazott „új hidegháborús” keret analitikai szempontból elégtelen. Az ugyanis stabil blokkstruktúrát, ideológiai mobilizációt, rendszerszintű szembenállást és a másik fél teljes legyőzésére irányuló tevékenységet feltételez, amelyek a mai nemzetközi rendszerben csak korlátozottan és fragmentált formában jelennek meg. Az írás arra is rámutatott, hogy a második Trump-adminisztráció külpolitikájának az értelmezése során különösen félrevezető lehet a hidegháborús analitikai keret alkalmazása, és bár létezik olyan nézet, amely a trumpi külpolitikát egyfajta – Donald Trump személyéből fakadó – ideiglenes anomáliának tekinti, amely után a „hidegháborús” logika visszatérése várható, a változások mögött mélyebb, strukturális tényezők állnak (pl. multipolaritás, gazdasági interdependencia), amelyek egy kormányzati váltás után sem tűnnek el. Mindez tehát nem terminológiai, hanem tartalmi kérdés.

A tanulmányban alkalmazott, a 19. század végi nagyhatalmi politika logikájára építő értelmezési keret viszont pontosabban ragadja meg a kialakuló világrend szerkezeti sajátosságait. Ez a megközelítés egy, a hegemónikus világ utáni, multipoláris és rugalmas hatalmi egyensúly irányába mutat, amelyben a versengés és az együttműködés nem egymást kizáró, hanem egymást feltételező jelenségek. A 21. századi nagyhatalmi versengés ennek alapján egy folyamatosan újratárgyalandó alkufolyamatként jelenik meg. Az Egyesült Államok külpolitikája ebben a kontextusban nem egyfajta eltérés vagy anomália, hanem egy olyan környezethez való racionális alkalmazkodás, amelyben a viszonylagos hatalmi pozíciók folyamatos újrakalibrálása válik meghatározóvá.

Az amerikai–kínai viszony ennek megfelelően nem zéróösszegű, hanem egy tartósan intézményesülő alkufolyamatként írható le, amelyben a gazdasági, technológiai és geopolitikai verseny mellett fennmaradnak a pragmatikus együttműködés lehetőségei is, és a központi eleme a stratégiai és gazdasági engedmények kölcsönös cseréje lehet. A tervezett „nagy alku” keretében bizonyos nagy horderejű kérdések kerülhetnek egyensúlyba: az egyik oldalon a Tajvan státuszával kapcsolatos biztonsági garanciák és vörös vonalak, a másikon a bilaterális kereteken túlmutató, globális politikai és gazdasági szabályozás újratárgyalása. Habár a kölcsönös függőségek jelentősen megemelik a nyílt konfrontáció költségeit, de a rivalizálást nem szüntetik meg, hanem ciklikusan újratermelik azt. Ebből adódóan valószínűsíthető, hogy az amerikai–kínai kapcsolatok nem egy stabil blokkos szembenállás irányába fejlődnek, hanem egy ismétlődő válságokkal és

részleges megállapodásokkal jellemezhető, tartósan változó egyensúlyi állapot mentén alakulnak majd.

Mindez fontos következményekkel jár a nemzetközi rendszer többi szereplője számára is. A középhatalmaknak és a jól manőverező kisállamoknak egyre kevésbé kifizetődő a merev blokkosodás, viszont felértékelődik a stratégiai autonómia kialakítására, a rugalmas partnerségek kötésére és az eseti együttműködésekre való képességük. Az Európai Unió és a tagállamai esetében ez azt jelenti, hogy a mozgástér bővítése nem egy előre meghatározott blokkhoz történő igazodásban, hanem a nagyhatalmi alkufolyamatokban való aktív szerepvállalásban rejlik.

Összegzésként leszögezhető, hogy a 21. század elején a világrend változása során nem egy új hidegháború körvonalazódik, hanem egy olyan nagyhatalmi rendszer, amelyben az erőegyensúly, a többféle érdekszféra és a folyamatos újratárgyalás válik a nemzetközi politika alapvető szervezőelvévé. Ebben a rendszerben a stabilitás nem a blokkok merevségéből, hanem az alkuk fenntarthatóságából fakad – ami egyben azt is jelenti, hogy a nemzetközi rend szerkezetileg rugalmas, ám a lényegéből fakadóan instabil marad.

Jegyzetek

- 1 *Georgetown Journal of International Affairs*, „A Multipolar World Order: U.S.–China Relations under a Second Trump Administration”, <https://gjia.georgetown.edu/2025/02/03/a-multipolar-world-order-u-s-china-relations-under-a-second-trump-administration/> (a letöltés ideje: 2026. április 7.); Chen, Frank: „»We’ll Be Surprised« by US–China Improvements, Harvard Scholar Argues in Davos”, *South China Morning Post*, <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3295687/well-be-surprised-us-china-improvements-harvard-scholar-argues-davos> (a letöltés ideje: 2026. március 22.).
- 2 Wei, Da: „Strategic Decoupling and Its Implications for U.S.–China Relations”, *RSIS*, <https://rsis.edu.sg/rsis-publication/rsis/strategic-decoupling-and-its-implications-for-us-china-relations/> (a letöltés ideje: 2026. április 7.).
- 3 Rifa’i, Achmad: „The Return of Trump’s Threat: A New Episode of the US–China Trade War”, *Asian Review of Political Economy*, 5., no. 2. (2026), <https://link.springer.com/article/10.1007/s44216-025-00065-5>.
- 4 Kwan, Chi Hung: „China in Transition: Outlook for China Policy in the Trump Administration’s Second Term – Concerns over Accelerating U.S.–China Decoupling”, *RIETI*, <https://www.rieti.go.jp/en/china/25010701.html> (a letöltés ideje: 2026. április 7.); Crabtree, James: „U.S.–China–Southeast Asia Relations in a Second Trump Administration”, *Asia Society Policy Institute*, <https://asiasociety.org/policy-institute/us-china-southeast-asia-relations-second-trump-administration> (a letöltés ideje: 2025. február 26.).

- 5 Pottinger, Matt és Gallagher, Mike: „No Substitute for Victory: America’s Competition with China Must Be Won, Not Managed”, *Foreign Affairs*, 2024. május–június, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/no-substitute-victory-pottinger-gallagher> (a letöltés ideje: 2026. március 24.); Perdue, David: „China’s New War: America’s Freedom Depends on Confronting the Threat”, *Washington Examiner*, <https://www.washingtonexaminer.com/magazine/3142400/chinas-new-war-americas-freedom-depends-on-confronting-the-threat/> (a letöltés ideje: 2026. március 25.).
- 6 Hass, Ryan: „Three Potential Pathways for U.S.–China Relations under Trump”, *Brookings Institution*, <https://www.brookings.edu/articles/three-potential-pathways-for-us-china-relations-under-trump/> (a letöltés ideje: 2026. április 7.); Cho, Sungmin: „Trump’s America First Focus Is Reducing Confrontation with China but Risks Greater Regional Instability”, *USAPP Blog*, <https://blogs.lse.ac.uk/usappblog/2026/02/06/trumps-america-first-focus-is-reducing-confrontation-with-china-but-risks-greater-regional-instability> (a letöltés ideje: 2026. április 8.); Zhao, Suisheng: „The Rise and Fall of a New Cold War: The US–China Great Power Rivalry from President Trump I to II”, *Journal of Contemporary China*, 35., no. 1. (2026): 1–18., <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10670564.2025.2601433>.
- 7 *The White House*, „2025 U.S. National Security Strategy”, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf> (a letöltés ideje: 2026. április 20.); Sun, Chenghao: „How China Reads the 2025 US National Security Strategy: China’s Strategic Community Broadly Cautions against Interpreting the U.S. Emphasis on the Western Hemisphere as an Overall Easing of China’s External Strategic Environment”, *Brookings Institution*, <https://www.brookings.edu/articles/how-china-reads-the-2025-u-s-national-security-strategy/> (a letöltés ideje: 2026. április 7.).
- 8 Kaplan, Robert D.: „A New Cold War Has Begun”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2019/01/07/a-new-cold-war-has-begun> (a letöltés ideje: 2026. április 7.); Brands, Hal és Gaddis, John Lewis: „The New Cold War”, *Foreign Affairs*, 100., no. 6. (2021): 10–21.; Khobragade, Vinod és Nim, Avneet Kumar: „The US–China New Cold War”, *World Affairs: The Journal of International Issues*, 25., no. 2. (2021): 70–83.; Yao, Yang: „The New Cold War: America’s New Approach to Sino-American Relations”, *China International Strategy Review*, 3., no. 1. (2021): 20–33.; Ford, Stuart: „The New Cold War with China and Russia: Same as the Old Cold War?”, *Case Western Reserve Journal of International Law*, 55. (2023): 423.; Hung, Ho-fung: *Clash of Empires: from „Chimerica” to the „New Cold War”* (Cambridge: Cambridge University Press, 2022).
- 9 Kusai Sándor Zoltán: „Az új hidegháború kérdéséről”, *Külügyi Szemle*, 2., no. 1. (2021): 3–21.
- 10 Uo., 5–6. o.
- 11 Uo., 11–14. o.; Yao: „The New Cold War”, 28–31. o.
- 12 Allison, Graham: „The New Spheres of Influence: Sharing the Globe with Other Great Powers”, *Foreign Affairs*, 99., no. 2. (2020): 30–41.; Kusai, „Az

- új hidegháború kérdéséről”, 10–12. o.; Rosenberg, Jerry M.: *The Belt and Road Initiative: The Threat of an Economic Cold War with China* (London: Bloomsbury Publishing, 2022).
- 13 Cha, Victor D.: „Allied Decoupling in an Era of US–China Strategic Competition”, *The Chinese Journal of International Politics*, 13., no. 4. (2020): 509–536.; Leoni, Zeno: *A New Cold War: US–China Relations in the 21st Century* (Bristol: Bristol University Press, 2024), 112–132. o.; Liu, Kerry: „America’s Decoupling from China Narrative: Development, Determinants, and Policy Implications”, *Journal of Information Technology & Politics*, 22., no. 1. (2025): 32–48.
 - 14 Ashford, Emma: „Great-Power Competition Is a Recipe for Disaster”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2021/04/01/china-usa-great-power-competition-recipe-for-disaster/> (a letöltés ideje: 2026. május 11.); Eszterhai Viktor: „Az orosz–kínai tengely az ukrajnai háború tükrében”, *Külügyi Szemle*, 21., no. 2. (2022): 43–66.
 - 15 Deudney, Daniel és Ikenberry, G. John: „The Intellectual Foundations of the Biden Revolution”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2021/07/02/biden-revolution-roosevelt-tradition-us-foreign-policy-school-international-relations-interdependence/> (a letöltés ideje: 2026. május 11.)
 - 16 A kortárs amerikai politikai közbeszéd hidegháborús logikájának az egyik legkarakteresebb példáját a képviselőháznak a Kínai Kommunista Párttal foglalkozó különbizottsága (*Select Committee on the CCP*) anyagai és nyilvános meghallgatásai szolgáltatják. A dokumentumok jól szemléltetik az USA rendszerszintű és egzisztenciális fenyegetésre vonatkozó értelmezését. (Forrás: *U.S. House of Representatives Select Committee on China*, <https://chinaselectcommittee.house.gov/> [a letöltés ideje: 2026. május 11.])
 - 17 *Global Times*, „US Should Discard Cold War Mentality and View China in an Objective and Rational Way: Chinese FM”, <https://www.globaltimes.cn/page/202008/1196997.shtml?id=11> (a letöltés ideje: 2026. április 8.).
 - 18 Campbell, Kurt M. és Sullivan, Jake: „Competition without Catastrophe”, *Foreign Affairs*, 98., no. 5. (2019): 96–111.
 - 19 Walt, Stephen M.: *The Hell of Good Intentions: America’s Foreign Policy Elite and the Decline of US Primacy* (New York, NY: Farrar, Straus and Giroux, 2018).
 - 20 A táblázat elkészítéséhez használt adatok forrása: *The World Bank*, „World Development Indicators”, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (a letöltés ideje: 2026. április 30.); *International Monetary Fund*, „World Economic Outlook Database, April 2026”, <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/WEOWORLD> (a letöltés ideje: 2026. április 30.); *Stockholm International Peace Research Institute*, „SIPRI Yearbook 1969/70: Armaments and Disarmament”, <https://www.sipri.org/yearbook/1970> (a letöltés ideje: 2026. április 30.); *Stockholm International Peace Research Institute*, „SIPRI Military Expenditure Database”, <https://www.sipri.org/databases/milex> (a letöltés ideje: 2026. április 30.); *Federation of American Scientists*, „Status of World Nuclear Forces”, <https://fas.org/initiative/status-world-nuclear-forces/> (a letöltés ideje: 2026. április 30.).

- 21 Ezzel ellentétes állásponton van Bekkevold, Jo Inge: „No, the World Is Not Multipolar”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2023/09/22/multipolar-world-bipolar-power-geopolitics-business-strategy-china-united-states-india/> (a letöltés ideje: 2026. április 8.).
- 22 Ennek vitájáról lásd: Lake, David A.: „Economic Openness and Great Power Competition: Lessons for China and the United States”, *The Chinese Journal of International Politics*, 11., no. 3. (2018): 237–270.; Maher, Richard: „Bipolarity and the Future of US–China Relations”, *Political Science Quarterly*, 133., no. 3. (2018): 497–525.; Yan, Xuetong: „Bipolar Rivalry in the Early Digital Age”, *The Chinese Journal of International Politics*, 13., no. 3. (2020): 313–341.; Degterev, Denis A., Ramich, Mirzet S. és Tsvyk, Anatoly V.: „US–China: »Power Transition« and the Outlines of »Conflict Bipolarity«”, *Vestnik RUDN. International Relations*, 21., no. 2. (2021): 210–231.; Zhao, Suisheng: „The US–China Rivalry in the Emerging Bipolar World: Hostility, Alignment, and Power Balance”, *Journal of Contemporary China*, 31., no. 134. (2022): 169–185.
- 23 Fu, Ying: „How China Sees Russia: Beijing and Moscow Are Close, but Not Allies”, *Foreign Affairs*, 95. (2016): 96.; Westad, Odd Arne: „The Sources of Chinese Conduct”, *Foreign Affairs*, 98., no. 5. (2019): 86–95.; Radin, Andrew, Scobell, Andrew, Treyger, Elina, Williams, J. D., Ma, Logan, Shatz, Howard J., Zeigler, Sean M., Han, Eugeniu és Reach, Clint: „China–Russia Cooperation: Determining Factors, Future Trajectories, Implications for the United States”, *RAND Corporation*, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3067.html (a letöltés ideje: 2026. május 11.); Stuenkel, Oliver: *The BRICS and the Future of Global Order* (Lanham, MD: Lexington Books, 2020); Rolland, Nadège: *China’s Vision for a New World Order* (Seattle, WA: The National Bureau of Asian Research, 2020).
- 24 Andal, Aileen Grace és Muratshina, Ksenia G.: „Adjunct Rather than Alternative in Global Governance: An Examination of BRICS as an International Bloc through the Perception of Its Members”, *Social Science Information*, 61., no. 1. (2022): 77–99.
- 25 Nurullayev, Dmitriy és Papa, Mihaela: „Bloc Politics at the UN: How Other States Behave when the United States and China–Russia Disagree”, *Global Studies Quarterly*, 3., no. 3. (2023).
- 26 Campbell és Sullivan: „Competition without Catastrophe”, 98. o.
- 27 Uo., 103–105. o.
- 28 A szövetségek instrumentalizálása alatt azt értem, hogy a korábban részben normatív és hosszú távú stratégiai elköteleződésen alapuló együttműködések elsődlegesen eszközjellegűvé válnak, és az adott helyzetben elérhető konkrét előnyök maximalizálását szolgálják.
- 29 A tanulmányban a tranzakcionális külpolitikai logika alatt olyan megközelítést értek, amelyben a nemzetközi kapcsolatok nem stabil, normatív vagy intézményes keretek mentén szerveződnek, hanem eseti alkuk, rövid távú kölcsönös előnyök és folyamatos újratárgyalás alapján alakulnak.
- 30 Franke, Benedikt (szerk.): *Munich Security Conference 2025: Speech by JD Vance and Selected Reactions* (Hamburg: Mittler, 2025), https://securityconference.org/assets/user_upload/MS_C_Speeches_2025_Vol2_Ansicht.pdf (a letöltés

- ideje: 2026. április 20.); Tomala, Oskar: „A Message between the Lines: JD Vance’s Munich Security Conference Speech”, *Res Rhetorica*, 12., no. 2. (2025): 227–235.
- 31 Sanger, David E., Pager, Tyler, Rogers, Katie és Kanno-Youngs, Zolan: „Trump Lays out a Vision of Power Restrained Only by »My Own Morality«: On Topic after Topic, President Trump Made Clear that He Would Be the Arbiter of Any Limits to His Authorities, Not International Law or Treaties”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2026/01/08/us/politics/trump-interview-power-morality.html>, 2026. január 8.
 - 32 McGuire, Chris: „The New AI Chip Export Policy to China: Strategically Incoherent and Unenforceable”, *Council on Foreign Relations*, <https://www.cfr.org/articles/new-ai-chip-export-policy-china-strategically-incoherent-and-unenforceable> (a letöltés ideje: 2026. március 24.).
 - 33 Clausing, Kimberley A. – Obstfeld, Maurice: „Tariffs as Fiscal Policy”, *National Tax Journal*, 79., no. 1. (2026): 1–22.
 - 34 A bemutatott elméleti keret első megjelenése: Csizmazia Gábor, Eszterhai Viktor és Tárnok Balázs: „Trump 2.0 hatása Európa helyére az átalakuló világrendben”, *John Lukacs Világrend Elemzések*, no. 1. (2025): 1–11.
 - 35 Waltz, Kenneth N.: *Theory of International Politics* (New York, NY: McGraw–Hill, 1979).
 - 36 Kissinger, Henry: *Diplomacy* (New York, NY: Simon & Schuster, 1994); Mearsheimer, John J.: *The Tragedy of Great Power Politics* (New York, NY: W. W. Norton & Company, 2001).
 - 37 Kennedy, Paul: *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000* (New York, NY: Random House, 1987).
 - 38 *The White House*, „National Security Strategy, October 2022”, <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (a letöltés ideje: 2026. március 24.); Bisley, Nick: „Minilateralism and the Dynamics of Great Power Competition in Asia: AUKUS and the Quad”, *Journal of Contemporary China*, 28. (2019): 133–150.
 - 39 *The White House*, „2025 U.S. National Security Strategy”; Malik, Jag Mohan: „America First, Rules Second: Trump’s National Security Rewrite”, *Comparative Strategy*, (2026): 1–21.
 - 40 Walt, Stephen M.: „The Predatory Hegemon: How Trump Wields American Power”, *Foreign Affairs*, 105. (2026): 8.; Linden, Ronald H.: „Trump and Europe: a Transactional Transformation”, *Global Public Policy and Governance*, no. 5. (2025): 444–456.
 - 41 Fromkin, David: „The Great Game in Asia”, *Foreign Affairs*, 58., no. 4. (1980): 936–951.; Hull, William: „The Scramble for Africa: White Man’s Conquest of the Dark Continent from 1876 to 1912”, *The Historian*, 55., no. 4. (1993): 809–811.; Osterhammel, Jürgen: *The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014).
 - 42 *The White House*, „2025 U.S. National Security Strategy”.
 - 43 Copeland, Dale C.: *Economic Interdependence and War* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014); Farrell, Henry és Newman, Abraham L.: „Weaponized

- Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion”, *International Security*, 44., no. 1. (2019): 42–79.
- 44 Lambert, Nicholas A.: *Planning Armageddon: British Economic Warfare and the First World War* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012).
 - 45 Lighthizer, Robert E.: *No Trade Is Free: Changing Course, Taking on China, and Helping America’s Workers* (Northampton, MA: Broadside Books, 2023); O’Brien, Robert C.: „The Return of Peace through Strength: Making the Case for Trump’s Foreign Policy”, *Foreign Affairs*, 103. (2024): 24.
 - 46 Frieden, Jeffry és Lake, David A.: „The New Political Economy of US Trade”, *Columbia Blogs*, <https://blogs.cuit.columbia.edu/jaf81/files/2026/01/Frieden-Lake-Trump-Trade-2026.pdf> (a letöltés ideje: 2026. március 24.); Ranald, Patricia: „Trump’s Trade Policies: Brutal Coherence Behind the Chaos”, *Journal of Australian Political Economy*, 96. (2026).
 - 47 Vörös Zoltán és Eszterhai Viktor: „A visszavonulás ára – az amerikai–kínai kereskedelmi megállapodás tanulsága”, *John Lukacs Világrend Elemzések*, no. 6. (2025): 1–9.
 - 48 Hass, Ryan, Kim, Patricia M., Solís, Mireya, Lee, John, Raditio, Klaus Heinrich, Aoyama, Rumi, Ngeow, Chow Bing, Gloria, Enrico V., Chung, Jae Ho, Ho, Selina, Chen, Yu-Jie és Le Thu, Huong: „Indo-Pacific Perspectives on the Prospect of a US–China G2”, *Brookings Institution*, <https://www.brookings.edu/articles/indo-pacific-perspectives-on-the-prospect-of-a-us-china-g2> (a letöltés ideje: 2026. április 20.).
 - 49 McGuire: „The New AI Chip Export Policy”.
 - 50 O’Brien: „The Return of Peace through Strength”.
 - 51 Eszterhai Viktor: „Újrajátszható-e a nixoni stratégiai manőver? A kínai–orosz szövetség szétválasztásának dilemmája”, *Magyar Politikatudományi Tanulmányok*, 4., no. 11–12. (2025): 65–78.
 - 52 Bethell, Leslie: „The Monroe Doctrine in US–Latin American Relations”, *CEBRI–Revista: Brazilian Journal of International Affairs*, 16. (2025): 63–80.

Nagyhatalmi érdekérvényesítés Latin-Amerikában: amerikai katonai beavatkozás Venezuelában

*Great Power Assertion in Latin America:
U.S. Military Intervention in Venezuela*

Reile Zsolt

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2026.2.6

Összefoglaló: 2026 januárjában az Amerikai Egyesült Államok katonai művelettel távolította el a hatalomból Nicolás Maduro venezuelai elnököt. Az amerikai beavatkozás fő motivációi közé tartozott egyrészt az ország természeti erőforrásaihoz való hozzáférés biztosítása, másrészt egy olyan politikai átalakulás elindítása, amely lehetővé teszi Washington számára, hogy megfossza a geopolitikai riválisait – Kínát, Oroszországot és Iránt – egy, a nyugati féltekén, tehát az amerikai érdekszférán belül található, stratégiaiul fontos bástyájuktól. A játékelmélet és Robert Jervis észlelés/félreértelmezés-konceptiója alapján megállapítható, hogy a katonai erőszak elkerülhető lett volna, amennyiben a Maduro-rezsim pontosan felismeri a Washingtont motiváló valós érdekeket, mind pedig a saját szövetségesei korlátozott képességeit. E tények ismeretének a birtokában a havannai kormány még előmozdíthat egy olyan politikai megoldást, amely az USA érdekeinek is megfelel, ugyanakkor csökkentené annak a veszélyét, hogy az katonai erőt alkalmazzon a szigetországgal szemben.

Kulcsszavak: geopolitikai versengés, játékelmélet, realista megközelítés, Jervis, nagyhatalmi politika

Abstract: In January 2026, the United States of America removed Venezuelan President Nicolás Maduro from power through a military operation. Among the main motivations behind the intervention were, on the one hand, securing access to Venezuela's natural resources and, on the other hand, generating a political transformation which would allow Washington to deprive its geopolitical rivals, namely China, Russia and Iran, of a strategically important stronghold within the American sphere of influence, in the Western Hemisphere. Based on game theory and Robert Jervis's concept of perception/misperception, this study argues that the use of military force could have been avoided had the Maduro regime accurately recognized both the real interests motivating the United States and the limited

capabilities of its own allies. Armed with these insights, the government in Havana could promote a political solution that also serves the interests of the United States and would parallelly preclude the use of military force by Washington against the island.

Keywords: *geopolitical competition, game theory, realistic approach, Jervis, great power politics*

Bevezetés

A 2006. január 3-án végrehajtott amerikai katonai akció során elfogták Nicolás Maduro Moros venezuelai diktátort, aki most New York-i őrizetben várja az igazságszolgáltatási procedúrát, amelynek az alapja négy, kábítószerek-kereskedelemhez és pusztító eszközök (fegyver) birtoklásával kapcsolatos vádpont. Az eltávolításának a módszere nem új keletű: maga az incidens és az előzménye is kísértetiesen hasonlít a panamai Manuel Noriega 1989 karácsonyát követő letartóztatására – a különbség az, hogy a mostani amerikai beavatkozás egy visszafogottabb, precíziós katonai művelet volt. Washington kábítószerek-kereskedelem vádjával fosztotta meg a hatalmától mindegyik államfőt, hogy a két, kulcsfontosságú stratégiai értéket (a hatalmas olajmezőket, illetve a Panama-csatornát) magáénak tudó országot stabilizálja, és bebetonozza őket az amerikai érdekszférába. Maduro elmozdítása tehát stratégiai jelentőséggel bír: mind Venezuela belpolitikájára, mind a nemzetközi politikára kiterjed a hatása.

A hidegháborús bipoláris rend vége óta a globális geostratégiai helyzetkép jelentősen átalakult. Kezdetben az Amerikai Egyesült Államok az egyedüli globális hatalomként alakította a nemzetközi rendet, de idővel egyre több kihívója jelent meg. Az Európai Unió, Oroszország, India és Kína közül leginkább az utóbbinak sikerült egyszerre kiemelkedő gazdasági és katonai potenciált létrehoznia, negyed évszázaddal a Szovjetunió összeomlása után. Washington és Peking versenye komplex és hosszú távú, s napjainkra jelentős feszültségeket szült, amelyek gyakran harmadik országok körül összpontosulnak.

A két nagyhatalom gyakorlatilag minden kontinensen talált ütközőpontokat, olyan országot, amely hagyományosan csak az egyik féllel épített ki gazdasági, politikai vagy katonai nexusokat, mostanra azonban lehetőséget adott a rivális valamilyen módon történő megjelenésére, s azzal teret engedett a regionális hatalmi egyensúly elmozdulására. A kihívó pedig általában Kína, hiszen az utóbbi években csak ritkán billent a változás mérlege a kínaitól az amerikai befolyás felé.

Afrikában ilyen ország a Dél-afrikai Köztársaság, a Kongói Demokratis Köztársaság, de a Kenyai Köztársaság és az Egyiptomi Arab Köztársaság is.¹ Az utóbbi hosszú időre visszamenőleg amerikai érdekeltségű és szövetséges országnak számít, és az egyik legjelentősebb amerikai gazdasági segély élvezője is.² Érdekes módon, ugyanakkor közös hadgyakorlatokat folytat Kínával, és az amerikai F-16-os vadászpilóta gépeit az ázsiai ország J-10C-ire cseréli.³

Ázsiában a Thaiföldi Királyság tekintetében különösen látványos ez a változás: a délkelet-ázsiai országban a második világháború óta az USA volt a fő gazdasági és stratégiai szövetséges, azonban az utóbbi évek során Kína rendkívül gyorsan pozícionálta magát, és gyakorlatilag az amerikaiak helyébe lépett.⁴ Természetesen az ellenkezőjére is van példa: habár az India és Kína közötti kereskedelem mértéke rekordmagasságú, Delhi egy ideje tudatosan építi le a stratégiai kapcsolatait Pekinggel, miközben az USA-val egyre növeli. 2026 elejére az észak-amerikai ország a szubkontinens legfontosabb exportpiacává és a legnagyobb kereskedelmi partnerévé lépett elő.⁵

Az amerikai kontinensen – Latin-Amerikában – az amerikai–kínai verseny az utóbbi tíz-tizenöt évben csúcsosodott ki, amelynek során a két nagyhatalom különböző területeken és szinteken próbálja az érdekeit érvényesíteni. Ez a dinamika különösen is érzékeny ebben a régióban, amelyet hagyományosan az Egyesült Államok befolyási övezetének tekintenek, ám Kína növekvő beruházásai és szerepvállalása megváltoztatta az erőviszonyokat. A kihívásokra pedig Washington egyre dinamikusabban válaszol.

A kőolajkészletekben és erőforrásokban gazdag Venezuela helyzete kiváló esettanulmányt jelent ebben az összefüggésben, mivel a két nagyhatalom geopolitikai versengésének a központi elemévé vált. Az országban nemrég lezajlott amerikai erőszakos beavatkozás, azaz Nicolás Maduro elnök elmozdítása ezt különösen jól szemlélteti. A katonai művelet azonban átalakította egyes latin-amerikai országok stratégiai számításait is, kiváltképp a tekintetben, hogy hogyan viszonyuljanak Washington és Peking politikájához. A venezuelai elnök kiiktatása a két nagyhatalomnak a térséggel kapcsolatos, egyre inkább elmérgesedő viszonyának a csúcspontja, ezért az oda vezető út alapos elemzése szükségszerű feladat.

E tanulmány célja annak a tisztázása, hogy a két nagyhatalom milyen módokon érvényesítette a befolyását Venezuelában, és a geopolitikai, gazdasági manőverek hogyan mélyítették el közöttük a konfliktust. Továbbá elemzi és értékeli e rivalizálásnak a következményeit – mégpedig nemcsak Venezuela, hanem a tágabb régió szempontjából is –, így tanulságokkal szolgálhat más, hasonló külső nyomásnak kitett országok számára. A venezuelai események hasznos tapasztalatokkal szolgálnak, és olyan következtetések vonhatóak le belőlük, amelyek előnyösek lehetnek a

közeljövőben nagy valószínűséggel bekövetkező kubai átalakulásokat kiváltó vagy azokra reagáló nagyhatalmi lépésekre való felkészüléshez. A tanulmány emellett hozzájárul az amerikai–kínai versengéssel kapcsolatosan a szakirodalomban folyó vitához: amellet érvel ugyanis, hogy az Amerikai Egyesült Államok venezuelai beavatkozása mögött elsősorban a két nagyhatalom közötti ellentétek kiéleződése áll, és – a hidegháború idejéhez hasonlóan – a saját érdekszférák biztosítása motiválja a térségbeli stratégiai lépéseket. Mindez nem csupán Venezuela, de Kuba esetében is igaz.

Venezuela és Kuba esete azért is számít különlegesnek a térségben, mert ott ma már nem kizárólag az USA és Kína gyakorolja az érdekérvényesítési képességét, hiszen megjelentek olyan hatalmak is, mint Oroszország vagy Irán. Ráadásul mindkét karib-tengeri ország már korábban igencsak sebezhető helyzetbe került: Venezuela a Hugo Chávez vezette, egyértelműen Amerika-ellenes rendszere kiépülésekor, Kuba pedig a Szovjetunió összeomlásával. A gazdasági kihívásaikkal politikai elszigeteltség is párosult. Az USA-hoz és Kínához fűződő bonyolult kapcsolatuk, valamint az azok erőjátékjában való helyezkedésük hozzájárul a nagyhatalmi politika szélesebb körű – különösen a sebezhető államokra váró – következményeinek a megértéséhez. A nagyhatalmi politika árnyékában lezajlott, illetve még mindig tartó venezuelai átalakulásokból következtetni lehet a várható kubai változások lehetséges útjára és kimenetelére.

Összefoglalásként kijelenthető, hogy az Egyesült Államok és Kína között Venezuela kapcsán folyó geostratégiai versengésnek a megértése a nemzetközi kapcsolatok jövőbeli tendenciáinak az előrejelzését szolgálja, és kiderül belőle egy rendkívül fontos, világméretű törekvés, amely meghatározza a két nagyhatalom viszonyát is. Washingtonnak globális perspektívában két fő célja van, amelyből az elsődleges a regionális érdekszférájának a biztosítása. Ebbe illeszkedik bele Venezuela és nagy valószínűséggel hamarosan Kuba „megreformálása” is. Az USA ebben az érdekszférában – amelyet a nyugati félteként azonosít, de gyakorlatilag az amerikai kontinenst és a hozzá tartozó földrajzi területeket érti alatta (Grönlandtól az Antarktisz egy részéig) – nem tűr meg ellenséges országokat, kihívókat (a jelen esetben Kínát vagy Oroszországot). Másrészt meg akarja gátolni, hogy saját magán kívül más is a regionális hegemon szerepébe kerülhessen, ezért célja Kína gyengítése az indo-csendes-óceáni és a kelet-ázsiai térségben.

Ahogy arra John Mearsheimer is felhívta a figyelmet, jelenleg az Amerikai Egyesült Államok az egyetlen regionális hegemon a világon, de Kína ugyanezt a pozíciót szeretné elérni, s ennek érdekében a saját érdekszféráját ki akarja terjeszteni Ázsiában, s közben az amerikait gyengíteni – ezért hatol be erőteljesen Latin-Amerikába, és kíván Venezuelában, Kubában és más országokban is széles körű befolyás szerezni. Washington pedig természetesen

mindent megtesz, hogy ott ne jöjjön létre másik regionális hegemon. A 20. században az Amerikai Egyesült Államokon kívül négy ország dédelgetett regionális nagyhatalmi álmokat: a Német Császárság, majd a náci Németország, továbbá a birodalmi Japán és a Szovjetunió. Az USA mind a négygel sikeresen leszámolt, és nem szeretne egy ötödiket, Kínát.⁶ Ebből adódik a két nagyhatalom stratégiai versenye, és ezért fontos Washington számára Kína szerepének a meggyengítése Latin-Amerikában.

A venezuelai beavatkozás csak egy lépés volt ebben a hatalmas sakkjátszmában. Maduro elmozdítása azonban nem volt szükségszerű, és lett volna lehetőség arra, hogy Caracas a volt diktátor vezetésével is közelebb kerüljön Washingtonhoz. A jelen tanulmány amellet érvel, hogy a történetek Maduro téves percepcióján alapultak, aki félreértelmezte Washington jelzéseit (a Fehér Ház igazi célját), és nem ismerte fel, hogy egy nagyhatalmi ellentét közepébe sikerült manővereznie magát az elmúlt évek során. A venezuelai államfő tévesen ítélte meg a térségbeli szövetségeseinek a valós erejét és elszántságát, így gyakorlatilag egyedül maradt az Amerikai Egyesült Államokkal szemben. Ezt a jelen írás többek között a játékelmélet alapján, valamint a Jervis-féle „észlelés–félreértelmezés” (*perception–misperception*) alkalmazásával is igazolja. Azok ugyanis – a realista megközelítések mellett – lehetőséget biztosítanak arra, hogy személyes oldalról, a döntéshozó szemszögéből is megvizsgálják az ok-okozati elemeket, és rávilágítsanak azon mozzanatokra, amelyeknek hosszú távú regionális és – részben – globális következményei vannak, nem utolsósorban Kubára nézve is.

Amerikai és kínai szerepek Latin-Amerikában

Miközben Peking kizárólag gazdasági együttműködőnek igyekszik mutatkozni Latin-Amerikában, addig a kínai jelenlét bővülését Washington geopolitikai célok vezérelte lépésként értelmezi. A venezuelai befolyásért folyó amerikai–kínai geostratégiai versengéssel kapcsolatos elméleti perspektívák vizsgálata a hatalmi dinamikák komplex kölcsönhatására világít rá. Kiemelt szerepet kapnak ebben a realista elméletek, amelyek szerint az államok az erőforrások és a stratégiai előnyök biztosítása érdekében versengő magatartást tanúsítanak – ahogy azt a Venezuela és a szövetségesei viszonyának a közelmúltbeli alakulása, illetve a dél-amerikai ország körül kialakult nagyhatalmi verseny részeként lezajlott közvetlen beavatkozások is alátámasztják.

USA

A latin-amerikai országok többsége 1810 és az 1830-as évek között vívta ki a Spanyol Birodalomtól való függetlenségét, és alakultak ki a nagy vonalakban a maival megegyező határaik: Venezuela például elvileg 1811-ben – bár még 1830-ig Nagy-Kolumbiához tartozott.⁷ Ez volt az az időszak, amikor a még fiatal Amerikai Egyesült Államok is kifejezte a függetlensége tiszteletben tartásának az igényét („Amerika az amerikaiaké”). Azt, hogy Európa – még Nagy-Britannia is – elfogadta ezt, leginkább az tette lehetővé, hogy az öreg kontinens országai még mind gazdasági, mind katonai tekintetben a napóleoni háborúk okozta nehézségektől szenvedtek, és a társadalmak sem támogattak volna egy újabb, nagyobb volumenű hadi vállalkozást.

Az USA az 1823-ban kinyilvánított, később széleskörűen ismertté vált, s többször is hivatkozási alapként szolgált Monroe-doktrínában fogalmazta meg azt a máig is ható biztonsági tételét, amelynek értelmében a geopolitikai érdekszférájába tartozó területeken (értsd: az amerikai kontinensen) nem tűr meg idegen, ellenséges hatalmakat, sem olyan kormányokat, amelyeket azok segítettek pozícióba.⁸ Ennek megfelelően Latin-Amerika azóta, hogy a Spanyol Birodalom elveszítette az amerikai gyarmatait,⁹ tehát majdnem kétszáz éven át az Amerikai Egyesült Államok kizárólagos érdekszférájába tartozott. A térségbeli országok azonban a kezdetek óta kritikusan figyelték Washington érdekérvényesítési igényeit. A latin-amerikai függetlenségi vezetőhöz, Simon Bolívarhoz köthető a mondás, miszerint „úgy tűnik, a sors úgy rendelte, hogy az Egyesült Államok a szabadság nevében nyomorúsággal sújtsa Amerikát.”¹⁰

Nem sokszor ugyan, de előfordult, hogy az európai hatalmak semmibe vették a Monroe-doktrínát. Erre példa a 19. század közepén Franciaország (III. Napóleon) által létrehozott Mexikói Császárság, amelynek az uralkodója a tragikus sorsú Ferdinánd Miksa osztrák főherceg lett. Bár a megalapítása egyértelműen megsértette a Monroe-doktrínát, ráadásul az Amerikai Egyesült Államok közvetlen déli szomszédságában, az amerikaiak az éppen zajló polgárháborújuk miatt nem tudták közvetlenül megakadályozni. Hamarosan azonban a köztársaságiaknak küldött fegyverszállítmányokkal elérték, hogy azok a francia erőket visszavonulásra készítsék, és Mexikó visszatérjen a korábbi és azóta is fennálló államformájához a köztársasághoz, (az ország 1824 óta viseli a hivatalos Mexikói Egyesült Államok nevet).

Utána már egészen a hidegháborúig nem volt tényleges kihívója az Amerikai Egyesült Államoknak Latin-Amerikában. Akkor azonban a Szovjetunió megpróbált egyes országokban befolyást szerezni, amire Washington, a dominóelv érvényesülésétől tartva, általában gyorsan ellenlépéseket tett. Moszkvának a térséggel kapcsolatos tervei – egyes elszigetelt, többé-kevésbé

sikeres szovjet beavatkozások kivételével (Kubában az 1960-as évek elejétől, Chilében, Nicaraguában és Peruban a '70-es években) – nem hozták meg a várt eredményt.

Míg az USA 1823 után több mint nyolcvanszor – 1898 és 1994 között 41 alkalommal – avatkozott be fegyveresen a latin-amerikai ügyeibe,¹¹ addig a hidegháború után egy meglehetősen békés időszak következett a régióban is: radikálisan visszaesett az amerikai katonai intervenciók száma. 2026-ig Washington csak egyszer indított műveletet Panamában (1989/90) és kétszer Haitin (1994 és 2004), hiszen a Szovjetunió felbomlásával a kommunista eszmék latin-amerikai terjedésének a veszélye is elhárult, így pedig megszűnt az Egyesült Államok régiós beavatkozásának a fő indoka. Washington inkább egyéb, békésebb módokon érte és éri el a stratégiai céljait a térségben: lecsökkentette a követségei és a konzuli irodái számát; a befolyásolási tevékenységeit visszafogottan, inkább puha hatalmi eszközökkel folytatta, a katonai jelenléte *de facto* megszűnt, s csak egyes államokban, főleg kábítószerezellenes céllal állomásoztatott kisebb kontingenseket ott.¹² Barack Obama elnök külügyminisztere, John Kerry a következőt nyilatkozta az amerikai kontinens népeinek: „Az a kapcsolat,... amiért keményen dolgoztunk..., arról szól, hogy minden országunk egyenrangúként tekintsen a többire. A Monroe-doktrína korszaka lejárt.”¹³

Donald Trump első elnöksége alatt azonban ismét sokszor előkerült a Monroe-doktrína¹⁴ – igaz, akkorra már látványos volt Kína latin-amerikai térnyerése is. Napjainkban viszont Washington egyértelműen geopolitikai kihívásként tekint a kínaiaknak a közép- és dél-amerikai kontinensen, illetve a Karib-tengeren való jelenlétére.¹⁵

A régióbeli nagyhatalmi versengés célja a hagyományos erőviszonyok átalakítása: míg az Amerikai Egyesült Államok igyekszik erősíteni az általános jelenlétét (a geopolitikai, geostratégiai és geoökonómiai szempontjainak megfelelően), addig Kína kihívóként jelentkezik az olyan országokban, amelyeknek a politikai beállítottsága az együttműködésnek kedvez, és ajtót nyitnak a gazdasági térhódításának.

Ahogy az a jelen írásból is ki fog derülni, Maduro 2026. január 3-án, fegyveres erőszakkal történt eltávolítása egy olyan esemény volt, amely nem állt érdekében az Amerikai Egyesült Államok kormányának, a végrehajtását inkább a venezuelai elnök hibás helyzetfelismerése váltotta ki.

Kína

Az elmúlt évtizedekben Kína szinte példátlan mértékű gazdasági növekedést ért el, s az a világ második legnagyobb gazdaságává tette. Az ország az Övezet és Út Kezdeményezése (*Belt and Road Initiative*, BRI) révén sorra

építi ki és bővíti a gazdasági kapcsolatait, különösen a fejlődő országokban. A kínai vállalkozásokat – amelyekre gyakran jellemző az infrastrukturális beruházások és az energiaforrások kiaknázása – egyrészt Kína globális pozíciójának az erősítésére, másrészt az amerikai befolyás visszaszorítására szolgáló eszközként lehet értelmezni. Míg Peking csak gazdasági partnerként pozicionálja magát Latin-Amerikában, addig Washington a kínai terjeszkedés mögött geopolitikai motivációkat lát.¹⁶

Néhány releváns tanulmány szerint azonban Kína latin-amerikai terjeszkedése – a Szovjetunióétól eltérően – egy következetes, kiszámított stratégiára épül(t).¹⁷ A realista iskola elmélete alapján Kínának mint feltörekvő államnak a sikeréhez két feltétel teljesülése szükséges: egyrészt, hogy a befolyását kiterjessze az érdekszférájába tartozó régióban (índo-csendes-óceáni térség, Tajvan, Délkelet-Ázsia); másrészt, hogy a globális egyensúlyi rendszert saját maga felé tudja elbillenteni, azaz az Amerikai Egyesült Államokat mint a legjelentősebb globális szereplőt kellően meggyengítse gazdaságilag, stratégiailag és politikailag/morálisan egyaránt.

Az utóbbi két évtizedben közel 25-szörösére (400 milliárd dollárra) nőtt a Kína és a latin-amerikai országok közötti kereskedelmi forgalom értéke, és az előrejelzések szerint ez 2040-re meg fog duplázódni.¹⁸ Ám a kínaiaknak a térségbeli jelenléte a gazdaságinál sokkal szerteágazóbb, meglehetősen összetett célt szolgál. A Kínai Népköztársaság ugyanis

„szisztematikusan építi ki [a] geopolitikai bástyáit Latin-Amerikában (is)... A kritikus infrastruktúrába történő gazdasági befektetései... sok esetben egy kényszerítő diplomácia eredménye, melyben kínai állami vállalatok testesítik meg a kommunista államhatalmat, és gyakorolnak nyomást helyi és állami kormányzervekre. A gazdasági kapcsolatok ellenőrzésével... Peking hatalmas nyomást tud gyakorolni az egész régióra..., fokozva a geopolitikai érdekellentétet a most feleszmélő USA-val szemben.”¹⁹

Kínának a térségbeli közvetlen katonai jelenléte minimális. A kommunista vezetés és a hadsereg közvetetten azonban jelentős befolyást gyakorol több latin-amerikai országban is. Ebben az ottani stratégiailag kulcsfontosságú duális (értsd: civil és katonai) felhasználhatóságú infrastruktúrába történő kínai befektetések és azok ellenőrzése/működtetése komoly szerepet játszik. Az ilyen beruházások közé tartozik – a teljesség igénye nélkül – Chilében a főváros, Santiago villanyhálózatának a zöme, amely a kínai tulajdonban lévő BeiDou (Pejtou), azaz a kínai hadsereg műholdjai által ellenőrzött/irányított rendszer része.²⁰ Szintén kínai tulajdonba kerültek egyes igen értékes lítiumlelőhelyek és rézbányák. Az argentinai Neuquén megyében Kína már 2018 óta lízingeli (50 évre) a mélyűr kutatására

szolgáló patagóniai radart.²¹ Továbbá tárgyalásokat folytat több, az ország déli részén építendő kikötőkre vonatkozó jogok megszerzéséről, amelyek aztán könnyen támogathatnák a kínai haderő ottani fenntartását, sőt a katonai jelenlét kiterjesztését a Magellán-szoros, a Drake-szoros és az Antarktisz környékére.²² A perui Chancayban az ázsiai ország 3,5 milliárd dollárból kiépítette Latin-Amerika legnagyobb csendes-óceáni kikötőjét – amely az amerikaiak szerint duális hasznosításra alkalmas.²³ Sok tucát, az említettekhez hasonló kínai beruházás létezik a dél-amerikai kontinensen.

A kínaiak latin-amerikai térnyerése kapcsán Laura J. Richardson tábornok, az Egyesült Államok Déli Parancsnokságának egykori vezetője a Szenátus előtt elmondott, rendkívül részletes összefoglalójában három fő tényezőre hívta fel a figyelmet:

1. Kína tökélyre fejlesztette a gazdasági és a hadászati együttműködését, s azt egy ideje – többek között – Latin-Amerikában is „beveti”. Peking kihasználja az ottani „bizonytalan biztonsági helyzetet, valamint a régiónak a gazdasági beruházások iránti igényét, hogy befolyásra tegyen szert, és előmozdítsa a rosszindulatú céljait”.²⁴ Azaz gazdasági eszközökkel teremt a katonai műveletekre és jelenlétre lehetőséget.
2. Kína sok milliárd dollár értékben hajt végre információs manipulációs műveleteket a térségben, hogy az előző pontban említett aktivitását elfogadtassa, eszközként pedig propagandát, cenzúrát és információs nyomásgyakorlást egyaránt alkalmaz. A gazdasági jelenlétének következtében pedig a kínai hiteltől megrogyott latin-amerikai országok teljes gazdasági kiszolgáltatottságba kerülnek Peking felé, amely a törlesztés fejében halászati és bányászati jogokat kér, s azzal megfosztja a térséget a természeti értékeitől és a stratégiai ásványkincseitől.²⁵
3. Az Amerikai Egyesült Államoknak egy, a Marshall-tervhez hasonló eszközzel kellene a növekvő kínai (és orosz!) befolyásolást elhárítania.²⁶

Érdekes, hogy Kína nemcsak a hozzá ideológiailag közelebbi, baloldali/szocialista rezsimekkel (Brazília, Nicaragua, Kuba és mostanáig Venezuela) épített ki szoros kapcsolatokat, hanem az USA-szövetséges országokban is nagyon aktív: Argentínának és Chilének is már évek óta a legnagyobb kereskedelmi partnere. Hiába kezdett az elmúlt években több latin-amerikai ország is konzervatív politikába a jobboldali választási győzelem után, gazdaságuk már mélyen beleágyazódott a hatalmas ázsiai országéba.

A kínai–amerikai nagyhatalmi versengés a régió országai szemszögéből kettős hatással jár. Egyrészt a „kegyeiket kereső” nagyhatalmak nagyvonalú

infrastrukturális vagy pénzügyi befektetései, kölcsönei érezhetően növelik a jólétet a gyakran még mindig jelentős arányban szerény körülmények között élő latin-amerikai társadalmakban, s ezzel hozzájárulnak a társadalmi olló záródásához. Másrészt viszont alááshatja a szuverenitásukat, az autonómiájukat, és a gazdasági ösztönzőkkel arra kényszeríti őket, hogy még inkább az érdekérvényesítő nagyhatalom politikáját kövessék.

Ebben a folyamatban a kínai terjeszkedés agresszívnek nem nevezhető ugyan, de erőteljesnek igen, hiszen a korábbi nagyhatalmi/szuperhatalmi régiós politikával, a Szovjetunió latin-amerikai jelenlétével való összevetésben szembeötlő a különbség: Moszkva kapcsolata az érintett országokkal inkább opportunistá, és az USA-ellenes hangulatra épített, mintsem egy kiszámított, következetes stratégiára, Kína azonban tudatosan Latin-Amerika gazdasági behálózására törekszik. A Szovjetunió önmegtartóztatása két pilléren nyugodott: elismerte, hogy a kontinens az Amerikai Egyesült Államok érdekszférája, és felismerte, hogy Washington képes nagyon gyorsan változásokat kikényszeríteni a térségben, így a Moszkva által befektetett idő, tőke és energia gyorsan kárba veshet.²⁷ Az elsőt, az USA „fennhatóságát” Kína – különösen a duális felhasználásra alkalmas infrastrukturális eszközei és az erős gazdasági jelenléte révén – kétségbe vonja. A másodikra Kína csak most kezd rájönni: az USA kiszorította a Panama-csatornából, s várhatóan hamarosan ez lesz a helyzet Venezuela és Kuba esetében is.

Kína, az Amerikai Egyesült Államokkal ellentétben, sosem alkalmazott katonai erőszakot a régióban. Nyíltan hirdetett gazdasági eszközök segítségével igyekszik az érdekeit érvényesíteni, és kifejezetten vigyáz arra, hogy ne lehessen erőszak alkalmazásával vádolni. Tehát Maduro elnök nem számíthatott semmilyen kínai biztonsági garanciára egy Venezuela elleni amerikai katonai beavatkozás esetére.

Venezuela – a fekete arany hazája

Az évek óta tartó gazdasági fejtelenséget 2026 januárja óta politikai instabilitás is terheli a dél-amerikai országban. 2026 harmadik napjának hajnalán egy precíziós katonai művelet részeként az Amerikai Egyesült Államok különleges egységei elfogták az elnököt, Nicolás Madurót, akit a feleségével együtt New Yorkba szállítottak. A módszer nem új keletű: maga az incidens és az előzménye is kísértetiesen hasonlít a panamai Manuel Noriega tábornok 1989 karácsonyát követő letartóztatására; a különbség csak annyi, hogy a mostani beavatkozás egy visszafogottabb katonai műveletként zajlott le.

Maduro elmozdítása stratégiai jelentőségű, ugyanis Venezuela belpolitikája mellett a nemzetközi politikára is kiterjedő hatással bír. A latin-amerikai országokat megosztotta a beavatkozás: a szocialista vezetésűek

(Mexikó, Brazília, Kolumbia, Kuba) nyíltan elítélték az „amerikai intervenciót”, és azt a szuverenitás túrhetetlen megsértésének minősítették, a jobboldali kormányok (Argentína, El Salvador, Ecuador, Bolívia) viszont üdvözölték, és egy autoriter elleni, régóta esedékes igazságszolgáltatásként értékelték Maduro eltávolítását. Az egyes országok külpolitikai álláspontjának az alapja nem is magának az elnöknek az elrablása, hanem az a tény, hogy az USA bizonyítottan képes és hajlandó is átalakítani a nyugati félteke *status quo*-ját.²⁸

A venezuelai beavatkozáshoz vezető folyamat a tükörképe volt annak a globális hatalmi és befolyásolási játszmának, amelyben a feltörekvő Kína egyre növekvő befolyása megkérdőjelezi a még szuperhatalmi státuszban lévő, de már gyengülő Egyesült Államok dominanciáját.

Pekingnek és Washingtonnak a venezuelai ügyekben való szerepvállalása egy szélesebb körű befolyásért folyó küzdelmet tükröz, amelyben a gazdasági, a politikai és a katonai stratégiák összefonódnak, és külső nyomás gyakorlásával alakítják az ország jövőjét. Venezuela geopolitikai súlyát nem lehet alábecsülni: kulcsfontosságú olajszállítóként, ideológiai küzdelmek színtereként és regionálisan is meghatározó országgként vonzó célponttá vált mind a kínai, mind az amerikai külpolitikában.

A gazdag természeti erőforrásai – elsősorban a kőolaj – egykor reményt és lehetőséget jelentettek a dél-amerikai ország számára. A 2010-es években azonban Hugo Chávez államosítási politikája központi ellenőrzés alá vonta valamennyit, ami hatékonysági problémákhoz és pénzügyi egyensúlyhiányokhoz vezetett. Ráadásul mindez az évek során újra és újra társadalmi megosztottságot és politikai konfrontációt generált, ami egyre növelte Venezuela gazdasági és politikai instabilitását.²⁹

A Venezuelában folyó nagyhatalmi versenyre fókuszáló kutatások kiemelik az olajnak mint befolyásoló tényezőnek a szerepét, és arra mutatnak rá, hogy Kína és az Amerikai Egyesült Államok miként használja fel az ország erőforrásait a saját geopolitikai céljaik előmozdítására. Többek azt vizsgálták, hogy a két fél érdekei szempontjából a kőolajkészletek feletti ellenőrzés hogyan válik meghatározó tényezővé.³⁰

A globális Övezet és Út Kezdeményezés – a többi latin-amerikai országhoz hasonlóan – Venezuela esetén is kulcsfontosságú szerepet játszott a gazdasági kapcsolatok kiépítésében: Kína az energetikai fejlesztések terén jelent meg potenciális partnerként. Ez kedvező volt a caracasi rezsim számára, hiszen az ország olajkitermelése akkorra már egyszerre szembesült mind a chavista államosításból eredő kihívásokkal, mind pedig az Amerikai Egyesült Államok jelentette korlátokkal. Kína megjelenését követően viszont az USA növelte a Venezuelát sújtó szankciókat, és az ország teljes elszigetelését és a kínai befolyás ellensúlyozását célzó diplomáciai lépéseket tett.

Mindez jól illusztrálja a két nagyhatalom rivalizálására jellemző bonyolult, egymásnak ellentmondó dinamikát. Washington eszköztárába könnyen belefért a szankciók alkalmazása, hiszen azokra történelmi távlatokban is gyakran támaszkodott – például Kubával szemben is. A szankciók politikai következményeit (vagy a remélttel ellenkező hatásukat) már sokan vizsgálták, amelyekből kiderült, hogy a venezuelai vezetés aláásására irányuló amerikai lépések például éppen Caracasnak a Kínához fűződő kapcsolatait erősítették meg.³¹

Bár Washington a „legnagyobb nyomás” politikája³² alapján a szankciókban látta annak a lehetőségét, hogy Caracast eltántorítsa a már egy évtizede képviselt politikájától, más hatalmak azonban kereskedelmi és katonai támogatásokkal sikeresen ellensúlyozták a törekvéseit. Kína és Oroszország mellett Irán is úgy vélte, hogy a venezuelai rezsim segítségével teret hódíthat az Amerikai Egyesült Államok érdekszféráján belül, és a befolyása révén régiós bátyák kiépítésére tehet kísérletet. Teherán és Moszkva ellen is amerikai szankció van érvényben, ami arra készítette őket, hogy Venezuelával együtt továbbra is kitartsanak Washingtonnal szemben.³³

Peking számára az energiabiztonság megteremtését az jelenti, ha kormányközi megállapodások, valamint külföldi olajmezőkben való részeselek szerzése révén biztosítani tudja az ország ellátását.³⁴ Ezt a lehetőséget találta meg Venezuelában is. Hugo Cháveznek pedig két oka is volt arra, hogy Kína felé kormányozza a venezuelai olajipart. Az egyik, hogy megtörje annak az amerikai piactól való – majdnem kizárólagos – függését,³⁵ a másik, hogy az ideológiailag közelebb álló Kínai Kommunista Párttól politikai és esetleges biztonságpolitikai garanciákat remélt. Venezuela a chavista külpolitikai dinamika következtében a 2010-es évekre egyértelműen Kína és Oroszország oldalára állt.³⁶ Chávez halála után Nicolás Maduro is az elődje politikáját folytatta. Kína viszont a két ország közötti kapcsolatot arra használta fel, hogy az olaj-infrastruktúra létrehozása mellett – a saját érdekei szem előtt tartásával – egy teljes stratégiai partnerséget alakított ki, s azt az olajszektorba történt befektetések mellett banki kölcsönökkel és technológiaátadással – köztük jelentős hadiiparival – is megerősített. Latin-Amerikán belül Venezuelában a legmagasabb a kínai banki kölcsön mértéke: mára meghaladja a 10 milliárd dollárt. Ehhez jön az a még legalább 60 milliárd dollár, amit az ázsiai ország a későbbi olaj fedezetére bocsátott Caracas rendelkezésére az elmúlt tíz évben.³⁷ A nyugati hatalmak, de elsősorban az Amerikai Egyesült Államok szerint Kína általában elkötelezett az autoriter kormányzás és az állami irányítású fejlesztések iránt, így Venezuelában is azt támogatja. A gazdasági „segítség” részeként egyes kínai vállalatok megfelelő technológiát biztosítottak a hatékonyabb megfigyelési rendszerek kiépítéséhez, s azokat a Maduro-kormány a politikai ellenzéke megfigyelésére és felszámolására használta fel.³⁸

Oroszországot – a strukturális realizmus elveinek megfelelően – főként geopolitikai szempontok vezérlik, és az erőviszonyok alapján dönt Venezuela kapcsán. Az orosz jelenlét stratégiai jelzésként szolgál az USA felé, hogy emlékeztesse: a nagyhatalmi versengés nem korlátozódik az Amerikától távoli területekre.³⁹ Az oroszokat két terület érdekli Venezuelában: az olaj és a fegyver. Az elsők az orosz olajipari vállalatok kőolaj- és ásványierőforrás-kutatási projektekben vesznek részt, ám meglehetősen sikertelenül.⁴⁰ A másodikon viszont nagyobb eredménnyel, hiszen a Maduro-rezsim az orosz fegyverek és fegyverrendszerek egyik fő vásárlójává vált.⁴¹ Oroszország két stratégiai célja azonban túlmutat a kereskedelmi lehetőségeken: az egyik ugyanis a nyugati demokráciák destabilizálása, a másik pedig a nyugati féltekén található legnagyobb olajkészletek feletti befolyás megszerzése.⁴² De Moszkva számára azért is fontos a venezuelai kapcsolat, mert annak (és más oroszbarát – pl. afrikai – rezsimeknek) a segítségével a Kreml képes az ENSZ-szervezetek szavazási eljárásait befolyásolni – például Oroszország Ukrajnával szembeni álláspontjának a támogatásával –, és így Moszkva nem csupán regionális, hanem globális hatalomként jelenhet meg. Az Amerikai Egyesült Államok január 3-i fellépése, Maduro elmozdítása azonban ennek az oroszokra kedvező helyzetnek véget vethet, és Moszkva hamarosan búcsút mondhat Venezuelának mint a nyugati féltekén levő hasznos hírszerzési és titkos műveleti állomásának. Kiemelendő, hogy Oroszország sem rendelkezik/rendelkezett releváns katonai erővel a térségben. Bár az Ukrajnában zajló háború miatt Trumpot sokan vádolják azzal, hogy közel áll Vlagyimir Putyinhoz, a valóság azonban mást mutat: az amerikaiak sakkjátszmába illő precizitással szedik le az orosz bábukat, szűkítik Moszkva globális jelenlétét – Szíriában, a Kaukázusban, Venezuelában, Iránban és talán hamarosan Kubában.

Mialatt a Maduro-rezsim a kínai gazdasági támogatást élvezte, nem vett tudomást arról, hogy Kína nem csupán Venezuelában, de egész Latin-Amerikában ugrásszerűen növelte a gazdasági, és általában a geopolitikai jelenlétét. Ehhez párosult még az oroszok és az irániak venezuelai aktivitása is, ami az Amerikai Egyesült Államok részéről egyre nagyobb figyelmet váltott ki, ezért igyekezett bizonyos külpolitikai lépésekkel csökkenteni Peking és a szövetségesei térségbeli hatalmát. Hamarosan már a nemzetbiztonság szemszögéből szemlélte a helyzetet, és Kína növekvő befolyását gyakran az Amerika-ellenességgel hozta összefüggésbe.⁴³

A venezuelai befolyásért folyó geostratégiai versengés vizsgálata során olyan fontos témák kerülnek az előtérbe, amelyek a nemzetközi kapcsolatok összetett kölcsönhatásaira világítanak rá: ideológiai különbségek, stratégiai szintű biztonságpolitikai kihívások, nemzetközi droggereskedelem, de akár az erőforrás-függőség is.⁴⁴ A legtöbb tanulmány szerint azonban mind

Kínát, mind az USA-t a latin-amerikai ország hatalmas kőolajkészletei motiválják, amelyek a globális energetikai átállás közepette kulcsfontosságúvá váltak.⁴⁵ Ennek a különös jelentőségét később, a Játékelmélet fejezetben, Maduro elnök döntéshozatalának az elemzése során ismerteti a jelen írás.

Elméleti megközelítés

A tanulmány eddig azokat a történelmi és aktuálpolitikai folyamatokat igyekezett bemutatni, amelyek különböző perspektívából jellemzik a Venezuela kapcsán folyó nagyhatalmi párharcot, illetve felvázolta azt a helyzetet, amely Maduro elnök 2026. január 3-ai amerikai elmozdítását megelőzte. A továbbiakban elméleti megközelítés alkalmazásával kíván magyarázatot adni magára az eseményre, bemutatja a döntések mögötti motivációkat és a döntéshozás folyamatát. E célból a tanulmány a játékelméletre és a Jervis-féle „észlelés – félreértelmezés” (*perception–misperception*)⁴⁶ elméletre támaszkodik.

A nemzetközi kapcsolatok elméletét (*theory of international relations*) alkotó keretek – mint például a realista, a liberális és a konstruktivista szemléletmód – folyamatosan formálják a párbeszédet, és adnak alapot a tudományos megközelítésekhez, elemzésekhez. Habár ezek az iskolák körültekintően megmagyarázzák az adott államok érdekeit és viselkedését, azonban befolyásolják azok külpolitikájának az értelmezését is, tehát a meghatározásukra is hatással vannak. Sőt, eltérően ítélik meg a nemzetközi konfliktusok kimenetelét is. Olyan tudósok munkái alapján, mint Kenneth Waltz vagy John Mearsheimer, Rafal Wordliczek realista álláspontja az, hogy az Egyesült Államok és Venezuela szerepét a stratégiai érdekek határozzák meg,⁴⁷ miközben a konstruktivisták, például Andres Canizalez az identitás és a diskurzus jelentőségét emeli ki a venezuelai állami és államközi intézkedések alakításában.⁴⁸ A nemzetközi kapcsolatokat elemző iskolák közötti különbségek jelentősek – még akkor is, ha sok átfedés található közöttük. Ennek az írásnak nem azoknak a feltárása a célja, hanem az, hogy a megfelelő elmélet alkalmazásával – amely akkor jó, ha visszafogott és egyszerű – magyarázatot adjon a vizsgált hatalmak viselkedésére.

Azonban felmerülhet a kérdés, hogy az elmélet mindig alátámasztja-e a tapasztalatot, illetve a gyakorlat a teóriát. Robert O. Keohane szerint a nemzetközi kapcsolatok elméletének az alkalmazása azért hasznos, mert gyakran pontosabb eredményekre következtethetünk, „mint a kor előítéleteinek a vak követésével”.⁴⁹ Azonban ő is úgy véli, hogy szükség van a szkepticizmusra – azaz a kritikai elemzés annál fontosabb, minél komolyabban vesszük egyes iskolák tanait.

Tekintettel mindezekre, a tanulmány a neorealista (és részben neoklasszikus realista) nézőpontból vizsgálja a venezuelai és az ország kapcsán folytatott nagyhatalmi politika által gerjesztett történéseket. Ez az a megközelítés az, amely talán a legjobban leírja az olyan eseményeket, amelyekben a hatalmi politika, a kockázatos biztonsági versengés és az anarchia dominál, s az állam fennmaradása a legfontosabb kérdés, a nemzetközi együttműködés pedig gyenge.

Továbbá, mivel a felsorolt elméletekben az emberi tényezők nem játszanak szerepet, ezen elemzés során azok – Keohane tanácsának megfelelően – külön hangsúlyt kapnak. Hiszen a vizsgált helyzetben érintett négy ország (Amerikai Egyesült Államok, Kína, Venezuela és Kuba) közül kettőben az állam egyetlen személlyel (Venezuela: Maduro; Kuba: Raúl Castro), egy pedig egy rendkívül szűk körrel (Kína: Hszi Csin-ping és a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága) azonosítható. Egy olyan rendszerben, ahol a XIV. Lajosnak tulajdonított állítás, „Az állam én vagyok” (*„L'État, c'est moi”*) ténylegesen megvalósul, egy komoly elemzés során a humán faktor kardinális kérdéssé válik. Ezt támasztja alá Anders Wivel is, aki elismeri ugyan a rendszeren belüli strukturális erőket, azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy a külpolitikát emberek alakítják, akik számos kognitív, érzelmi és kulturális körülménynek vannak kitéve.⁵⁰ Mindezek figyelembevételével folyamodik a jelen értekezés a strukturális és a neoklasszikus realista megközelítéshez, és egészíti ki azt a játékelmélettel és az emberi hibalehetőség számításba vételével is.

Waltz strukturális realizmusa szerint a nemzetközi szerkezetben három fő összetevő érvényesül, amelyek közül az első kettő állandó. A waltzi megközelítésben a nemzetközi rendszer:

- anarchikus, nem hierarchikus, nem létezik világkormány;
- hasonló feladatú egységek (államok) interakciójából tevődik össze, amelyek olyan tartós háttérjellemzőkkel rendelkeznek, amelyek alapvetően határozzák meg azt, amit „nemzetközi politikának” nevezünk;
- a benne szereplő államok képességeinek az eloszlása, amely rendszerenként és az idő múlásával is változik. Mivel ez az elem – a hatalom eloszlása – egy változó tényező, különös jelentőséget kap az elméletben. További fontos kitétel, hogy a legjelentősebb képességekkel a legerősebb szereplők rendelkeznek.⁵¹ A szerkezetet ebből következően nem az azok keretein belül működő összes szereplő határozza meg, hanem csak a legfontosabbak.⁵² Lényeges még, hogy bár az államok független szereplők – ahogy a realista megközelítés is érvel –, egy adott konfliktusban hozott döntéseik már egymástól függenek, legalábbis a következmények tekintetében.⁵³

E három fő összetevő mellé illeszthető még a már említett emberi faktor is, amely – mint majd látjuk – Venezuela esetében különösen meghatározó.

A játékelmélet

Az államok stratégiai kapcsolataival foglalkozó kérdések legközvetlenebb és legszisztematikusabb megközelítése a játékelméleten keresztül történhet, ugyanis az segít tisztázni a nemzetközi együttműködés vagy konfliktus néhány alapvető jellemzőjét.⁵⁴

A játékelmélet a hidegháború hajnalán született, a matematika és a stratégiai külpolitika összekötésével. A kezdeti, nukleáris tematikájú modellekből idővel elfordult a komplexebb „alkudozási” játékok felé annak érdekében, hogy alkalmas legyen az államok közötti döntéshozatali folyamatok elemzésére, illetve megvilágíthasson olyan területeket, mint a szövetségek kialakítása, a biztonságpolitikai tárgyalások folyamata vagy a konfliktusok kitörése. Amennyiben egy tanulmány a játékelméletre hagyatkozik, el kell fogadnia azokat a kritériumokat, amelyeknek szükségesek ahhoz, hogy értelmezhető, behatárolt rendszerben történjen az elemzés. A „játékoknak” tehát általános érvényű alapszabályai vannak. Ezek a következők:

- a racionalitás mint összesített következmény;
- a szubjektív hasznosság maximalizálása;
- a játék menete mindig jól meghatározható végállapotot – győzelem, vereség vagy döntetlen – eredményez.⁵⁵

Amennyiben a vizsgálni kívánt államközi kapcsolatok egyértelműek, a játékelmélet magyarázatot adhat az érintett országok magatartására, az ok-okozati tényezőkre, a lehetséges hatásokra és az azok következtében lehetséges konfliktusok jövőbeli alakulásának az előrejelzése is.

„Gyáva nyúl” játék

A konfliktushelyzetek egyik alapformáját a „gyáva nyúl” játékelmélettel (*Chicken game*) lehet a legjobban szimulálni. Az 1950-es években a tinédzserek körében népszerű autóversenyek során két autó hajtott egymás felé, és amelyik sofőr elsőként tért ki az útból, azt „gyáva nyúlnak” bélyegezték, és a másik lett a nyertes. Ha egyikük sem tért ki, mindketten meghaltak. Az elmélet lényegében olyan helyzetet tükröz, amelyben a két fél tevékenysége katasztrófába torkollhat. Olyan eseteket lehet vele elemezni, amikor az országok a konfliktus során akár súlyos károkat is okozhatnak egymásnak. A „gyáva nyúl” játékelméletből egyértelművé válik, hogy az önértékek rövidlátó követése katasztrófális következményekkel járhat, így meghatározó szerepet játszik benne a legrosszabb kimeneteltől való félelem, amire maga

az elnevezés is utal. Ugyanakkor mindkét fél pozitívan is kijöhet a helyzetből, amennyiben egy együttműködés jön létre köztük.⁵⁶ Az amerikai és a venezuelai vezetés magatartása jól demonstrálható ezzel a játékelmélettel.

A realista elmélet (és annak változatai) szerint a legrosszabb kimenetel az, ha az állam akár a szuverenitása, akár a területi integritása elvesztése miatt nem tudja biztosítani a fő célját, a túlélését. Annak garantálását az államok többféleképpen érik el, de alapjában véve anyagi (katonai, gazdasági, technológiai stb.) erőforrások felhalmozásával és fenntartásával. Ez csak akkor lehetséges, amikor vagy teljesül a hatalmi erőviszonyok egyensúlya, vagy az adott ország maga a hegemon erő.⁵⁷ Venezuela viszont a vizsgált helyzetben egyáltalán nem tekinthető hegemónnak, hiszen a relatív erő/hatalom mindig felülírja az abszolútot. Lehet Venezuela a Karib-tenger térségének a domináns ereje, de amint Kína és/vagy az Amerikai Egyesült Államok belép az egyenletbe, a helyzete megváltozik, és hozzájuk képest egy kis és gyenge szereplőről beszélünk. Sőt, ebben a viszonylatban gyenge hatalomnak is tekinthető, hiszen az aszimmetrikus amerikai–venezuelai „tengely” gyengébb felén helyezkedik el, és önállóan nem képes megváltoztatni a kapcsolat jellegét.⁵⁸ Mivel a hatalmi konfigurációt nem tudja megváltoztatni, egy ellenséges szituációban olyan szövetségest kell keresnie, amely a hatalmi egyensúlyt befolyásolni tudja. Ez azonban a jelen geopolitikai környezetben nem képzelhető el – azaz a hegemónnak, az Amerikai Egyesült Államoknak a Venezuelát érintő politikáját egyetlen hatalom sem tudná hatékonyan ellensúlyozni, ahogy azt feljebb e tanulmány kimutatta Kína és Oroszország esetében is. Amennyiben ezt elfogadjuk, felmerül a kérdés, hogy Maduro miért nem úgy reagált Washington kihívására, hogy biztosíthassa az országa szuverenitását és saját túlélését. Egyáltalán, szükséges volt-e Maduro elmozdítása?

Washington és Caracas között Trump 2025-ös beiktatása óta eszkalálódott a diplomáciai konfliktus. Az USA szemében Venezuela régóta szálka volt, és a két ország már Chávez első elnöksége idején elhidegült egymástól, aminek ideológiai és gazdasági okai egyaránt voltak. A két fél ellentéte fokozódott, és a latin-amerikai ország egyre inkább egy olyan nemzetközi politikai/stratégiai szövetségi rendszer felé tolódott el, amelynek a főszerelőit az Amerikai Egyesült Államok ellenfeleiként lehet jellemezni. A 2026. január 3-i katonai beavatkozás beleillett a Trump-adminisztráció új Nemzeti Biztonsági Stratégiájába, amely a Monroe-doktrína továbbfejlesztésére alapozza az USA dominanciáját az amerikai kontinensen. Az erő alkalmazása mögötti okok változatosak lehetnek:

- a kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos – érthető – washingtoni aggályok (bár akkor Kolumbia, Bolívia és Peru is szóba jöhetne; igaz, ott az államvezetés nem játszik közvetlen szerepet a drogkereskedelemben);

- a nyersanyagkincsekben (elsősorban olajban) gazdag ország bekapcsolása az amerikai iparba, ami mindenképpen kedvező a Trump-kormányzat számára;
- Kína, Oroszország és Irán regionális bástyájának a szétverése globálisan gyengíti azokat, míg erősíti az amerikai érdekszférát;
- Venezuela demokratikus pályára állítása a régiót is stabilizálja, pozitív irányba mozdíthatja el az említett térségbeli országokat is.

Elméletileg mindegyik indokot jelenthetett volna Washington számára, de a támadás oka valószínűleg egyszerűbb: Maduro rosszul mérte fel Trump szándékait, és a reakciója nem felelt meg a washingtoni elvárásoknak.

A „gyáva nyúl” játékelméletnek megfelelően egymással szembe robogó járművek – azaz államok – a jelen esetben azonban a méretükben is eltérőek. Egy „frontális karambol” során sokkal több veszténivalója van Venezuelának, mint az Amerikai Egyesült Államoknak. Míg az ütközés rá nézve akár egzisztenciális válságot is jelenthet, addig az USA-t előreláthatólag csak némi kár érheti, ám azt meghaladhatja a konfliktusból származó előnyök értéke.

Habár Maduro venezuelai pozíciója, illetve hatalma nem számított egyedinek vagy kirívónak a globális színpadon, már csak kevés olyan diktatúra van a világon (pl. Oroszország, Észak-Korea), amelynek a vezetője kezében olyan mértékű hatalom koncentrálódik, mint amilyen az övé volt. Mivel Venezuela egy autokratikus rendszer, az országot érő válság automatikusan a vezetőt is közvetlenül érinti. A neorealista szemlélet szerint az anarchikus rendszerben egy külső kihívás esetén az adott ország elsődleges célja mindig a túlélés, így az a diktatúrákban a vezető – mint egyén – szintjén is megjelenik: a magát az állammal azonosító diktátor a saját hatalmáért is küzd, mert a nélkül végérvényesen elbukik (lásd: Szaddám Huszein: Irak, 2006; Moammer Kadhafi: Líbia, 2011).

A Maduro-adminisztrációt a múltban többször is felszólította Washington, hogy működjön együtt vele: az elnök január 3-i elrablását pedig csak azt követően hajtották végre, hogy a Fehér Ház az előző hónapok során egy karib-tengeri flottilla fokozatos létrehozásával akart katonai nyomást gyakorolni rá.⁵⁹ De mi célból is pontosan?

E tanulmány szerzője úgy gondolja, hogy a fő ok a venezuelai nyersanyagok – az arany, a ritkaföldfémek és az országhoz tartozó vizek alatt található, valószínűleg a világ legnagyobb olajkészlete – feletti ellenőrzés, illetve az USA részéről az olajkitermeléshez való visszatérés igénye volt. Ezt a véleményt a következők támasztják alá:

- 2025 decemberétől az amerikaiak gyakorlatilag blokád alá vették a venezuelai olajat szállító hajókat, idén januárban Izland(!) közelében még egy orosz zászló alatt hajózó tankert is elfogtak.

- Maduro letartóztatása után néhány nappal Trump bejelentette, hogy Caracas és Washington között egy 2 milliárd dollár értékű nyersolajexportról szóló egyezmény született.⁶⁰
- Chávez alatt Venezuelában legalább fél tucat külföldi kézben levő vagyont államosítottak, amelyek összértéke több tízmilliárd dollárban mérhető. A BP, a ConocoPhillips, az ENI, az ExxonMobil, a Repsol, a Shell és a Chevron egyaránt sok-sok milliárdot bukott (bár az utóbbi egy közös vállalkozás révén ennek ellenére az országban maradt), s a pénzt azóta próbálják jogi úton visszaszerezni. Az amerikai vállalatok már egy évtizede nyomást gyakorolnak a Fehér Háza ez ügyben.⁶¹
- A ritkaföldfémek kapcsán Kínával fennálló feszültségek rávilágítottak azok hatalmas jelentőségére. Az Amerikai Egyesült Államoknak szüksége van rájuk a csúcstechnológiai gyártáshoz, beleértve a fegyvereket és a védelmi rendszereket is. Kína kiszorítása e nyersanyagpiacokról, csak hab a tortán.⁶²
- A térség és a világ legnagyobb olajkészletével rendelkező ország ellenőrzése létfontosságú az Amerikai Egyesült Államok számára ahhoz, hogy ellensúlyozni tudja a feltörekvő Kínát, és biztosítsa a saját dominanciáját a nyugati féltekén.⁶³
- Maduro elmozdítása után hamarosan elindult az amerikai olajkitermelés: több mező is megnyílt az olajvállalatok előtt, s azokra odahaza szabadon licitálhatnak.
- A Kubába irányuló olajszállítmányokat pedig felfüggesztették.

A Trump-adminisztráció állítása szerint az Amerikai Egyesült Államok a kábítószer-kereskedelem formájában megvalósuló venezuelai támadás áldozata lett,⁶⁴ és abban a Maduro-rezsim közvetlenül részt vett. Habár a hivatalos *casus belli* a droggereskedelem megállítása volt, valójában annak a felszámolására nem történtek komoly lépések az ország vezetőjének az elmozdítása óta sem. Az ország amúgy sem játszott kiemelkedő szerepet a nemzetközi illegális narkotikumkereskedelem terén, ugyanis Bolívia, Peru, Kolumbia, Mexikó és Kína a fő beszállítója az észak-amerikai drogpiacon, Venezuelán keresztül csak korlátozott mennyiség jutott be. Ez tehát nem lehet az amerikai katonai erőszak alkalmazásának a valós oka.

Demokratikus változások a diktátor elmozdítása után sem következtek be Venezuelában – sem hazai, sem washingtoni kezdeményezésre. Hiába volt meg kezdetben annak a reménye, hogy esetleg az ellenzéki politikus, a Nobel-díjas María Corina Machado vezetésével demokratikus folyamatok indulhatnak el, Washington megelégedett Maduro helyettesének, Delcy Rodrígueznek az előléptetésével, sőt azt *de facto* legalizálta is a vele folytatott tárgyalások sorozatával – mindaddig, amíg Rodríguez biztosítja a venezuelai olajkészletekhez való amerikai hozzáférést.⁶⁵

Mindez azt mutatja, hogy a Trump-adminisztráció erőszakkal avatkozott be Venezuela politikai rendszerébe, és ennek az oka, hogy ellenőrzést akart szerezni az ország természeti erőforrásai felett. A célja tehát az olajtartalékok ellenőrzése és a piacoknak az amerikai olajvállalatok előtt való megnyitása volt, nem pedig az illegális drogkereskedelem felszámolása vagy a demokratikus intézmények visszaállítása.⁶⁶

Maduro viszont rosszul mérte fel mind az amerikai szándékokat, mind pedig a szövetségeseitől remélt védelmet. Keith B. Payne már 1996-ban levezette, hogy a nemzetközi térben gyakran előfordul, hogy az ellenfelek viselkedése nem felel meg az elvárásainknak, mégpedig nem feltétlenül azért, mert az irracionális lenne, hanem mert nem értjük meg – különösen a helyzettel összefüggő egyéni céljaikat, elszántságukat és elkötelezettségüket. Ezért lepődünk meg, amikor a viselkedésük számunkra „ésszerűtlennek” tűnik, eltér a várttól.⁶⁷

Trump kommunikációja január 3-át megelőzően hónapokon keresztül Venezuela illegális drogkereskedelmére fókuszált: a kábítószer szállító motorcsónakok megsemmisítése és a karib-tengeri amerikai flottilla felépítése azt sugallta, hogy Washington a már korábban meghirdetett kábítószer-ellenes akciója miatt van jelen a térségben. Maduro nem érthette, hogy az amerikai haditengerészet miért semmisít meg fél tucat motorcsónakot, miközben az általuk szállított kábítószer mennyiségének a sokszorosa haladt át érintetlenül más útvonalakon (nem Venezuelán keresztül) az Egyesült Államokba. Az amerikai akció Maduro szemszögéből – Payne szavával – ésszerűtlennek tűnt. Nagy valószínűséggel Caracas hírszerzése is gyenge volt, annak ellenére, hogy orosz, kínai és kubai ügynökök támogatását is élvezte. Maduro pedig biztonságban érezhette magát, részint a szövetségesei jelenléte, részint a viszonylag jól kiképzett hadserege és a kubai testőrsége miatt is. Oroszország néhány hónappal az amerikai fegyveres akció előtt szállított újabb légvédelmi fegyvereket Caracasba,⁶⁸ és dokumentumok bizonyítják, hogy a venezuelai vezető Oroszországon kívül Kínától és Irántól is kért rakétákat és drónokat.⁶⁹ Sőt, a régóta tartó kínai és orosz politikai és pénzügyi támogatás korlátozta az Amerikai Egyesült Államokat abban, hogy a rezsimet tárgyalásokra ösztönözze.⁷⁰ Ezek voltak azok a feltételezések vagy inkább félreértelmezések, amelyek Maduro bukásához vezettek.

Madurót a hadseregén kívül orosz és kínai hírszerzők és fegyveresek védték, valamint egy kubai elit testőrség. Így bízott abban, hogy a szövetségesei megvédik egy esetleges amerikai beavatkozás esetén. A támogatásuk azonban nem bizonyult megfelelőnek. Sem Kína, sem pedig Oroszország nem rendelkezett a térségben elegendő fegyveres erővel, bár elképzelhető, hogy ennek ellenére félrevezető ígéretekkel tették a venezuelai diktátornak. Ez azért is elképzelhető, mert miután Kuba kapcsán Trump elnök kijelentette, hogy „bármit megtehetek vele”,⁷¹ Moszkva válaszul „minden lehetséges

segítséget” megígért Havannának.⁷² Ma, a január 3-án történtek után és az oroszoknak az amerikai kontinens partjai közelében rendelkezésre álló lehetőségei ismeretében ez csak alaptalan, üres lózungnak hangzik.

Érdemes Venezuela és az Amerikai Egyesült Államok kommunikációját Robert Jervis tézisei alapján megvizsgálni.

Először is, Jervis szerint az érintett felek félreértik a nézeteltérések okait. Hevesen vitatkoznak bizonyos információkról (mint a drogkereskedelem vádjának a meg- vagy meg nem alapozottsága), miközben valójában az eltérő (ideológiai és politikai) meggyőződéseik okozzák a megosztottságukat, és láttatják velük másképp az információkat. Sok idő és erőfeszítés vész kárba, mivel a résztvevők nem a vitáik tágabb okaira (a geostratégiaira, a nyersanyagkincsek iránti igényre) koncentrálnak.

Másodszor, de az elsővel összefüggésben, mindkét fél úgy gondolja, hogy a másik nemcsak téved, hanem a tette észszerűtlen is (lásd Madurónak a drogkereskedelem vádjával kapcsolatos értetlenségét), mert az általa vizsgált konkrét információk egyértelműen ellentmondanak a másikéinak.⁷³ Tovább rontja a tisztánlátást, ha az egyik fél kommunikációja kétértelmű. Jervis már korábban felismerte Trump elnöknek az erre való hajlamát, hiszen a 2017-es könyvében konkrétan ezt írta vele kapcsolatban: „Donald Trump [ugyanarról a konkrétumról] több alkalommal más-hogy nyilatkozott..., és mások másképp értelmezték a dolgot.”⁷⁴ Maduro tehát nem volt könnyű helyzetben: az ellenfele triviálisnak tűnő vádjára – a drogkereskedelemre – nem reagált. De nem ajánlotta fel azokat a lehetőségeket sem, amelyekben Trump érdekelt lett volna: az olajhoz való hozzáférést és a kínai/orosz befolyásolás megszüntetését. Természetesen ezt nem is tehette meg, hiszen szinte biztosan a bukásához vezetett volna, ugyanis egy ilyen éles fordulat az évtizedes retorikájával és a chavista bolívari nézetekkel ment volna teljesen szembe, amit sem a hadsereg, sem a hozzá közel állók nem néztek volna tétlenül.

Harmadszor, ha nem ismerjük fel a már létező meggyőződéseink hatását, az oda vezet, hogy azok még inkább megerősödnek bennünk, mert az új információkat kevésbé kétértelműnek látjuk, mint amilyenek valójában, és azt gondoljuk, hogy azok további igazolásai a feltételezésünknek.⁷⁵

Nagy valószínűség szerint, hogy ha nem is teljesen egyedül, de a szűk környezete segítségével Maduro képes volt az akaratát egész Venezuelára ráerőszakolni, az országot kemény kézzel irányítani, azaz teljhatalmú vezetőként azonosítható. Ezt azért fontos leszögezni, mert egy döntési mechanizmus értékelésekor a döntéshozók száma meghatározó lehet: minél inkább egy személy körül koncentrálódnak a fontos külpolitikai döntések, annál egyszerűbben elemezhetők a folyamatok, hiszen a humán faktort nem több személyre vonatkozóan kell figyelembe venni. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy Madurót a döntései meghozatalakor nem befolyásolta

egy szűk csoport, de alapvetően ő maga véglegesítette azokat. Ezért továbbra is egyszemélyes vezetőként tekintünk rá, és így a csoportgondolkodásnak mint befolyásoló, félrevezető tényezőnek az elemzését mellőzi a jelen tanulmány.⁷⁶

A kommunikáció két személyre szűkítésével kiderül, hogy Maduro látványosan ellenállt Trump figyelmeztetéseinek, pedig azok között konkrét verbális fenyegetések is elhangzottak az amerikai elnök részéről: „Maduro napjai meg vannak számlálva”,⁷⁷ a venezuelai elnök „nem b...kodhat az Egyesült Államokkal”.⁷⁸ Ha sejtette volna, hogy mi lesz a vég, vajon hajlott volna az együttműködésre? Ahogy arról a jervisi téziseknek a konkrét helyzetre alkalmazásából kiderült, egy Trumpgal való együttműködés belpolitikai okokból végzetes lehetett volna. Ennek az állításnak viszont ellentmond Maduro utódjának a politikája, aki bár igyekszik fenntartani a chavista rendszeren belüliség látszatát, *de facto* behódolt az amerikai elnöknek: megnyitotta az olajmezőket, és közvetetten az összes szövetséges országot (Kínát, Oroszországot, Iránt és Kubát) is rendkívül kényelmetlen helyzetbe hozta. Ennek ellenére hatalmon van. Túlélte. Mert egy autokratikus rendszerben az állam és a diktátor egy és ugyanaz; és ha az általa tett engedményekért cserébe a kihívó hegemon hallgatólagos támogatását is élvezi, akkor nemcsak túlélte, de nyert is. Egyelőre.

Továbbá – tekintettel Robert Axelrod and Robert O. Keohane érvelésére – minél nagyobb súllyal veszik figyelembe az államok (és a vezetőik) a jelenlegihez képest elérhető jövőbeli hasznot/előnyt, annál kisebb ösztönzést éreznek arra, hogy ne működjenek együtt a másik féllel, mivel az valószínűleg másnap megtorlást fog alkalmazni.⁷⁹ Ezt a lehetőséget nem mérte fel Maduro.

Természetesen a Jervis-féle észlelés/félreértelmezés nem az egyetlen meghatározó faktor: a döntéshozatal során a csoportgondolkodásból eredő kihívásoktól kezdve az információáramláson át a döntéshozó kognitív képességéig végeláthatatlan a befolyásolási tényezők száma. Jervis elméletének az alkalmazása azért hasznos, mert túllép a három fő nemzetközi kapcsolatok iskola által tökéletesnek tartott, az állami szinten megrekedő racionalitás feltételezésén, és megmagyarázza, hogy az egyén kognitív és pszichológiai tényezői, valamint a történelmi párhuzamok hibás megvonása hogyan vezetnek véletlen eszkalációkhoz, biztonsági dilemmákhoz és egyébként elkerülhető konfliktusokhoz. Ahogy ezt a venezuelai volt vezető esete szemlélteti: Maduro a szorult helyzetében nemcsak az Amerikai Egyesült Államokkal viaskodott, de a szövetségeseivel is, azonban az utódja cselekedetei alapján ezt feleslegesen tette. Maduro félreértelmezte a kényes helyzetét, és a volánt stabilan tartva, teljes gázzal robogott a szembeszáguldó észak-amerikai monstrum felé. Vesztére. A konfliktus nagy valószínűséggel elkerülhető lett volna.

Összefoglalásként megállapítható, hogy Maduro félreértette a helyzetet, nem ismerte fel a valós amerikai igényeket. Félt, hogy a Hugo Chávez és a saját maga alkotta belpolitikai rendszer elmozdítaná őt a hatalomból, ha engedményeket tenne Washingtonnak. Maduro ezért lojális maradt Kínához, az oroszokhoz, a kubaiakhoz, az irániakhoz – nem utolsósorban azért, mert bennük látta a biztonsága garanciáját. Hitt abban, hogy legalább Peking és Moszkva alkudozni fog Venezuela kapcsán Washingtonnal. Félreismerte a szövetségesei valós geostratégiai helyzetét, akik a racionalitástól vezérelve a kisujjukat sem mozdították, hogy kisegítsék a szorult helyzetbe került diktátort – annak ellenére sem, hogy sejthető volt, hogy elveszítik az amerikai kontinensen meglévő legerősebb bástyájukat.

Egy fontos kérdés még marad Venezuelával kapcsolatban, a hogyan tovább. Mi lesz az országot átható szegénységgel és mélyreható korrupcióval, a demokratikus intézmények hiányával, a bolívari hadsereggel, az állami apparátussal, a rezsimpárti tisztviselők hálózatával, a magánvállalkozói szektormal? Komplet újraindítás szükséges. Ezért van szükség a Marshall-tervhez hasonló tőkeinjekcióra, és ezért nem lesz elegendő csak a nyersanyagok feletti amerikai ellenőrzés.

Kuba

Az Amerikai Egyesült Államok geopolitikai céljai között központi szerepet kap a nyugati félteke biztosítása, amely Venezuelán kívül más régiós országokban is politikai változások előirányzását követeli meg. Ez az igény nem csupán a demokrácia és a piacgazdaság értékeinek a latin-amerikai országok belpolitikájába történő beemelésére terjed ki, de Washington kihívóinak a régiótól való távoltartására is. Két olyan autoriter ország maradt még a térségben, amely szisztematikusan Nyugat-ellenes, gazdaságilag pedig Kínától és Oroszországtól függ: Nicaragua és Kuba. Havanna történelmileg és stratégiaileg is fontosabb Washington számára, már csak a földrajzi közelsége és hidegháborúban tanúsított ellenséges magatartása miatt is. Az évtizedeken keresztül fennállt rossz viszony feloldására most nagyobb az esély, mint valaha, hiszen a januári venezuelai változások a szigetországban is komoly kihívásokkal szembesítették a regnáló kommunista rezsimet. Az amerikai beavatkozásból eredő olajhiány okozta, egyre súlyosabb nehézségeket többen úgy értelmezik, hogy az elvezethet Kuba végjátékához, a kommunista rendszer bukásához.⁸⁰ Lehet, hogy valóban így lesz, de nem szabad elfelejteni, hogy a havannai vezetés már sok mindent átvészelt, így számára sem a gazdasági, sem a politikai válságok nem ismeretlenek.

Godfrey Baldacchino és Anders Wivel szerint a kisállamok általában csak akkor keltik fel a nagyhatalmak figyelmét, ha potenciálisan veszélyesnek vagy sürgős segítségre szorulóknak érzik őket.⁸¹ Kuba kapcsán jelenleg

mindkét feltétel teljesül. Az ország veszélyessége egy régi, hidegháborús beidegződésből ered, és Havannának a máig a legszorosabb szövetségesi rendszerén alapul. A floridai Key Westtől mindössze 100 mérföldre elhelyezkedő havannai kikötőben ugyanis orosz és kínai hadihajók, tengeralattjárók állomásozhatnak, és mindkét országnak vannak megfigyelőállomásai, valamint SIGINT (rádióhírszerzési) kapacitásai a szigetországban.⁸² Kuba ugyanakkor gazdasági segítségre is szorul, és az Amerikai Egyesült Államok, amely szankciók és blokád formájában fenntartja ugyan a nyomást, de igyekszik csökkenteni a lakosság szenvedését.⁸³

A neorealista elmélet szerint Kubának a Trump vezette nyugati féltékébe való betagozódása több szempontból is kívánatos. Kína és Oroszország Venezuela után egy újabb szövetségest vesztené a térségben, ami minimálisra csökkentené a potenciális katonai jelenlétüket az amerikai érdekszférában. Sőt, az amerikai stratégiai érdekek szerint Kuba a földrajzi fekvése miatt kulcsfontosságú szereplő a karib-tengeri kereskedelmi útvonalak és a Panama-csatorna védelme szempontjából is. Egy baráti, stabil Kuba csökkentheti a floridai partokra nehezedő migrációs nyomást, és az amerikai vállalatok is domináns pozícióba kerülhetnek. A szigetország ugyanis jelentős nikkellelőhelyekkel és a világ ötödik legnagyobb kobaltkészletével rendelkezik.⁸⁴ Végül, de nem utolsósorban pedig a Trump-adminisztráció látványos győzelmet arathatna a hidegháborús örökség felett, s ezzel megerősítené a hazai támogatottságát az időközi választások előtt.

Mindezek megteremtéséhez Washington széles körű eszköztárral rendelkezik: alkalmazhat a venezuelai akcióhoz hasonló vagy azt meghaladó fegyveres erőszakot; további gazdasági nyomással élhet, mialatt kívár; vagy tárgyalási úton is elérheti a politikai átmenetet, amennyiben kedvező feltételt tud biztosítani a havannai rezsim számára – de akár a felsoroltak valamilyen kombinációja is működhet.

Zárógondolatok

A nagyhatalmi versengés hatására kialakult politikai és gazdasági kiszolgáltatottság következményeinek Latin-Amerikában nem csak Venezuela vagy Kuba eshet áldozatul. Az, hogy egyes rezsimek fennmaradása és gazdasági túlélése jelentős mértékben egyes külső támogatóktól, elsősorban Kínától függ, a későbbiekben is stratégiai fontosságú konfliktusokhoz vezethet az érdekszféráját egyre nyíltabban védő Amerikai Egyesült Államokkal. Amennyiben a jövőben az amerikai–kínai geostratégiai rivalizálás eszkalálódik, az a régió országait olyan kihívások elé állítja majd, amelyek miatt színt kell vallaniuk a politikai és a gazdasági elkötelezettségüket illetően. A közelmúltbeli venezuelai beavatkozásból kiderült, hogy nem lesz

lehetőségük kettős stratégiák alkalmazására. Jelenleg Latin-Amerika legjelentősebb országai gazdasági értelemben Kínához állnak közelebb (kivételt képez ez alól Mexikó), míg a politika szempontok alapján – Brazília kivételével – az Amerikai Egyesült Államokhoz kapcsolódnak. Ugyanakkor a Jorge Heine által megfogalmazott „aktív el nem köteleződés” politikája⁸⁵ csak addig maradhat érvényben, amíg a nagyhatalmak közötti konfrontáció nem alakul katonai jellegűvé. A venezuelai beavatkozás e tekintetben intő példaként szolgálhat a régió államai számára.

A Venezuelában lezajlott amerikai katonai intervenció és az oda vezető események felfoghatók úgy is, mint a nagyhatalmak kísérleti jellegű beavatkozása a régióba. Kína jelenléte megmutatta, hogy az államközi finanszírozási modellek működőképesek lehetnek, és általuk (fegyverek használata nélkül!) jelentős befolyás érhető el az adott ország bel- és külpolitikáját illetően, ami hozzáférést biztosít akár jelentős ásványkincsekhez is. Ugyanakkor ez a rendszer rendkívül kitett az olyan változóknak, amelyeket más, elengedhetetlen nagyhatalmak viszonylag könnyen és gyorsan képesek létrehozni az érdekszférájukba tartozó területen belül:⁸⁶ Peking sokéves, csillagászati összegekben mérhető békés beavatkozása rövid időn belül párologna el Washington néhány órás katonai akcióját követően.

Oroszország leginkább stratégiai jelzésként használta Venezuelát, hogy a globális megjelenését biztosítsa magának.

Az Amerikai Egyesült Államok pedig újra demonstrálta, hogy képes és hajlandó is katonai erővel beavatkozni akár az amerikai kontinensen is, hogy a külpolitikai és a stratégiai céljait megvalósítsa. Azonban talán éppen ez az erőszakos fellépése mutat rá arra, hogy Washington „puha ereje” meggyengülhetett a régióban, ezért szorult a katonai erő alkalmazására. Felvetődik az a kérdés is, hogy a Trump-kormányzatnak a nyugati féltekén való harciasabb fellépése vajon hosszú távon visszaveti, vagy éppen valóban megerősíti az USA hegemoniáját. Mindezek a kérdések további kutatási területet jelölhetnek ki a jövőt illetően.

Jegyzetek

- 1 Nantulya, Paul: „China Widening Its Influence in Africa through Expanded Security Engagements”, *African Center for Strategic Studies*, <https://africacenter.org/spotlight/china-influence-africa-security-engagements/> (a letöltés ideje: 2026. május 1.).
- 2 Abdelmeguid, Haya: „Foreign Aid to Egypt: A Domestic and International Vicious Cycle?”, *CERS*, <https://crssciencepo.com/levant/foreign-aid-to-egypt-a-domestic-and-international-vicious-cycle> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).

- 3 Eshel, Tamir: „Egypt Opts for Chinese J–10C Fighters”, *Defense Update*, https://defense-update.com/20240912_aerospace-weekly-news.html (a letöltés ideje: 2026. május 6.).
- 4 Sato, Jack és Yaacob, Rahman: „Is China Replacing the US as Thailand’s Main Security Partner?”, *Lowy Institute*, <https://www.lowyinstitute.org/publications/china-replacing-us-thailand-s-main-security-partner> (a letöltés ideje: 2026. május 1.).
- 5 *India Brand Equity Foundation*, „India–US Trade: Exports, Imports & Bilateral Economic Relations”, <https://www.ibef.org/indian-exports/india-us-trade> (a letöltés ideje: 2026. június 2.).
- 6 *YouTube*, „Deep State, Hegemony & US Foreign Policy: John Mearsheimer vs. Jeffrey Sachs”, https://www.youtube.com/watch?v=uvFtyDy_Bt0 (a letöltés ideje: 2026. május 20.).
- 7 *Office of the Historian*, „A Guide to the United States’ History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1766: Venezuela”, <https://history.state.gov/countries/venezuela> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 8 Reile Zsolt: „Panama – Mestertervek Pekingben és Washingtonban. A Panama-csatorna mint a nagyhatalmi geopolitikai összeütközések egyik színhelye”, *Külügyi Szemle*, 24., no. 2. (2025): 83. Elektronikusan elérhető: https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2025.2.5.
- 9 Wang, Sam: „A Familial Relation? Spain and Latin America in the 21st Century”, *Council on Hemispheric Affairs*, <https://coha.org/a-familial-relation-spain-and-latin-america-in-the-21st-century/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 10 Rother, Larry: „The World: Chavez Picks an Icon; Bolivar’s Your Hero? No, He’s Mine”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2000/08/06/weekinreview/the-world-chavez-picks-an-icon-bolivar-s-your-hero-no-he-s-mine.html> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 11 Coatsworth, John: „United States Interventions. What for?”, *ReVista – Harvard Review of Latin America*, 4., no. 2. (2005). Elektronikusan elérhető: <https://revista-drcclas.harvard.edu/united-states-interventions/>.
- 12 Reile: „Panama”, 78. o.
- 13 Bethell, Leslie: „The Monroe Doctrine in US: Latin American Relations”, *CEBRI*, 4., no. 16. (2025). Elektronikusan elérhető: <https://cebri.org/revista/en/artigo/241/the-monroe-doctrine-in-us-latin-american-relations>.
- 14 Kessler, Glenn: „What Is the Monroe Doctrine? John Bolton’s Justification for Trump’s Push against Maduro”, *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/politics/2019/03/04/what-monroe-doctrine-john-boltons-justification-trumps-push-against-maduro/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 15 Lévai Dániel, Reile Zsolt és Salát Gergely: „Fokozódó amerikai nyomás a kínai–latin-amerikai partnerségen”, *MKI Nézőpont*, 2025. június 24., 3. o. Elektronikusan elérhető: https://hiia.hu/wp-content/uploads/2025/06/MKI-NP-mod-Levai-Reile-Salat-CELAC_tordelt.pdf.
- 16 Uo., 5. o.
- 17 Pettus, Evan L.: „The Expanding Leverage of the People’s Republic of China in Latin America: Implications for U.S. National Security and Global Order”, *U.S.*

- Department of War, <https://media.defense.gov/2023/Sep/29/2003311118/-1/-1/1/JIPA%20-%20PETTUS.PDF/JIPA%20-%20PETTUS.PDF> (a letöltés ideje: 2026. május 8.).
- 18 *The Economist*, „China’s Presence in Latin America Has Expanded Dramatically”, <https://www.economist.com/the-americas/2024/07/04/chinas-presence-in-latin-america-has-expanded-dramatically> (a letöltés ideje: 2026. május 10.).
 - 19 Reile Zsolt: „Geopolitikai átalakulást hoz Kína növekvő gazdasági jelenléte Latin-Amerikában”, *MKI Nézőpont*, 2024. október 15., 3. o. Elektronikusan elérhető: https://hiia.hu/wp-content/uploads/2024/10/1015_Geopolitikai-atalakulast-hoz-Kina-novekvo-gazdasagi-jelenlete-Latin-Amerikaban.pdf.
 - 20 Pettus, „The Expanding Leverage”, 5. o.
 - 21 Ellis, Evan: „The Evolution of Chinese Engagement in Argentina under Javier Milei”, *Center for Strategic and International Studies*, <https://www.csis.org/analysis/evolution-chinese-engagement-argentina-under-javier-milei> (a letöltés ideje: 2026. május 12.).
 - 22 *United States Southern Command*, „Statement of General Laura J. Richardson, Commander, United States Southern Command before the 118th Congress House Armed Service Committee”, <https://www.southcom.mil/Portals/7/Documents/Posture%20Statements/2024%20SOUTHCOM%20Posture%20Statement%20FINAL.pdf?ver=Iwci9nu-nOJkQjxIWpo9Rg%3d%3d>, 5. o. (a letöltés ideje: 2026. május 12.).
 - 23 McFields, Arturo: „China’s Regime Gains more Control of Critical Infrastructure in Latin America”, *The Hill*, <https://thehill.com/opinion/international/4658562-chinas-regime-gains-more-control-of-critical-infrastructure-in-latin-america/> (a letöltés ideje: 2026. május 16.).
 - 24 *United States Southern Command*, „Statement of General Laura J. Richardson”, 3. o.
 - 25 Uo., 6. o.
 - 26 *Task Force on the Americas*, „Southern Command Launches an Attack on China and Russia in Latin America”, <https://taskforceamericas.org/southern-command-launches-an-attack-on-china-and-russia-in-latin-america/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
 - 27 Domínguez, Edmé: „The Soviet Union and Latin America”, *The Journal of New Paradigm Research*, 26., no. 2–4. (1989): 31–35.
 - 28 Harrison, Chase és Robertson, Khalea: „Reactions to the U.S. Operation in Venezuela, from Latin America and beyond”, *Americas Society – Council of the Americas*, <https://www.as-coa.org/articles/reactions-us-operation-venezuela-latin-america-and-beyond> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
 - 29 Wang, Wenxuan: „The Natural Resource Curse of New Populist Countries: A Case Study Based on Chavez Doctrine in Venezuela”, *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, 23. (2023): 557.
 - 30 Papp Gábor és Kováts Máté: „Venezuela: The Country at the Intersection of the Monroe Doctrine and Energy Dominance”, *European Relations*, <https://europeanrelations.com/Academic/venezuela-the-country-at-the-intersection-of-the-monroe-doctrine-and-energy-dominance/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).

- 31 Cañizález, Andrés és Puerta-Riera, María Isabel: „Venezuela: de la promesa de una transición a la profundización autoritaria”, *Pensamiento Propio*, 28., no. 58. (2023). Elektronikusan elérhető: <https://infocracia.org/wp-content/uploads/2024/07/PP-Articulo-con-A-Ramos-2023-1.pdf>.
- 32 Satoru, Mori: „The Second Trump Administration’s Foreign Engagement and Its Geostrategy toward the Four Regions”, *Asia-Pacific Review*, 32. (2025): 71. Elektronikusan elérhető: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/13439006.2025.2513207?needAccess=true>.
- 33 Altiparmak, Suleyman O. és Thies Cameron G.: „Sanctioning as a Goal unto Itself: Retribution and Emotions behind the Iranian Sanctions”, *Cambridge Review of International Affairs*, 39., no. 1. (2026): 139. Elektronikusan elérhető: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/09557571.2025.2574691?needAccess=true>.
- 34 Luft, Gal és Korin, Anne: *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook* (Santa Barbara, CA: Praeger Security International – ABC Clio, 2009), 336. o.
- 35 Luft és Korin: *Energy Security Challenges*, 336. o.
- 36 Bukhari, Syed Rizwan Haider: „Iran and Venezuela as Energy Insurance: How Access to Heavy Sour Crude Shapes U.S. Refining Resilience, Defense Fuel Budgets, and Contingency Planning in a Strait of Hormuz-Centered Iran Crisis”, *Journal of Social Sciences Review*, 6., no. 1. (2026): 5. Elektronikusan elérhető: https://www.researchgate.net/publication/40092019_Iran_and_Venezuela_as_Energy_Insurance_How_Access_to_Heavy_Sour_Crude_Shapes_US_Refining_Resilience_Defense_Fuel_Budgets_and_Contingency_Planning_in_a_Strait_of_Hormuz-Centered_Iran_Crisis.
- 37 Federici, Joseph, Morgret, Nicole, Gordon, Benton és Ayres Graham: „China–Venezuela Fact Sheet: A Short Primer on the Relationship”, *USCC*, https://www.uscc.gov/sites/default/files/2026-01/China_Venezuela_Fact_Sheet_A_Short_Primer_0.pdf, 3. o. (a letöltés ideje: 2026. május 20.).
- 38 Medeiros, Evan S.: „The Changing Fundamentals of US–China Relations”, *The Washington Quarterly*, 42. (2019): 104. Elektronikusan elérhető: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/0163660X.2019.1666355?needAccess=true>.
- 39 DiBella, Tanner: „Venezuela, Great Power Competition, and the Strategic Calculus of the Trump Administration”, *American Council*, <https://www.theamericancouncil.com/article/venezuela-great-power-competition-and-the-strategic-calculus-of-the-trump-administration> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 40 Rouvinski, Vladimir: „How Russia’s Venezuelan Oil Gambit Went Awry”, *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/e09a6030-325f-4be5-ace3-4d70121071cb> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 41 García Alonso, Roberto: „Why Does Russia Support Venezuela?”, *Latinoamerica 21*, <https://latinoamerica21.com/en/why-does-russia-support-venezuela/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 42 Villiers Negroponte, Diana: „Russian Interests in Venezuela: A New Cold War?”, *Americas Quarterly*, <https://www.americasquarterly.org/article/russian-interests-in-venezuela-a-new-cold-war/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).

- 43 Langer, Amelia: „Geopolitical Role Construction through Language: A Critical Discourse Analysis of EU and US Policy Statements towards Venezuela (2017–2019)”, *Universitat de Bracelona*, <https://diposit.ub.edu/server/api/core/bitstreams/7f860c5e-2d6a-422c-931b-6301bb29b7bc/content>, 26. o. (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 44 Papp és Kováts: „Venezuela”, 4. o.
- 45 Mahabir, Raghunath: „US Foreign Policy towards Venezuela and the Caribbean Community (CARICOM) under President Trump”, *ResearchGate*, https://www.researchgate.net/publication/390560544_US_FOREIGN_POLICY_TOWARDS_VENEZUELA_AND_THE_CARIBBEAN_COMMUNITY_CARICOM_UNDER_PRESIDENT_TRUMP (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 46 Jervis, Robert: *Perception and Misperception in International Politics* (Princeton, NY: Princeton University Press, 2017). Elektronikusan elérhető: https://www.academia.edu/116887585/Perception_and_Misperception_in_International_Politics.
- 47 Wordliczek, Rafał: „Defense of Human Rights and the Humanitarian Crisis at the Border of Venezuela and Colombia from the United States Policy Perspective”, *Cracow, Poland: Jagellonian University, Barometr Regionalny*, 18., no. 2. (2022): 1. Elektronikusan elérhető: <https://czaz.akademiazamojska.edu.pl/index.php/br/article/view/2049/2034>.
- 48 Cañizález és Puerta-Riera: „Venezuela”.
- 49 Keohane, Robert O.: „Realism, Neorealism and the Study of World Politics” in *Neorealism and Its Critics*, szerk. Keohane, Robert O. (New York, NY: Columbia University Press, 1986), 3. o.
- 50 Wivel, Anders: „Neoclassical Realism”, *Anders Wivel*, <https://anderswivel.com/research-anders-wivel/neoclassical-realism/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 51 Waltz, Kenneth N.: „Political Structures” in *Neorealism and Its Critics*, 71–72 o.
- 52 Waltz, Kenneth N.: *Theory of International Politics* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1979), 93. o.
- 53 Lipson, Charles: „International Cooperation in Economic and Security Affairs” in *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, szerk. Baldwin, David A. (New York, NY: Columbia University Press, 1993), 80. o.
- 54 Lipson: „International Cooperation”, 61. o.
- 55 Singh, Anmol Rattan: „Operationalising Game Theory in International Relations: Concepts, Modelling and Interpretation”, *Forum for Integrated National Security*, <https://finsindia.org/operationalising-game-theory-in-international-relations-concepts-modelling-and-interpretation.html> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 56 Axelrod, Robert és Keohane, Robert O.: „Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions” in *Neorealism and Neoliberalism*, 91. o.
- 57 Kumari, Anil: „Classical Realism vs Structural Realism”, *International Journal of Humanities and Social Science Research*, 9., no. 3. (2023): 58. o. Elektronikusan elérhető: <https://www.socialsciencejournal.in/assets/archives/2023/vol9issue3/9077-1686030663098.pdf>.
- 58 Wivel, Anders és Baldacchino, Godfrey: *Handbook on the Politics of Small States* (Koppenhága: University of Copenhagen, 2020), 7. o.

- 59 Donlevy, Katherine: „Trump Warned Maduro, Not to »F-k around with the US« Months before Dictator’s Capture”, *New York Post*, <https://nypost.com/2026/01/03/us-news/trump-warned-maduro-not-to-f-k-around-with-the-us-months-before-dictators-capture/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 60 Ali, Idrees és Stweart, Phil: „US Seizes Venezuela-Linked, Russian-Flagged Oil Tanker after Weeks-Long Pursuit”, *Reuters*, <https://www.reuters.com/business/energy/us-seizing-venezuela-linked-oil-tanker-after-weeks-long-pursuit-2026-01-07/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 61 *Reuters*, „What’s the Status of International Oil Companies in Venezuela after Maduro’s Capture?”, <https://www.reuters.com/business/energy/whats-status-international-oil-companies-venezuela-after-maduros-capture-2026-01-05/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 62 McNeil, Taylor: „What’s behind the U.S. Interest in Venezuela? Oil, Minerals, and Politics”, *Tufts Now*, <https://now.tufts.edu/2026/01/03/whats-behind-us-interest-venezuela-oil-minerals-and-politics> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 63 Reile: „Panama”, 84. o.
- 64 Longobardo, Marco: „Maduro’s Removal from Power in Venezuela and International Law”, *Journal on the Use of Force in International Law*, 2026. március 23., 4. o. Elektronikusan elérhető: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/20531702.2026.2643527?needAccess=true>.
- 65 Gyamfi Asiedu, Kwasi: „Opposition Leader Machado Says Her Coalition Should Lead Venezuela”, *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/articles/c0er4qd3115o> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 66 Longobardo: „Maduro’s Removal”, 6. o.
- 67 Payne, Keith B.: *Deterrence in the Second Nuclear Age* (Lexington, KY: The University Press of Kentucky, 1996), 57.o.
- 68 Höller, Linus: „Heavy Russian Cargo Plane Lands in Caracas amid US–Venezuela Tensions”, *Defense News*, <https://www.defensenews.com/global/the-america/2025/10/28/heavy-russian-cargo-plane-lands-in-caracas-amid-us-venezuela-tensions/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 69 Faiola, Anthony, Natanson, Hannah, Ilyushina, Mary és Herrero, Ana Vanessa: „As U.S. Ramps up the Pressure, Venezuela Pleads with Moscow, Beijing for Help”, *Illuminem*, <https://illuminem.com/illuminemvoices/as-us-ramps-up-the-pressure-venezuela-pleads-with-moscow-beijing-for-help> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 70 Ayuso, Anna, Breda, Tiziano, Gunnarsdottir, Elsa Lilja és Riddervold, Marianne: „Constraints, Dilemmas and Challenges for EU Foreign Policy in Venezuela”, *The International Spectator*, 59. (2024): 142. o. Elektronikusan elérhető: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/03932729.2023.2289647?needAccess=true>.
- 71 Kelly, Laura: „Trump on »Taking« Cuba: »I Can Do Anything I Want with It«”, *The Hill*, <https://thehill.com/policy/international/5786818-trump-taking-cuba-blackout/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 72 *The Moscow Times*, „Moscow Reaffirms Support for Havana after Trump Says He Will Have »Honor« of »Taking Cuba«”, <https://www.themoscowtimes.com/2026/03/17/moscow-reaffirms-support-for-havana-after-trump-says-he-will-have-honor-of-taking-cuba-a92243> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).

- 73 Jervis: *Perception and Misperception*, 45. o.
- 74 Uo., 46. o.
- 75 Uo., 46. o.
- 76 Domínguez: „The Soviet Union and Latin America”.
- 77 *The Guardian*, „Trump Says Maduro’s Days Are Numbered but »Doubts« US Will Go to War with Venezuela”, <https://www.theguardian.com/us-news/2025/nov/03/trump-us-venezuela-maduro-doubts-war> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 78 Watson, Kathryn: „Trump Says Venezuelan Leader Maduro »Doesn’t Want to F*** around with the United States”, *CBS News*, <https://www.cbsnews.com/news/trump-maduro-venezuela-united-states/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 79 Axelrod és Keohane: „Achieving Cooperation”, 91. o.
- 80 Bash, Dana: „Trump Tells CNN Cuba Is Soon Going to Fall: »I’m Going to Put Marco over There«”, *CNN News*, <https://edition.cnn.com/2026/03/06/politics/trump-cuba-marco-rubio-fall> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 81 Wivel és Baldacchino: *Handbook on the Politics*, 14. o.
- 82 Funairole, Matthew P., Powers-Riggs, Aidan, Hart, Brian, Ziemer, Henry, Bermudez, Joseph S., Berg, Ryan C. és Hernandez-Roy, Christopher: „China’s Intelligence Footprint in Cuba: New Evidence and Implications for U.S. Security”, *Center for Strategic & International Studies*, <https://www.csis.org/analysis/chinas-intelligence-footprint-cuba-new-evidence-and-implications-us-security> (a letöltés ideje: 2026. június 23.); Polmar, Norman: „The Russians Are Coming”, *U.S. Naval Institute*, 145., no. 3. (2019). Elektronikusan elérhető: <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2019/march/russians-are-coming>; Keck, Zachary: „Russia to Reopen Spy Base in Cuba”, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2014/07/russia-to-reopen-spy-base-in-cuba/> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 83 Kennedy, Charles: „U.S. Company to Send 250,000 Barrels of Fuel to Cuba”, *Oilprice.com*, <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/US-Company-to-Send-250000-Barrels-of-Fuel-to-Cuba.html> (a letöltés ideje: 2026. június 23.); Phillips, Tom: „Trump Appears to Relax Oil Blockade on Cuba as Russian Tanker Arrives”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/us-news/2026/mar/29/us-russian-oil-tanker-cuba-blockade> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 84 Andarcia, Maria Victoria: „Cuba Wants to Increase Nickel and Cobalt Production and Take Advantage of Rising Prices”, *Universidad de Navarra*, <https://en.unav.edu/web/global-affairs/cuba-quiere-aumentar-su-produccion-de-niquel-y-cobalto-y-aprovechar-el-alza-de-precios> (a letöltés ideje: 2026. június 23.).
- 85 Heine, Jorge: *The Non-Aligned World: Striking out in an Era of Great Power Competition* (Cambridge: Polity Press, 2025).
- 86 DiBella: „Venezuela, Great Power Competition”.

Budapest végnapjai történeti kontextusban

Adam LeBor: *The Last Days of Budapest: Spies, Nazis, Rescuers and Resistance, 1940–1945*. New York, NY: Apollo, 2025. 512 o.¹

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2026.2.7

Adam LeBor könyve a magyar főváros második világháborús történetének az egyik legélénkebb és legnarratívább összefoglalása. A szerző az 1990-es évek elején költözött Budapestre tudósítóként, így a városról több mint két évtizedes személyes tapasztalattal rendelkezik, és az eltelt idő alatt jelentős mennyiségű levéltári forrást és memoárt dolgozott fel. Ez a műve egyszerre történeti összegzés és az emberi sorsok felől értelmezett, erős személyes kötődéssel megírt történelmi rekonstrukció – s éppen ez a sajátos metszet különbözteti meg a magyar történetírást számos, sokkal inkább strukturális, politikai vagy intézményi elemzésre építő munkájától. A kötet 35 fejezetben mutatja be Budapestnek – és azon keresztül egész Magyarországnak – a korabeli helyzetét.

A könyv egyik legnagyobb érdeme, hogy Budapest szerepének és sorának a meglepően széles ívű narratíváját nyújtja, ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy a város tragédiájának a gyökerei jóval korábbra nyúlnak vissza. LeBor értelmezése szerint Budapest 1944–45-ös összeomlása nem pusztán katonai és/vagy politikai folyamat eredménye volt, hanem az Osztrák–Magyar Monarchia széthullásával, a trianoni döntéssel, a társadalom polarizációjával és a revíziós politika zsákutcaival kezdődött történeti ív végpontja.

A történelmi előzmények újraértelmezése

A kötet egyik újszerűsége, hogy a második világháború magyarországi történetét nem 1938-cal vagy 1941-gyel kezdi, hanem az első világháború utáni veszített békével, sőt Ferenc József halálával és a Monarchia felbomlásával. LeBor azt hangsúlyozza, hogy a két világháború közötti Magyarország politikai és társadalmi folyamatai – különösen az őszirózsás forradalom, a Tanácsköztársaság és az ellenforradalmi rendszer – olyan mély traumákat okoztak, amelyek hosszú időre meghatározták a magyar közgondolkodást. A szerző szerint a revízió igénye, a sérelmi politika és a társadalom polarizációja nem csupán a külpolitikai döntéseket befolyásolta, hanem az ország mentális állapotának a részévé is vált. Ez utóbbi terén különösen érzékeny és jelentős szerepet játszottak a – többnyire feldolgozatlan – társadalmi

feszültségek. LeBor a magyar zsidóság dualizmus kori emancipációjáról és asszimilációjáról egy kivételes modernizációs sikertörténetként számol be, amely akkoriban elképzelhetetlen volt Európa más részein. Érzékletesen idézi fel Budapest századfordulós aranykorát: a metropoliszépítést, az infrastruktúra modernizációját, a közlekedési hálózat bővítését és azt a kozmopolita városi kultúrát, amelyben különböző etnikai, vallási és kulturális közösségek, köztük magyarok, zsidók, németek, szerbek, görögök és más kisebbségek egymás mellett éltek. Mindezt éles kontrasztba állítja a két világháború közötti széthullás, társadalmi bezárkózás és az erősödő antiszemitizmus jelenségeivel.

A szerző narratív ereje és forráskezelése

A mű egyik legnagyobb erőssége a rendkívül élénk narráció, amelyben LeBor újságírói érzékenysége jól felismerhető: a jelenetei filmszerűek, a részletei plasztikusak. Nagyon jól sikerült megragadnia Budapest 1944–45-ös atmoszféráját: a Kék Duna étterem melankolikus esti hegedűszavát, a félhomályos rakpartot és a gettó falai között élők félelmeit. A helyszínnek pontos azonosítása, a mai utcanevek feltüntetése tovább fokozza a történet térbeli-érzelmi közelségét.

A könyv különösen nagy jelentőséget tulajdonít a személyes történeteknek: egyes arisztokrata családok visszaemlékezései, politikusok jellemábrázolása, diplomaták és ellenállók drámai sorsa, valamint a zsidó családok tragédiái egyaránt hangsúlyosan jelennek meg. Külön is érdemes kiemelni a női szereplők – különösen Andrassy Klára és Szenes Hanna – tevékenységének az érzékeny bemutatását. Azokról a nőkről, akik hősie cselekedeteket hajtottak végre, a magyar történetírásban mégis mellékszereplők és a társadalomban is méltatlanul elfeledettek, LeBor a morális ellenállás ikonikus cselekvő alakjaiként emlékezik meg. Ez jelentős történeti hozzáadott értéket képvisel.

A Horthy-kérdés

A kormányzó megítélése a magyar történeti diskurzus egyik legmegosztóbb eleme. LeBor Horthy Miklósról árnyalt, de kritikus képet fest. Egyszerre mutatja be a Horthy-rendszer modernizációs és stabilizációs törekvéseit, a revízió végső kudarcainak a hosszú távú hatásait, a magyar államigazgatásnak és a Horthy-rendszernek a zsidótörvények és a deportálások miatti súlyos felelősségét, ugyanakkor a budapesti zsidóság deportálásának az 1944. júliusi leállításában játszott személyes szerepét – azaz a tevékenységei ellentmondásosságát.

A szerző szerint Horthy vezetői habitusa – bizonyos értelemben a dzsentri világ normáihoz kötött gondolkodása – alapvetően alkalmatlan volt a totális háború diktálta döntési helyzetek kezelésére. LeBor nem egyszerűen elítéli a kormányzót, hanem a személyisége, a társadalmi háttere és a korlátozott politikai mozgástere összefüggésében vizsgálja a szerepét, így árnyaltabb képet tud adni, mint a pusztán moralizáló interpretációk.

Adam LeBor történetírói megközelítése

A kötet egyik legfontosabb sajátossága a történetírói megközelítésben ragadható meg. Míg a hagyományos akadémiai történetírás elsősorban a politikai folyamatok, az intézményi működés, a döntéshozatali mechanizmusok vagy a katonai műveletek rekonstruálására törekszik, LeBor figyelmének a középpontjában az emberi sorsok és tapasztalatok állnak. A könyv narratív felépítésű: a történelmi eseményeket személyes történeteken keresztül mutatja be, a korszak erkölcsi dilemmái és a döntések következményei különös hangsúlyt kapnak. E hozzáállás a szerző munkájában a hagyományos politikai és hadtörténeti megközelítéseknél hangsúlyosabban érvényesül. Az akadémiai és a narratív megközelítés nem egymás alternatívája, hanem eltérő nézőpontból járul hozzá a múlt megértéséhez.

Összegzés

Adam LeBor könyve egyszerre megrendítő és lebilincselő olvasmány, amely fontos kiegészítése a Magyarországról szóló történeti irodalomnak. A szóbeli és írásos beszámolókra épülő narratívája olyan emberi tapasztalatokat tesz megismerhetővé, amelyek nélkül Budapest modern kori történelme nem érthető meg teljes mélységében. A mű nem hagyományos akadémiai monográfia, hanem újságírói és történeti módszereket ötvöző, narratív történeti munka. A jelentősége abban rejlik, hogy a történelmet érzékenyen és szuggesztíven bemutatott emberi sorsok összességeként látja és láttatja. Ahhoz is hozzájárul, hogy a magyar múlt e meghatározó fejezete a nemzetközi olvasóközönség számára is szélesebb körben ismertté és árnyaltabban értelmezhetővé váljon.

Erneyi Katalin

Jegyzet

- 1 A szerző e könyvről szóló angol nyelvű recenziója várhatóan 2026 augusztusában jelenik meg a *Hungarian Cultural Studies* folyóirat éves kiadványában.